

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟΝ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟΝ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΗΜΙΣΥ ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΟΣ

ΥΠΟ
ΠΕΤΡΟΥ Γ. ΒΑΛΛΗΝΔΑ

§ 1.—I. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας οἱ Ἕλληνες, λόγῳ τῆς ὑπὸ τῶν κατακτητῶν ἀφειθείσης αὐτοῖς ἐν πολλοῖς ἀνεξαρτησίας, ἐξηκολούθησαν βιοῦντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τοὺς νόμους τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ τὰ κατὰ τόπους ἔθιμα (1). Αἱ πηγαὶ αὐταὶ τοῦ δικαίου ἐφηρμοζόντο ὑπὸ τῶν κοινοτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, δικαζουσῶν εἴτε ὡς διαιτητῶν (2), εἴτε ὡς δικαστῶν, με ἀποκλειστικὴν δικαιοδοσίαν, οἷα εἶχε δοθῆ εἰς τοὺς ἐπισκόπους ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ τὰς μεταξὺ χριστιανῶν γαμικὰς καὶ κληρονομικὰς διαφορὰς (3). Παραλλήλως πρὸς τοὺς νόμους αὐτοὺς ἴσχυεν ἐν Ἑλλάδι τὸ δίκαιον τοῦ κατακτητοῦ, ἐπιθίμζον κυρίως τὰς μεταξὺ Ὀθωμανῶν σχέσεις. Τέλος, λόγῳ τῶν διομολογήσεων (4), οἱ ἐν Ἑλλάδι ἄλλοδαποὶ ἀπῆλθον ἐτεροδικίας, ὑποκείμενοι εἰς τοὺς ἰδίους αὐτῶν νόμους.

1) Πρὸβλ. (Κ λ ο ν ἄ ρ η), Coup-d'œil sur la Législation qui gouverne aujourd'hui les Grecs sujets de l'Empire ottoman, Thémis ou bibliothèque du jurisconsulte 1 (Paris 1819) 207. G e i b, Darstellung des Rechtszustandes in Griechenland während der türkischen Herrschaft und bis zur Ankunft des Königs Otto I (Heidelberg 1835) 1-3, 12-16. 21. v. M a u r e r, Das griechische Volk in öffentlicher, kirchlicher und privatrechtlicher Beziehung vor und nach dem Freiheitskampfe bis zum 31. Juli 1834 (Heidelberg 1835) I § 33, σελ. 104 ἐπ. H e i m b a c h, Griechisch — Römische Recht im Mittelalter und in der Neuzeit, ἐν «Griechenland». Separatausgabe aus der Allg. Enzyklopädie der Wissenschaften und Künste von Ersch und Gruber, VIII (1870), § 52, I, 1, σελ. 44.

2) Πρὸβλ. Ἀ ν τ ω ν ἰ ἄ δ η ν, Τὰ Δημοτικά I (1842) 123, 128. Μ ο σ χ ο β ἄ κ η ν, Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1882) 93.

3) Βλ. Π α π α ρ ρ η γ ὀ π ο υ λ ο ν, Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος ἀστικοῦ δικαίου I (1865) § 17. Π ε τ ρ ὀ π ο υ λ ο ν, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου μέχρι τοῦ 1831 (ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» Τόμ. I' Κεφ. ζ') (1934) 107 ἐπ. Ὡς πρὸς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν. πρὸβλ. Ε ὄ σ τ ρ α τ ἰ ἄ δ η ν. Περὶ τῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους μεταβολῆς τοῦ δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ κλήρου εἰς τὴν ἀπονομὴν τοῦ δικαίου (1916) 3 ἐπ.

4) Περὶ αὐτῶν βλ. Σ ε φ ε ρ ἰ ἄ δ η ν. Μαθήματα διεθνούς δημοσίου δικαίου I (1925) 522 ἐπ. Σ π υ ρ ὀ π ο υ λ ο ν, Δημόσιον διεθνές δίκαιον (1933) 218 ἐπ.

Οὕτω βλέπομεν ὅτι ἐπικρατοῦσα ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀρχὴ ἦτο ἡ τῆς προσωπικότητος τοῦ δικαίου, τῆς ὑπαγωγῆς δηλαδή ἐκάστου εἰς τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἔννομον τάξιν. Ἡ ἀρχὴ αὕτη, θεμελιωμένη ἄλλως τε ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ Κορανίου, ἦτο ἀναγκαία συνέπεια τοῦ κυριαρχοῦντος θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ὀθωμανικοῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ τούτου δὲν ἦτο κατάλληλον ὅπως ἐπιβληθῆ ἑἰς ἄλλοθρησκούς (1). Ἰδίως ὁμως ἡ ἀρχὴ τῆς προσωπικότητος τοῦ δικαίου ὠφείλετο εἰς τὴν ἔλλειψιν ἀφομοιωτικῆς δυνάμεως τοῦ κατακτητοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ πολιτισμὸς δὲν κατεδείχθη ἱκανὸς ὅπως συγχωνεύσῃ τοὺς κατακτηθέντας (2). Ἡ ἀδυναμία αὕτη τοῦ μουσουλμανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ συνεπεία αὐτῆς ἐξακολούθησις τῆς διαβίωσης τῶν ὑπὸ τὸν μουσουλμανικὸν ζυγὸν λαῶν κατὰ τὸ προσωπικὸν αὐτῶν δίκαιον καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ κατὰ τὸν μεσαῖωνα κυριαρχίας τῶν Ἀράβων. Οἱ Ἄραβες κατακτηταὶ ἀφῆκαν εἰς τοὺς κατακτηθέντας, καθὼς μετέπειτα οἱ Τοῦρκοι εἰς τοὺς Ἑλληνας, διοικητικὴν τινα αὐτονομίαν καὶ ἀνεγνώρισαν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἰδίων αὐτῶν νόμων καὶ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἰδίων αὐτῶν δικαστῶν (3). Πάντως ἡ ἀρχὴ τῆς προσωπικότητος τοῦ δικαίου δὲν ἐφηρμόζετο ἐν τῇ αὐτῇ ἐκτάσει εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, ἰδίᾳ λόγῳ τοῦ μὴ ὁμοιόμορφου τῆς διοικητικῆς ἐξαρτήσεως τῶν διαφόρων τμημάτων αὐτῆς ἀπὸ τῆς Πύλης (4), περιοριζομένη ἐνιαχοῦ εἰς τὰ ἠεροῶντα τὴν προσωπικὴν κατάστασιν καὶ τὰς οἰκογενειακὰς σχέσεις. Ἡ ἐφαρμογὴ δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς προσωπικότητος φαίνεται ὅτι ὑφίστατο καὶ ἄλλους τινὰς περιορισμούς, ἐκτὸς βεβαίως τῶν ἐκ τῶν ἀτασθαλιῶν τῆς Τουρκικῆς διοικήσεως, ἐν σχέσει κυρίως μὲ τὴν ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν (5) καὶ τοῦτο διότι, λόγῳ ἰδίᾳ τοῦ Τουρκοῦ τιμαριωτισμοῦ (6), τὸ Ὀθωμανικὸν δίκαιον ἀπέδιδεν εἰς τὴν γῆν ἰδιαιτέραν ὄλως σημασίαν.

II.— Αἱ δὲ ἀπὸ προσωπικὰ συγκρούσεις νόμων (7) δὲν ἦσαν ὅμως αἱ μόναι αἵτινες ἠδύναντο νὰ γεννηθῶσιν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ὡς ἄνω πα-

1) Βλ. Τριανταφυλλόπουλον, Τὸ ἑλληνικὸν ἰδιωτικὸν δίκαιον κατὰ τὸν δέκατον ἔννατον αἰῶνα (ἀνατύπωσις τοῦ Γ' τόμου «Ἐπιστήμαι» τοῦ Πανελληνίου Λευκώματος τῆς Ἐθνικῆς Ἑκατονταετηρίδος) (1924) 7.

2) Βλ. C a t e l l a n i, Storia del diritto internazionale privato e de'suoi recenti progressi I (Torino 1895) 230 ἐπ.

3) S t a n l e y L a n e P o o l e and G i l m a n, The Moors in Spain (London 1887) 44-47: C a t e l l a n i, ἄνωτ. 231 σημ. 2.

4) Πρβλ. Π ε τ ρ ὀ π ο ῦ λ ο ν, ἄνωτ. 103 ἐπ.

5) Περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς τοῦ ἀποκτηῖν ἀκίνητα ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Ἀυτοκρατορίᾳ, ἀπαγορεύσεως ὁμως de facto καταστρατηγουμένης πρβλ. Ἐ λ ε υ θ ε ρ ι ἄ δ η ν, Ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία ἐν Τουρκίᾳ (1903) 177 ἐπ. S é f é r i a d è s. Le régime immobilier en Turquie an point de vue de droit international (Paris 1913) 8 ἐπ.

6) Πρβλ. περὶ αὐτοῦ Π ι π ι ν ἔ λ η ν, Πολιτικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως (Παρίσιος 1928) 11 ἐπ.

7) Τὸ διαπροσωπικὸν δίκαιον φαίνεται οὕτω ἀνάκαθεν καὶ μέχρι σήμερον ἀποτελοῦν σπουδαιότατον τμῆμα τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ἡ σημα-

ραλλήλως ἰσχυόντων προσωπικῶν δικαίων. Λόγῳ τοῦ τοπικιστικοῦ πνεύματος τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων (1), τὰ διαμορφωθέντα ἔθιμα ἔφερον καθαρῶς τοπικὸν χαρακτήρα (2). Οὕτω παραλλήλως πρὸς τὸ Βυζαντινὸν δίκαιον, ὅπερ ἀπετέλει τὸ κοινὸν δίκαιον τῶν Ἑλλήνων, ἐδημιουργήθησαν τοπικὰ ἔθιμικὰ δίκαια, ἅτινα καθιέρουν μὲν πάντα σχεδὸν κοινὰς τινὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου, ἀποτέλεσμα τῆς ἐξελίξεως καὶ συγχρονισμοῦ τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου πρὸς τὰς νεωτέρας κοινωνικὰς ἀντιλήψεις καὶ ἀνάγκας (ἀρχαὶ τοῦ αὐτοῦ τῶν συμβάσεων καὶ τῆς ἀμέσου ἀντιπροσωπείας, δίκαιον τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας, τῶν συναλλαγματικῶν καὶ γραμματίων εἰς διαταγὴν, τῶν ὁμορρυθμῶν ἐταιρειῶν κ.ο.κ.) (3), διέφερον ὁμως σημαντικῶς ἐν ταῖς λεπτομερείαις. Ἡ ὑπαρξὶς αὕτη παραλλήλως ἰσχυόντων τοπικῶν ἔθιμικῶν δικαίων θὰ ἐγέννα ἀναμφιβόλως ζητήματα περὶ τοῦ ἐφαρμοστέου δικαίου, κατὰ πιθανότητα δὲ θὰ διεμορφώθησαν ἐθιμικαὶ τινες ἀρχαὶ (4), καθ' ἃς θὰ ἐλύοντο αἱ διατοπικαὶ αὐταὶ συγκρούσεις νόμων

οἰα τοῦ διαπροσωπικοῦ δικαίου ἐτονίσθη ἰδιαιτέρως ὑπὸ τοῦ Arminjon, Le droit international privé interne, principalement dans les pays de l'Islam, Clunet 39 (1912) 698 ἐπ. 1025 ἐπ., 40 (1913) 34 ἐπ. 435 ἐπ. 812 ἐπ., καὶ Précis de droit international privé II (Paris 1934) 34. ὅστις παρὰ τὴν ἰθαγένειαν καὶ τὴν κατοικίαν ὡς δεσμούς τοῦ προσώπου πρὸς ὀρισμένην ἔννομον τάξιν, τάσσει τὴν appartenance à un système juridique personnel, ἣτις πάλιν βασίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῆς προεβύσεως ὀρισμένης θρησκείας (: διαθρησκευτικὸν δίκαιον). Ὁ Nussebaum, Deutsches internationales Privatrecht (Tübingen 1932) 3 φρονεῖ ὅτι τὰ ζητήματα τοῦ διαπροσωπικοῦ δικαίου εἶναι ὅλως διάφορα τῶν τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνoῦς δικαίου, σκοποῦντος μόνον χωρικῶς ὀριζομένας ἔννομους τάξεις. Ἡ γνώμη του αὕτη δὲν φαίνεται ὀρθή. Τὸ ἰδιωτικὸν διεθνὲς δίκαιον, καθορίζον ποῖον ἐκ πλειόνων συγχρόνως καὶ παραλλήλως ἰσχυόντων δικαίων πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ ὀρισμένης βιοτικῆς σχέσεως, δὲν προϋποθέτει ἀπαραιτήτως ὅτι τὰ δίκαια μεταξὺ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ ἡ ἐπιλογή ἰσχύουσιν ἕκαστον ἐντὸς γεωγραφικῶς διαφόρων ὁρίων. Βλ. Wolff, Internationales Privatrecht (Berlin 1933) 2.

1) Πρὸβλ. Πιπινέλην, ἀνωτ. 52 ἐπ. (: Κεφ. 3 : «ὁ τοπικισμὸς στοιχεῖον τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς»).

2) Βλ. Τριανταφυλλόπουλον, Τὸ νομοθέτημα περὶ Ἀρμενοπούλου καὶ ἐθίμων καὶ ἡ ἐκθεσις τῆς νομοθετικῆς ἐπιτροπῆς (ἀνατύπωσις ἐκ τῶν ἐπισήμων πρακτικῶν τοῦ Ἀ' ἐν Ἀθήναις Συνεδρίου τῶν Δικηγορικῶν Συλλόγων) (1927) 5 ἔνθα ἡ ἐκθεσις (I 1) : «Μάλιστα τὰ ἔθιμα κυρίως εἶναι τοπικὰ· εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς τόπους, ὅπου ταῦτα ἔλαβαν ἰσχύν, σπανίως ἀπαντῶμεν συνηθείας ἐπικρατούσας εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας, ὅσαι ἀπαρτίζουν τὸ κράτος».

3) Βλ. Τριανταφυλλόπουλον, Τὸ ἑλλ. ἰδιωτ. δίκαιον ἀνωτ. 10.

4) Οὕτω τὰ Ἐθίμα Νάξου τοῦ 1810 [δημοσιευθέντα τὸ πρῶτον ὑπὸ Σγούτα. Θέμης ἡ ἐξέτασις τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας 5 (1852) 134 ἐπ.] καθιερῶνουν διὰ τὴν μεταβίβασιν κυριότητος ἀκινήτων τὴν ἀποκλειστικὴν ἐφαρμογὴν τῆς lex rei sitae : «μς'. Ἐάν τις εὐρίσκηται ἢ κάτοικος ἢ πάροικος εἰς ξένον τόπον, δὲν ἔχει τὴν ἀδειαν νὰ πωλήσῃ ἐκεῖ τὰ ἐν τῇ πατρίδι του πράγματα, ἀλλ' ἢ μόνον νὰ ἐρχῆται εἰς τὴν πατρίδα, ἢ ν' ἀποκαθιστᾷ ἐπιτροπὸν του, καὶ νὰ γίνηται ἡ πώλησις κατὰ τὸ ἔθος (λη') ἐπάνω εἰς τὸν τόπον, μὲ γράμματα τῆς Καγγελλαρίας· ἂν

(: δ ι ε θ ι μ ι κ ό ν δ ί κ α ι ο ν) (1). Πρὸς διαπίστωσιν ὁμοῦ αὐτῶν ἀπαιτεῖται ἔρευνα τῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνεκδότων πηγῶν τοῦ δικαίου τοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας Ἑλληνισμοῦ, τὸ ὁποῖον δυστυχῶς δὲν ἔχει τύχει ἀκόμη τῆς δεούσης ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας (2).

III.—Νομοθετικὰς διατάξεις ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου συναντῶμεν τὸ πρῶτον εἰς τὸν ἐλληνιστὶ γεγραμμένον Μολδαβικὸν Κώδικα τοῦ 1817, τὸν γνωστὸν ὡς Κώδικα Καλλιμάχη (3). Ὁ Κώδιξ οὗτος περιέχει ἐπτὰ ἄρθρα σχετικὰ μὲ τὴν κατάστασιν τῶν ἀλλοδαπῶν καὶ τὰς συγκρούσεις νόμων, τὰ ἄρθρα 5, 6, 45, 46, 80, 396 καὶ 2009, ἅτινα παρουσιάζουσιν ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου λόγῳ τῆς γλώσσης των, καθότι ἀποτελοῦν τὸ πρῶτον ἐλληνικὸν κείμενον νόμου ἀφορῶν τὸ ἰδιωτικὸν διεθνές (4). Ὁ Κώδιξ ὁμοῦ οὗτος δὲν ἔσχεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου τοῦ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἀγνοηθεὶς ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς νομικῆς ἐπιστήμης καὶ πράξεως τῶν πρώτων ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως δεκαετηρίδων, ἰδίᾳ, νομίζω, καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι ἦτο ἀδύνατος εἰς τοὺς Ἕλληνας νομικοὺς ἢ παρακολούθησις τῆς—ἐπιτυχῆς ἢ μὴ—ἐφαρμογῆς τοῦ Κώδικος ἐν Ρουμανίᾳ ἕνεκα ἀγνοίας τῆς Ρουμανικῆς γλώσσης. Μόνον ἀφ' ἧς ὁ Zachariä von Lingenthal ὑπεστήριξεν (5) ὅτι ὁ Κώδιξ Καλλιμάχη ἀποτελεῖ τὸν τελευταῖον σταθμὸν τῆς ἐξελίξεως τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου καὶ ἐξέφρασε τὴν λύπην του διότι ἡ νεώτερα Ἑλλάς δὲν ἀπεδέχθη τὸν Κώδικα τοῦτον ὡς ἀστικὸν τῆς δίκαιον, ἤρχισεν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη—ἀλλὰ πλέον ἢ ἐπιστήμη τῆς ἱστορίας τοῦ δικαίου—να στρέφῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς πρὸς τὸ νομοθέτημα τοῦ 1817. Ἦτο

δὲ ἔξω τοῦ τόπου ἤθελε γένῃ πώλησις, νὰ ἦναι ἄκυρος· ἐπειδὴ, ἂν αἱ ἐν τῷ τόπῳ γινόμεναι, μὴ οὔσαι Καγγελαρικαί, εἶναι ἄκυροι (ἀξ'), πολλῶ μᾶλλον πρέπει νὰ ἦναι ἄκυροι αἱ ἔξω τοῦ τόπου γινόμεναι»: Ζέπων, Jus Graecoromanum VIII (1931) 540.

1) Πρβλ. σχετικῶς π.χ. Ἐφ. Ἀθ. 1085 (1892) Θεμ. Γ' 411 καὶ 1354 (1892) Θεμ. Γ' 469.

2) Πρβλ. Παππούλια ν, Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν ἐλλήνων νομικῶν ἐν τῇ ἐρευνῇ τῆς ἱστορίας τοῦ ἐλληνικοῦ δικαίου (1928) 18.

3) Πρβλ. περὶ αὐτοῦ ἰδίᾳ Τριανταφυλλόπουλον, Περὶληψὶς ἀνακοινώσεως εἰς τὴν Ἐταιρείαν τῶν Πολιτικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν ἐκ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ κώδικος, ἐφημερὶς «Πρόδος» (22 Ἀπριλίου 1917), Τριανταφυλλόπουλος. Sur les sources du code Callimaque ἐκ τῆς Revista istorica româna 1 (Bucarest 1931) καὶ Τριανταφυλλόπουλον. Σημείωμα περὶ τῶν ἐλληνικῶν ἐν Ρουμανίᾳ κωδικοποιήσεων, εἰς Ζέπων, Jus Graecoromanum VIII (1931) IX ἐπ.

4) Περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου τοῦ Μολδαβικοῦ Κώδικος καὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐν τῇ γενικῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τῆς νομοθετικῆς κωδικοποιήσεως τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου βλ. μελέτην μου, Τὸ ἰδιωτικὸν διεθνές δίκαιον τοῦ Κώδικος Καλλιμάχη, εἰς «Μνημόσυνα Παππούλια» (ὑπὸ ἐκτύπωσιν).

5) Zachariä von Lingenthal, Geschichte des griechisch-römischen Rechts (1892) XVII καὶ 185.

ὅμως πλέον ἀργὰ ὅπως ὁ Μολδαβικὸς Κώδιξ ἀσκήση καὶ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ δικαίου, καθότι ἀφ' ἑνὸς ἡ Ἑλληνικὴ προὔξις καὶ νομοθεσία, καὶ ἐν προκειμένῳ ἡ τοῦ ιδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου, εἶχεν ἤδη τάμει τὴν ἀκολουθητέαν ὁδόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Κώδιξ Καλλιμάχη εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ παύσει νὰ ἰσχύη ἐν Ρουμανίᾳ, ἀντικατασταθεὶς ἀπὸ τοῦ 1865 ὑπὸ τοῦ Codul civil καὶ δὲν ἠδύνατο πλέον, ὡς νομοθέτημα νεκρόν, νὰ τύχη τοῦ—ἀπὸ συγκριτικῆς καὶ νομοπολιτικῆς ἀπόψεως—ἐνδιαφέροντος τῆς νομικῆς πρακτικῆς.

§ 2.—I. Ἄμα τῷ πρώτῳ ἔτει τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος οἱ ἐπαναστατημένοι Ἕλληνες ἐθεώρησαν σκόπιμον ὅπως, τεκμηριῶντες τὰς πρὸς τὰς ἀλλοδαπὰς Δυνάμεις φιλικὰς διαθέσεις των καὶ τὰ φιλελεύθερα (1) καὶ κοσμοπολιτικὰ αἰσθήματα ὑφ' ὧν διεπνέοντο, παρόμοια πρὸς τὰ κυριαρχοῦντα καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, καθιερώσωσιν εἰς τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου (§ δ') τὴν ἐξίωσιν τῶν ἀλλοδαπῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐνώπιον τῶν νόμων : «Ὅσοι ἔξωθεν ἐλθόντες κατοικήσωσιν ἢ παροικήσωσιν εἰς τὴν Ἐπικράτειαν τῆς Ἑλλάδος εἰσὶν ὅμοιοι μὲ τοὺς αὐτόχθονας κατοίκους ἐνώπιον τῶν Νόμων» (2). Τὴν διάταξιν ταύτην ἐπαναλαμβάνει τὸ Σύνταγμα τοῦ Ἄστρου (§ δ') (3), παρομοίαν δὲ τὸ τῆς Τροιζήνος (§ 9) : «Ὅσοι ξένοι ἐλθῶσι νὰ κατοικήσωσιν ἢ παροικήσωσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν νόμων».

Παραλλήλως τὰ Ἑλληνικὰ Συντάγματα τῆς Ἐπαναστάσεως, κινούμενα ὑπὸ τοῦ ἐθνικιστικοῦ ιδεώδους, ἠσχολήθησαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ius soli ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀπὸ δὲ τοῦ Συντάγματος τῆς Τροιζήνος ἐπὶ τῇ βάσει καὶ τοῦ ius sanguinis (4). Τὸ ius sanguinis ἀποκτᾷ τὴν πρωτεύουσαν θέσιν ἐν τῷ πρώτῳ νόμῳ περὶ ἑλληνικῆς ἰθαγενείας τῆς 15 Μαΐου 1835 (5).

1) Πρβλ. Σ β ὦ λ ο ν, Τὸ νέον Σύνταγμα καὶ αἱ βάσεις τοῦ πολιτεύματος (1928) 48 ἐπ. καὶ Συνταγματικὸν δίκαιον I' (1934) 46 ἐπ.—Ἐν τῇ Νομικῇ Διατάξει τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, καίτοι κατ' ἀρχὴν ἀναγνωρίζεται ὅτι («Ἀρθρον ΚΓ'») : «Ξένος, διαφορὰν δὲν ἔχει καμμίαν ἀπὸ τὸν Ἕλληνα ὡς πρὸς τοὺς Νόμους καὶ τὴν ἐνεργεῖαν αὐτῶν», ὅμως ἐμπεριέχονται καὶ διατάξεις ἐκφράζονσαι δυσπιστίαν πρὸς τοὺς ἀλλοδαποὺς ὡς τὸ Ἄρθρ. ΙΗ' : «Ξένος δὲν δύναται νὰ ἔχη ἀκίνητα κτήματα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος, οὐτ' ἀμέσως, οὐτ' ἐμμέσως» καὶ τὸ Ἄρθρ. ΙΘ' : «Ξένος δὲν δύναται Ἑλληνίδα νὰ συζευχθῆ» Βλ. Μάμουκα, Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, I (1839) 45-46.

2) Πρβλ. Κ ο ρ α ἦ ν, Σημειώσεις εἰς τὸ Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1822 ἔτους, ἐκδ. Θ. Βολίδου (1933) 23 ἐπ. καὶ ἴδιος 26, ἔνθα ὁ Κοραῆς λέγει χαρακτηριστικῶς : «Ἡ δικαιοσύνη διδάσκει νὰ εἰμεθα Κοσμοπολίται».

3) Πρβλ. περὶ τοῦ Συντάγματος τούτου γενικώτερον Θ. Ἀγγελοπούλου, Ἡ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος Β' βουλευτικῆς περιόδου, Ἐπιθεώρησις τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως 6 (1927) 78 ἐπ.

4) Βλ. Σύνταγμα Ἐπιδαύρου § β', Ἄστρους § β' καὶ Τροιζήνος § 6 α' καὶ γ'.

5) Βλ. ἄρθρα 1 α' καὶ 3.—Πρβλ. περὶ τοῦ νόμου τούτου ἀξιόλογον πραγ-

II. Αἱ κοσμοπολιτικαὶ τάσεις τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐπαναστάσεως ἀρ-
χίζουσι νὰ κοπάζωσιν—ὡς ἀκριβῶς καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τῆς Ὑπατείας—ἅμα
τῇ πρώτῃ ἐπὶ Καποδιστρίου ὀργανώσει τῆς Ἑλλάδος εἰς κράτος ἀνεξάρτη-
τον. Οὕτως εἰς τὸ ἀπὸ 15 Αὐγούστου 1830 ψήφισμα τοῦ Κυβερνήτου περὶ
πολιτικῆς διαδικασίας ἀναγράφεται, εἰς τὸ κεφάλαιον «περὶ τοῦ τρόπου,
καθ' ὃν γίνεται ἡ αἴτησις τῆς κληρονομίας», ὅτι (ἄρθρον 519) «ὅ,τι ἐρρήθη
περὶ ξένων, κληρονομούντων εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν, ἔχει τόπον διαν
καὶ οἱ Ἕλληνες πολῖται χαίρωσι τὴν ἀμοιβαίότητά εἰς τὰ κράτη ἐκεί-
νων». Εἰς δὲ τὸ ἀμέσως ἐπόμενον ἄρθρον 520 λέγεται γενικῶς: «Πᾶς
ξένος, ὅστις ἔρχεται εἰς τὸ Κράτος, ὑπόκειται εἰς τοὺς Νόμους τοῦ κράτους,
καὶ δικάζεται κατ' αὐτοὺς εἰς τὰς μετὰ τῶν ἑλλήνων διαφορὰς». Μόνον διὰ τὰς
μεταξὺ ξένων διαφορὰς προβλέπει τὸ ψήφισμα τὴν δυνατό-
τητα ἐφαρμογῆς ἀλλοδαποῦ δικαίου, καὶ δὴ τοῦ δικαίου «τοῦ τόπου, ὅπου
ἡ ἀγωγή ἐγεννήθη» (1). Τὸ ἄρθρον 533 λέγει δι «ἐὰν δύο ξένοι θελήσουν
ἐκ συμφώνου νὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὴν κρίσιν τῶν Ἑλληνικῶν Δικαστηρίων,
καὶ τὸ Δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ἔχει νὰ κρίνη, ἀγνοεῖ τοὺς νόμους τοῦ τό-
που, ὅπου ἡ ἀγωγή ἐγεννήθη, ὀφείλει τὸ αὐτὸ Δικαστήριον νὰ αἰτήσῃ τὸ
ἐπίσημον πιστοποιητικὸν αὐτῶν τῶν νόμων ἀπὸ τὸν διαφερόμενον τὸν ἔ-
χοντα συμφέρον νὰ τοὺς ἀποδείξῃ. Ἴν δὲ ὁ διαφερόμενος δὲν δυνηθῇ νὰ
παρουσιάσῃ τὴν ἐπίσημον ἀπόδειξιν τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν νόμων, τὸ Δι-
καστήριον ὀφείλει νὰ μὴ ἐνδώσῃ εἰς τὸ νὰ τοὺς κρίνη». Τέλος εἰς τὸ περὶ
διαθηκῶν ψήφισμα τοῦ Κυβερνήτου τῆς 11 Φεβρουαρίου 1830, ἄρθρ. 58
καὶ ἰδίᾳ 61, ἀναγράφεται ὁ κανὼν *locus regit actum* διὰ τὰς ἐν τῇ ἀλ-
λοδαπῇ τῇ συμπράξει συμβολαιογράφου συντασσομένης διαθήκας: «§ 61.—
Ὁ Ἕλλην εἰς ξένον Κράτος εὐρεθείς δύναται νὰ διαθέσῃ δι' ἰδιογράφου
διαθήκης ἢ ἐπὶ μνήμονος, κατὰ τοὺς περὶ μνημονείας ἐν χρήσει τύπους τοῦ
τόπου ὅπου ἡ πράξις ἔγεινε» (2).

Ἡ νομοθεσία τοῦ Μάουρερ (3) δὲν διείπετο καὶ αὐτὴ ὑπὸ πνεύματος

ματεῖαν ἐν τῇ ἐφημερίδι τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑσωτερικῶν ὑπὸ Χ. Χρυσόπου-
λοῦ, Σ. Βύκλειδου καὶ Θ. Α. Δηληγιάννη φυλλ. Α', Ἑλληνικὴ
ἰθαγένεια: Παπαρηγόπουλος, ἀνωτ. I (1865) § 212 σημ. 1.

1) Πρβλ. τὴν σχετικὴν θεωρίαν τοῦ Schaeffner, *Entwicklung des
internationalen Privatrechts* (Frankfurt a. M. 1841), ἧς ὅμως ἦτο βεβαίως
ἄγνωστος εἰς τὸν συντάκτην τοῦ ψηφίσματος τοῦ Καποδιστρίου. Ὁ Schaeffner
(σελ. 40) κρίνει ἄφραστον τὸ δίκαιον τοῦ τόπου ἐνθα ἡ ἐννομος σχέσις «*ex i-
s t e n t geworden ist*»: Savigny, *System des heutigen Römischen Rechts*
8 (1849) 131 ἐκ. Meili, *Das internationale Civil-und Handelsrecht auf Grund
der Theorie, Gesetzgebung und Praxis I* (1902) 115. Στρέϊτ, *Σύστημα Ἰδιω-
τικῆς διεθνούς δικαίου I* (.906) 272. Melchior, *Die Grundlagen des deutschen
internationalen Privatrechts* (Berlin u. Leipzig 1932) 9. Πρβλ. Cattelani,
ἀνωτ. II (1902) 27 ἐκ.

2) Πρβλ. τὸ ἄρθρον 999 τοῦ Code civil.

3) Πρβλ. τελευταίως περὶ αὐτῆς; Κ. Κυριακόπουλον, *Περὶ τοῦ Γεωρ-
γίου Μάουρερ καὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι νομοθετικοῦ ἔργου αὐτοῦ, Πρακτικὰ τοῦ Α' Συνε-*

εὐνοίας πρὸς τοὺς ἄλλοδαπούς. Ἐνδείξει; τῆς τοιαύτης πρὸς τοὺς ἄλλοδαποὺς διαθέσεως τοῦ νομοθέτου ἀνευρίσκομεν ἰδίᾳ εἰς τὰ γνωστὰ ἄρθρα 27 καὶ 28 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας περὶ δωσιδικίας τῶν ἄλλοδαπῶν (1), εἰς τὴν μὴ χορήγησιν εἰς αὐτοὺς τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἐκστάσεως ὑπαρχόντων (ἄρθρ. 688 Πολ. Δικ.) καὶ εἰς τὴν καθιέρωσιν τῆς ἐγγυοδοσίας (ἄρθρ. 78 καὶ 79 Πολ. Δικ.) (2) καὶ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως αὐτῶν (ἄρθρ. 999, 1045 Πολ. Δικ.) (3). Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐγκύκλιος τῆς ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης γραμματείας τῆς 8 Ἰουλίου 1837: «Τὰ δικαιώματα τῶν πενήτων... δὲν εἶναι παραχωρητέα εἰμὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας, περὶ τῶν ὁποίων ὁ νομοθέτης ἔχρῳσται νὰ λάβῃ ἰδιαιτέραν τινὰ πρόνοιαν. Εἰς τοὺς ἄλλοδαπούς, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ νόμος οἰδὲ τὰ ἴσα μὲ τοὺς ἡμεδαπούς ὡς πρὸς τὸ ἐνάγειν δίκαια παρεχώρησεν, ὡς ὑποβαλῶν αὐτοὺς εἰς ἐγγυήσεις, χωρὶς τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ κινήσωσιν ἀγωγὴν ἢ παραχώρησις τοιούτων πλεονεκτημάτων ἢ θελεν εἶσθαι, τρόπον τινί, ἀντιφατικὴ καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου ἀπάδουσα».

Ἡ τοιαύτη πρὸς τοὺς ἄλλοδαπούς δυσμενῆς διάθεσις εἶναι ἀντίκτυπος τῆς πρὸς αὐτοὺς ὁμοίας στάσεως τῆς ἐν Γαλλίᾳ νομοθεσίας. Εἰς τὴν ἀναγεννωμένην Ἑλλάδα βλέπομεν τὴν αὐτὴν ἐξέλιξιν τῶν περὶ τοῦ δικαίου ἀντιλήψεων καὶ τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ἑνεργμάτων, ἣν καὶ πρὸ τριακονταετίας ἐν τῇ ἐπανεστατημένῃ Γαλλίᾳ. Μετὰ τὴν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἐν Ἑλλάδι ἐπικράτησιν τοῦ ἀκράτου φιλελευθερισμοῦ, διατυπωθέντος εἰς τὰ ἐπὶ τῶν ιδεωδῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσονομίας βασισθέντα Συντάγματα τῆς Ἐπιδαύρου, τοῦ Ἄστρουος καὶ ἰδίᾳ τῆς Τροισζήνος, ἀρχίζει νὰ ἐκδηλοῦται αἰσθητὴ ἀντίδρασις κατὰ τῶν τάσεων τούτων, παρομοίᾳ πρὸς τὴν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τοῦ φιλελευθερισμοῦ τοῦ δικαίου τῆς Ἐπαναστάσεως ἀντιδραστικὴν κίνησιν, τὴν ἡμέσως ἐπιδοῦσασιν ἐπὶ τὴν σύνταξιν τοῦ Code civil (4).

δρίου τῶν Δικηγ. Συλλόγων (1927) 275—285. Κ. Τριανταφυλλόπουλον, Μάουρερ ἐν Ἐγκυκλ. Λεξικῷ Ἐλευθερουδάκη 9 (1930) 136. Π. Ζέπον, Τὸ νεώτερον ἑλληνικὸν δίκαιον (1821—1934) (ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» Τομ. Ι', Κεφ. ζ') (1934) 14 ἐπ. Χ. Πράσιξαν ἐν Θέμιδι ΜΣΤ' (1935) 3 ἐλ.

1) Ὑπερακοντίζοντα εἰς ἀσυτηρότητα καὶ ἐπιφυλακτικότητα θιναντὶ τῶν ἄλλοδαπῶν το γαλλικὸν δίκαιον ἐκ τοῦ ὁποιοῦ ἐλήφθησαν. Βλ. Φραγκίσταν, Δικαιοδοσία ἐπὶ διεθνῶν διαφορῶν ἰδιωτικοῦ δικαίου (Θεσσαλονίκη 1934) 22.

2) Πρβλ. περὶ τῆς ἱστορικῆς προελεύσεως αὐτῆς Στεῖτ, Σύστημα ἀνωτ. 241 σημ. 46.

3) Πρβλ. Politis, Le droit international privé en Grèce, Extrait du Journal de Clunet (1908) S. Streit, La conception du droit international privé d'après la doctrine et la pratique en Grèce. Extrait du Recueil des Cours de l'Académie de droit international (Paris 1929) 63 καὶ 136.

4) Βλ. Niboyes, Manuel de droit international privé (Paris 1928) 320. Lerebours — Pigeonnière, Précis de droit international privé (Paris 1933) 155.

Ἡ ἐπὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐξ ἄλλου νομοθεσίας ἐπίδρασις τοῦ Γαλλικοῦ δικαίου (1) γίνεται ἀμεσώτερα καὶ περισσότερον ἐκδηλος ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1827, ὁπότε ἡ Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐθέσπισε ρητῶς εἰς τὸ Σύνταγμα τῆς Τριζήνος (ἀρθρ. 99) ὅπως οἱ συνταχθησόμενοι κώδικες, καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Ἀστικὸς (2), βασισθῶσιν ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς νομοθεσίας: «Ἡ Βουλὴ χρεωστεῖ νὰ φρονίσῃ διὰ νὰ συνταχθῶσι Κώδικες, Πολιτικὸς, Ἐγκληματικὸς καὶ Στρατιωτικὸς, ἔχοντες ἰδιαιτέραν βάσιν τὴν Γαλλικὴν Νομοθεσίαν». Ἐπὶ τοῦ Γαλλικοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἐβάσισαν ὡς γνωστὸν τὰς ἐργασίας των καὶ αἱ πρῶται πρὸς σύνταξιν Ἑλληνικοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος συσταθεῖσαι ἐπιτροπεῖαι, γενομένης μάλιστα κατ' ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ μεταφράσεως τοῦ Code civil, δημοσιευθείσης εἰς δευτέραν ἐκδοσιν τῷ 1838 (3) καὶ διανεμηθείσης εἰς τὰ δικαστήρια καὶ τοὺς εἰσαγγελεῖς τοῦ Κράτους, ἵνα ἐπιφέρωσι τὰς ἐπὶ τοῦ Κώδικος παρατηρήσεις των (4). Εἰς μίμησιν ἀκριβῶς τῆς ἐν Γαλλίᾳ νομικῆς καταστάσεως τῶν ἀλλοδαπῶν δέον νὰ ἀποδοθῇ ἡ ἐπαφυλακτικὴ ὡς πρὸς αὐτοὺς στάσις τοῦ Ἑλληνος νομοθέτου ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Αἱ ἀνωτέρω περὶ ἀλλοδαπῶν διατάξεις τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας εἶναι εἰλημμένα ἀμέσως ἀπὸ τὸν Γαλλικὸν Ἀστικὸν Κώδικα καὶ τὴν Γαλλικὴν Πολιτικὴν Δικονομίαν.

Ἡ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τοῦ νεαροῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου δυσμενὲς θέσις τοῦ ἀλλοδαποῦ κολάζεται διὰ τῶν σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος συναπτομένων διεθνῶν συμβάσεων. Οὕτω καταργοῦνται διὰ σειρᾶς δλης εἰδικῶν συμβάσεων, συναφθεισῶν κατὰ τὴν πρώτην ἀπὸ τῆς νομοθεσίας τοῦ Μαυρουροῦ πενταετίας (5), τὰ ἐπὶ τῆς περιουσίας τῶν ἀλλοδαπῶν δικαιώματα, ὡς

1) Ἐδηλωθεῖσα εὐθύς ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἀγῶνος διὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Γαλλικοῦ Ἐμπορικοῦ Κώδικος. Πρὸβλ. Μ α υ ρ ο κ ο ρ δ ᾶ τ ο ν, Ἐγχειρίδιον τῆς ἑλληνικῆς ἐμπορικῆς νομοθεσίας I (1838) β' ἐκ. Π ε τ τ ι μ ε ζ ῶ ν, Ἐμπορικὸν δίκαιον I α' (1929) 36 ἐκ. Ἀ ν α σ τ α σ ι ᾶ δ η ν, Τὰ ἑκατὸν ἔτη τοῦ ἑλλ. ἔμπορ. κώδικος, Θέμις ΜΣΤ' (1935) 12.

2) Μέχρι τοῦ 1827 οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀπέκλιναν μᾶλλον ὑπὲρ συντάξεως ἀστικοῦ κώδικος βασισμένου ἐπὶ τῶν «Νόμων τῶν ἀειμνήστων Χριστιανῶν ἡμῶν Ἀυτοκρατόρων». Πρὸβλ. Τ ρ ι α ν τ α φ υ λ λ ὄ π ο υ λ ο ν, Τὸ ἑλλ. ἰδιωτ. δίκαιον ἀνωτ. 17 ἐκ. Ὑπὲρ τῆς θεσπίσεως τοῦ Γαλλικοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος βλ. ἀρθρον ὑπὸ Β.Γ., Ἐφημερὶς Νομικῆ Α' ἀρ. 13 (1 Ἰαν. 1835) σελ. 125.

3) Ὁ Πολιτικὸς τῆς Γαλλίας Νόμος μετενεχθεὶς εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ Γ. Β ε λ λ ῖ ο υ. Α. Π ο λ υ ζ ω ῖ δ ο υ, Π. Π ι τ τ ι π ι ο ῦ καὶ Κ ω ν σ τ. Δ. Σ χ ι ν ᾶ (ἐκδ. δευτέρα) (Ἀθῆναι, ἐκ τῆς Βασιλικῆς Τυπογραφείας, 1838).

4) Πρὸβλ. Π α π π ο ῦ λ ι α ν, Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου (1921) 42. Τ ρ ι α ν τ α φ υ λ λ ὄ π ο υ λ ο ν, Τὸ ἑλλ. ἰδιωτ. δίκαιον ἀνωτ. 24. Βλ. τὴν περὶ τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ 1856 ἐκθεσιν πρὸς τὴν Βουλὴν τοῦ εἰσηγητοῦ Γ.Α.Ν α ὕ τ η.

5) Σύμβασις μετὰ τῆς Βυρτεμβέργης: τῆς 4]16 Μαΐου 1834, μετὰ τῆς Βαυαρίας τῆς 1]13 Ἰανουαρίου 1835, μετὰ τῆς Βάδης τῆς 13]25 Ἰανουαρίου 1835, μετὰ τοῦ Ἀννοβέρου τῆς 23 Ἰανουαρίου 1835, μετὰ τῆς Σαξωνίας τῆς 6 Ἀπριλίου 1836, μετὰ τῆς Ἑλβετίας τῆς 18 Ἰουλίου 1836, μετὰ τοῦ Βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν

τὸ τῆς ξενοκληρίας (*ius albinagii*), τὸ τῆς παρακρατήσεως ἢ δικαίωμα ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν ὑπαρχόντων (*ius detractus*), ὁ φόρος τῆς μεταναστεύσεως (*census emigrationis*) καὶ τὰ τοιαῦτα (1). Ἐπίσης εἰς πλείστας τῶν συμβάσεων ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας τῆς Ἑλλάδος ἐξασφαλίζεται εἰς τοὺς ὑπηκόους τῶν συμβαλομένων πολιτειῶν πλὴν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐμπορίας καὶ ἡ ἐλευθέρα καὶ καθ' οἰονδήποτε τρόπον διάθεσις τῆς περιουσίας αὐτῶν (2).

Κανόνες συγκροτήσεων νόμων ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τοῦ Μάουερρ παντελῶς σχεδὸν ἐλλείπουσι. Μόνον ὁ κανὼν *locus regit actum* καθιεροῦται καὶ πάλιν, καὶ δὴ νῦν γενικῶς, ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 386 § 1 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας, καθ' ὃ «ὁ τύπος τοῦ ἐγγράφου κανονίζεται κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ἰσχύοντας καθ' ὃν τόπον καὶ χρόνον ἐξεδόθη τὸ ἐγγραφον». Περὶ τοῦ ἐπὶ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς ἐφαρμοστέου δικαίου προνοοῦσι τέλος δύο διεθνεῖς συμβάσεις, ἡ μετὰ τῆς Ρωσσίας περὶ ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας τῆς 12 Ἰουνίου 1850, ἄρθρ. 13, ἐφαρμοστέον ὀρίζουσα ἄνευ διακρίσεως μεταξὺ κινητῶν καὶ ἀκινήτων τὸ δίκαιον τῆς τελευταίας κατοικίας τοῦ κληρονομούμενου (3) καὶ ἡ μετὰ τῆς Αὐστρουγγαρίας περὶ τῆς κινητῆς περιουσίας τῶν εἰς τὰ συμβαλλόμενα Κράτη ἀποβιούντων ὑπηκόων τῆς 31 Μαΐου 1856 (ἄρθρον μοναδικόν) ἐπιτάσσουσα ἐμμέσως τὴν ἐφαρμογὴν, διὰ τὴν εἰς τὰ κινητὰ κληρονομικὴν διαδοχὴν, τῆς *lex patriae* τοῦ κληρονομούμενου (4).

III. Ἐν τῷ τεθέντι τὸ 1841 ἐν ἰσχύϊ εἰς τὸ Ἴόνιον Κράτος Ἀστικῶν Κώδικι (*Codice civile degli Stati Uniti delle Isole Ionie*) (5) συναντῶμεν διατάξεις ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου, κατὰ πιστὴν ἀνιγραφήν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος. Οὕτω τὸ ἄρθρον 3 αὐτοῦ ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν ἄρθρων 3—5 τοῦ Ἰονίου Κώδικος:

τῆς 4] 16 Αὐγούστου 1836, μετὰ τῆς Σαρδηνίας τῆς 7 Φεβρουαρίου 1839 καὶ μετὰ τῆς Ρωσσίας τῆς 29 Μαρτίου 1839. Ὅμοιος ἡ κατάργησις τῶν ἀνωτέρω δικαιωμάτων περιλαμβάνεται εἰς τὰς συμβάσεις ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Ρωσσίας τῆς 12 Ἰουνίου 1850 (ἄρθρ. 14), μετὰ τῆς Σαρδηνίας τῆς 19 Μαρτίου 1851 (ἄρθρ. 13) καὶ μετὰ τῆς Τοσκάνης τῆς 10 Ἀπριλίου 1856 (ἄρθρ. 5).

1) Πρβλ. Κ α λ λ γ ἄ ν, Σύστημα ρωμαϊκοῦ δικαίου καθά ἐν Ἑλλάδι πολιτεύεται I (1878) § 103. Σ τ ρ ε ἰ τ. Σύστημα ἀνωτ. 234 ἐκ. 336.
2) Σύμβασις μετὰ τῆς Μεγάλης Βρετανίας τῆς 22 Σεπτεμβρίου 1837 (ἄρθρ. 13), μετὰ τοῦ Βελγίου τῆς 13 Σεπτεμβρίου 1840 (ἄρθρ. 10), μετὰ τῆς Ὀλλανδίας τῆς 10 Φεβρουαρίου 1843 (ἄρθρ. 15), μετὰ τῆς Ρωσσίας τῆς 12 Ἰουνίου 1850 (ἄρθρ. 11), μετὰ τῆς Σαρδηνίας τῆς 19 Μαρτίου 1851 (ἄρθρ. 12) καὶ μετὰ τῆς Τοσκάνης τῆς 10 Ἀπριλίου 1856 (ἄρθρ. 6).

3) Σ τ ρ ε ἰ τ, Σύστημα ἀνωτ. 326 σημ. 11. P o l i t i s. ἀνωτ. 14.

4) Βλ. κείμενον ἐν Δ η λ ι γ ι ἄ ν ν η — Ζ η ν ο π ο ὕ λ ο υ, Ἑλληνικὴ νομοθεσία ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι τοῦ 1860, I (1860) 434-35. Πρβλ. Σ τ ρ ε ἰ τ, Σύστημα ἀνωτ. 325 σημ. 9.

5) Πρβλ. περὶ αὐτοῦ γενικῶς Π α π ο ὕ λ ι α ν, Γενικαὶ ἄρχαι ἀνωτ. 14 ἐκ.

« 3. Οἱ ὑπήκοοι Ἴόνιοι, καὶ τοὶ διατρίβοντες ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ὑπόκεινται εἰς τοὺς περὶ καταστάσεως καὶ ἰκανότητος τῶν προσώπων νόμους.

» 4. Τὰ ἐν τῷ Ἴονίῳ κράτει ἀκίνητα, καὶ τοὶ εἰς ἀλλοδαποὺς ἀνήκοντα, ὑπόκεινται εἰς τοὺς Ἴονίους νόμους.

» 5. Οἱ περὶ ἀστυνομίας καὶ ἀσφαλείας νόμοι εἶναι ὑποχρεωτικοὶ καὶ πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐν τῷ Ἴονίῳ κράτει διατρίβοντας ἀλλοδαποὺς, εἴτε κατοικοῦντας ἐν αὐτῷ, εἴτε παρεπιδημοῦντας» (1).

Αἱ διατάξεις ὅμως αὐταὶ τοῦ Ἴονίου Κώδικος, καίτοι κατέχουσαι θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ὡς ἰσχύουσαι ἐν πολιτείᾳ Ἑλληνικῇ, δὲν φαίνεται νὰ ἴσκησαν, ὡς ἀκριβῶς οὔτε καὶ ὁ Μολδαβικὸς Κώδιξ τοῦ 1817, ἄμεσον καὶ ἐνσυνείδητον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς νομικῆς πρακτικῆς τῆς τότε κυρίως Ἑλλάδος, παρ' ὅλον ὅτι ἀμφοτέρων τῶν Κωδίκων τούτων ἡ ἐπίδρασις ἦθελεν εἶσθαι φυσικὴ καὶ δεδικαιολογημένη λόγῳ τῆς μέχρι τῶν μέσων τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος ἐλλείψεως κανόνων συγκρούσεως νόμων ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

§ 3.—I. Ἡ τοιαύτη ἔλλειψις ῥητῶν διατάξεων ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου ἀποτελεῖ τὸ χαρακτηριστικὸν ὁλοκλήρου τῆς πρώτης περιόδου τῆς ἱστορίας τοῦ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου τῆς περιλαμβανούσης τὰ ἔτη ἀπὸ τῆς Ἀνεξαρτησίας μέχρι τῆς θέσεως ἐν ἰσχύϊ τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ 1856. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Ἑλληνικὴ θεωρία καὶ πράξις, στερούμεναι νομοθετικῶν ἐρεισμάτων πρὸς λύσιν τῶν ἐμφανιζομένων ἐνώπιον αὐτῶν σχετικῶς πολυαριθμῶν ζητημάτων συγκρούσεως νόμων, ἀναγκάζονται νὰ κινηθῶσιν ἐλευθέρως πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ἀναγκαίων κανόνων ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου, ποδηγετούμεναι ἐν τῷ ἔργῳ των τούτῳ ὑπὸ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐπιστήμης καὶ πρακτικῆς.

II. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς περιόδου ἡ θεωρία, ὡς ἦτο φυσικόν, ἀκολουθεῖ καὶ ἐν Ἑλλάδι τὰς κρατούσας τότε ἐν τῇ ἐπιστήμῃ διδασκαλίας

1) Βλ. καὶ ἄρθρα 17-19, 608 καὶ 807 τοῦ Ἴονίου Κώδικος. Τῶν ἄρθρων τούτων καθὼς καὶ τοῦ ἄρθρ. 4 προστάθη τὸ 1859 τροποποιήσις ὑπὸ τῆς πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ κληρονομικοῦ συστήματος τοῦ Ἴονίου Κώδικος ὑπὸ τῆς Ἴονίου Γερουσίας συσταθείσης πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς. Συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον τῆς ἐπιτροπῆς θὰ κατηγορεῖτο σχεδὸν ὁ, ὡς ἐν τῷ Code civil (ἄρθρ. 11), καὶ τῷ Ἴονίῳ Κώδικι (ἄρθρ. 18 καὶ 807) ὑπάρχων ὄρος τῆς ἀμοιβαιότητος, θὰ καθιεροῖτο (ἐν τῷ ἄρθρῳ 608) κατ' ἀπομίμησιν τοῦ γαλλικοῦ νόμου τῆς 14 Ἰουλίου 1819 τὸ δικαίωμα τῆς προαφαιρέσεως (droit de prélevement) καὶ ἔλεος τὸ ἄρθρ. 4 θὰ ἐτροποποιεῖτο ὡς ἐξῆς: «Τὰ ἐν τῇ Ἴονίῳ Ἐπικρατείᾳ ὑπάρχοντα κινητὰ ἀκίνητα, καίτοι εἰς ἀλλοδαπὸν ἀνήκοντα ὑπόκεινται εἰς τοὺς Ἴονίους Νόμους. Ἡ ἐξ ἀδιαθέτου ὁμως μεταβίβασις αὐτῶν ρυθμίζεται κατὰ τὸν νόμον τῆς κατοικίας τοῦ ἰδιοκτῆτου». Ἡ ἐπιτροπὴ ἠκολούθησεν ἐν προκειμένῳ, ὡς ρητῶς λέγεται ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτῆς, τὴν διδασκαλίαν τοῦ Savigny. Παραδόξως οὐδεμίαν γίνεται μνεῖαν τοῦ προσφάτου Ἑλληνικοῦ Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ 1856. Βλ. Ἐπίσημα ἔγγραφα τυπωθέντα διαταγῇ τῆς Γερουσίας καὶ ἀφορῶντα τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ ἐν τῷ Ἴονίῳ Κράτει ἰσχύοντος κληρονομικοῦ συστήματος (Κέρκυρα. Ἐν τῇ τυπογραφείᾳ τῆς Κυβερνήσεως. 1860) 31 ἐπ. 58 ἐπ.

περὶ διακρίσεως τῶν νόμων ἀναλόγως τοῦ ἀντικειμένου των. Τὴν θεωρίαν τῶν θεσμίων ἀποδέχεται οὕτως ὁ Νικόλαος Ἰωαννίδης, ὁ μετῴριος ἐκδότης τῆς «Πείρας», τότε δὲ Ἀντιστασιαγγελεὺς παρὰ τοῖς ἐν Ἀθήναις Πρωτοδίκαις, εἰς τὰ Προλεγόμενα τῆς τὸ 1837 δημοσιευθείσης «Ἑλληνικῆς Νομολογίας» του (1). Μία τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκεῖ προτασσομένων «Γενικῶν Νομικῶν Ἀρχῶν» εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς: «Οἱ ἀλλοδαποὶ δὲν ὑπόκεινται, καθὼς οἱ ἐγχώριοι, εἰς ὅλους τοὺς νόμους τοῦ Βασιλείου». Ὁ Ἰωαννίδης ἀναγράφει δύο ἐξαιρέσεις, ὅτι οἱ ἀλλοδαποὶ ὑπόκεινται ἀνεξαιρέτως εἰς τὰς ἀστυνομικὰς καὶ τὰς περὶ ἀσφαλείας διατάξεις, καὶ ὅτι εἰς τὰ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ἀκίνητα τῶν ἀλλοδαπῶν ἐφαρμόζονται οἱ ἐγχώριοι νόμοι, ἀποδίδων οὔτω, χωρὶς νὰ τὰς ἀνιφέρῃ, τὰς γνωστὰς δύο πρώτας παραγράφους τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ Code civil. Ἀμέσως δ' ἔπειτα ποιεῖται διάκρισις μεταξὺ τῶν προσωπικῶν καὶ τῶν πραγματικῶν νόμων: «Προσωπικοὶ καλοῦνται ὅσοι κανονίζουσι τὰ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν προσώπων, καὶ ἐπομένως τὰ ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης πηγάζοντα δικαιώματα καὶ καθήκοντα, π.χ. τὴν σύλληψιν, τὴν γέννησιν, τὴν ἡλικίαν, τὴν νομιμότητα τοῦ γάμου, οἱ προσωπικοὶ δὲ οὔτιοι νόμοι, ὡς καὶ αἱ ἐνοχαί, εἶναι πανταχοῦ οἱ αὐτοὶ καὶ ἀκολουθοῦν, νὰ εἶπω οὔτω, τὸ πρόσωπον. — Πραγματικοὶ νόμοι καλοῦνται οἱ ἀφορῶντες τὰ κτήματα· τοὺς νόμους τούτους τοὺς προκαλεῖ ὄχι τοῦ ἰδιοκτητοῦ, ἀλλὰ ἄλλου τὸ συμφέρον· ἐπομένως ἰσχύουν μὲν ἐφ' ὅλων τῶν ἐν τῇ ἐπικρατεῖα ἀκινήτων κτημάτων, ἀλλ' ὄχι καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ». Ὁ Ἰωαννίδης, ἀκολουθῶν προφανῶς τὴν Γαλλικὴν ἐπιστήμην — ἡμεῖς ἀπὸ τῶν μέσων ἰδίᾳ τοῦ δεκαίτου ὀγδόου αἰῶνος ἔκλινε μᾶλλον ὑπὲρ τῆς διχοτομήσεως τῶν θεσμίων, ἀποκρούονσα τὴν κατὰ τὸν d' Argentré καὶ τὴν Ὁλλανδικὴν Σχολὴν (2) τρίτην κατηγορίαν τῶν statuta mixta (3) — δὲν ὁμιλεῖ καὶ αὐτὸς περὶ μιζτῶν θεσμίων (4).

Τὴν διχοτόμησιν τῶν νόμων εἰρὶσκομεν καὶ εἰς μελέτην δημοσιευθεῖσαν τὸ 1840 εἰς τὸ πρῶτον καὶ μοναδικὸν ἀκόμη νομικὸν περιοδικὸν τῆς

1) Ἰωαννίδου, Ἑλληνικὴ Νομολογία, ἦτοι ἀναλυτικὴ κατ' ἀλφαβητ. συλλογὴ τῶν ποινικῶν, πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἀποφάσε. τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Πάγου. Τόμος Α'. Ἀποφάσεις τοῦ 1835 καὶ 1836 (1837) Προλεγόμενα § 2 σελ. 17'. — Περὶ τοῦ Ἰωαννίδου πρβλ. μικρὰν νεκρολογίαν ἐν Θέμισι Α', 382.

2) Πρβλ. Στρεϊτ. Σύστημα ἄνωκ. 246, 250.

3) Οὕτως ἰδίᾳ οἱ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος ἐν Παρισίοις δικηγόροι Froland καὶ Boullenois καὶ ὁ Πρῶτος τοῦ Parlement τῆς Dijon Bouhier. Πρβλ. Στρεϊτ, Σύστημα ἄνωκ. 256 ἐπ. (βλ. ὁμοίως καὶ 257 σημ. 4). Pillet. Traité pratique de droit international privé I (1923) 68 ἐπ. Ὡς πρὸς τὸν Froland πρβλ. καὶ Niboyet, Froland, les conflits de qualifications et la question du renvoi, Revue Darras 21 (1926) I ἐπ.

4) Τὴν θεωρίαν τῶν θεσμίων δὲν ἀποδέχεται πλέον ὁ Ἰωαννίδης. Ἐρμηνεῖα τῶν ἄρθρων 3-8 τοῦ ἀστικῶ ἡμῶν νόμου ἐν Σγούτα, Θέμις 8 (1861) 351 ἐπ. καὶ ἐν Κουντουριώτου, Νέοι Πανδέκται 4 (1905) 611 ἐπ. ἀκολουθῶν τὰς σχετικὰς ἐστεινογραφημένας παραδόσεις τοῦ Μ. Ρενιέρη, καθηγητοῦ τοῦ γαλλικοῦ δικαίου καὶ τῆς συγκριτικῆς νομοθεσίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ.

«Ἀρχεῖον» Δ. Καλιτσουάκι, Τόμ. 15 (1925) Α'.

ἐποχῆς «Ἐφημερίς Νομική», κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ *Mémorial du Commerce* (1). «Δύο εἰδῶν εἰσὶν οἱ τῶν Ἐθνῶν νόμοι· οἱ μὲν διέπουν τὸ ἄτομον, τὴν κατάστασίν του...οἱ δὲ ἀντικείμενον ἔχουσι τὰς ἀκινήτους ἰδιοκτησίας καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἀστυνομίαν...».

III. Ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ 1837 ἰδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (2) μέχρι τοῦ 1843 ἡ ἀπὸ καθέδρας διδασκαλία ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ βαυροῦ καθηγητοῦ τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας Γοδοφρείδου Φέδερ ἠσυχολήθη καὶ μὲ τὰς συγκρούσεις τῶν νόμων. Αἰ μετὰ τετραετίαν ἀπὸ τῆς ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου ἀντιγκαστικῆς (λόγῳ τῆς Μεταπολιτεύσεως τοῦ 1843) ἀποχωρήσεως αὐτοῦ ὡς ἀλλοδαποῦ δημοσιευθεῖσαι παραδόσεις του πραγματεύονται ἐν ἰδιαιτέρῳ παραγράφῳ «Περὶ τῆς σχέσεως καὶ ἐφαρμογῆς τῶν νόμων διαφόρων τόπων καὶ Ἐπικρατειῶν» (3). Ὁ Φέδερ ἀκολουθῶν τὰς διδασκαλίας τῆς συγχρόνου του γερμανικῆς ἐπιστήμης, ἣτις ἠσυχολεῖτο εἰς τὸ νὰ καταδείξη τὸ ἀβάσιμον τῆς πατροπαράδοτου θεωρίας τῶν θεσμῶν (4), — ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκφρασιν τοῦ Gutzwiller ἐν τῷ Wächter (5) εἶρε τὸν νεκροθάπτην τῆς (6) — ἀποκρούει καὶ αὐτὸς τὴν θεωρίαν ταύτην ὡς «ἐλλιπὴ καὶ μὴ ἀκριβῆ» (7). Ὁ Φέδερ παραδέχεται γενικῶς τινὰς ἀρχὰς περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀλλοδαπῶν νόμων: Ἐὰν ὁ ἡμεδαπὸς νόμος διατάττει ῥητῶς τὴν ἐφαρμογὴν ξένου νόμου, οὗτος δέον νὰ ἐφαρμοσθῆ. Ἐὰν πάλιν τὸ πνεῦμα τοῦ ἡμεδαποῦ νόμου εἶναι ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῆ ἀντίθετος πρὸς αὐτὸν διάταξις, ἀποκλείεται ἡ ἐφαρμογὴ τῆς τυχόν τοιαύτης ἀλλοδαπῆς διατάξεως. Ἐπίσης ὁ ἡμεδαπὸς νόμος τυγχάνει ἐφαρμοστέος ὅταν νομικὴ τις πράξις τελεῖται ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πρὸς ἀποφυγὴν ἀπολύτως ἐπιτακτικοῦ (*leges cogentes*) ἢ ἀπαγορευτικοῦ ἡμεδαποῦ νόμου. Αἱ δύο τελευταῖαι ἀρχαὶ τοῦ Φέδερ δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἐκ τῶν πρώτων ἐμφανίσεων τῆς ἐννοίας τῆς δημοσίας τάξεως καὶ τῆς καταδολιεύσεως τοῦ νόμου. Ὡς πρὸς τὰς συγκρού-

1) Ἐφημερίς Νομικὴ Γ' ἀρ. 101 (2 Μαρτ. 1840) σελ. 1075 ἐπ.

2) Περὶ τῆς σημασίας τῆς ἰδρυθείσης Νομικῆς Σχολῆς, διὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τοῦ δικαίου πρβλ. Τριανταφυλλόπουλον, Τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου (ἐναρτηρίου μάθημα 1919), Ἀρχεῖον Ἰαλλετισυνακτ. 2 (1922) 390.

3) Φέδερ. Αἱ περὶ Πολιτικῆς Δικονομίας παραδόσεις, Τόμος πρῶτος (1847) 51.

4) Πρβλ. ἰδίᾳ τὰ ἔργα τῶν Mittermaier (1834), Hauss (1824), Kritz (1834), Struve (1834), Kori (1836), Puchta (1838), Rosshirt (1839), καὶ Schaeffner (1841). Βλ. Cattellani, ἀνωτ. II (1902) 13 ἐπ.

5) Wächter, Über die Collision der Privatrechtsgesetze verschiedener Staaten, Archiv für die civilistische Praxis том. 24, 230 ἐπ., том. 25, 1 ἐπ. 161 ἐπ. καὶ 331 ἐπ. (1841 καὶ 1842). Πρβλ. Στρεϊτ Σύστημα ἀνωτ. 274 καὶ ἰδίᾳ Gutzwiller, Der Einfluss Savignys auf die Entwicklung des IPR. (Collectanea Friburgensia N. F. Fasc. XIX) (Freiburg 1923) 37 σημ. 19.

6) Gutzwiller, Internationalprivatrecht (Stammle's, Das gesammte deutsche Recht, Teil VIII) (1930) 1526.

7) Φέδερ. ἀνωτ. 53.

σεις τῶν πολιτικῶν νόμων, τὰς ὁποίας καὶ διακρίνει ἀπὸ τὰς τῶν διαδικαστικῶν (1) ὁ Φέδερ δὲν διακρίνει πλέον εἰς κατηγορίας, ὡς οἱ ὁπαδοὶ τῆς θεωρίας τῶν θεσμίων, τὰς νομικὰς διατάξεις, ἀλλὰ τὰ γεννώμενα ζητήματα. Ἡ παρ' αὐτῷ τριχοτόμησις τῶν ζητημάτων συγκρούσεως νόμων ἀνυστοιχεῖ πρὸς τὴν γνωστὴν τριχοτόμησιν τῶν θεσμίων, αἱ ὑπὸ τοῦ Φέδερ ὁμως διδόμεναι λύσεις διαφέρουσι σημαντικῶς τῶν παραδεδεγμένων ἀρχῶν. Οὕτως εἰς τὸν νόμον τῆς μονίμου κατοικίας δὲν ὑπάγει μόνον τὰ περὶ προσωπικῆς καταστάσεως ζητήματα, ἀλλὰ καὶ τὴν καθολικὴν διαδοχὴν ἐπὶ κλητῶν τε καὶ ἀκινήτων, παραδεχόμενος τὴν ὑγιᾶ ἀρχὴν τῆς ἐνότητος τῆς κληρονομίας. Τὰ περὶ ἐμπραγμάτων δικαίων ζητήματα ὑπάγει ὁ Φέδερ ἄνευ ἐξαιρέσεως εἰς τὴν *lex rei sitae*, ἀποκρούων οὕτω, συμφώνως καὶ πρὸς τὰς νῦν κρατούσας ἀντιλήψεις, τὴν ἐπὶ τῶν κλητῶν ἐφαρμογὴν τοῦ κανόνος *mobilia personam sequuntur*. Τέλος προκειμένου περὶ ζητημάτων ὡς πρὸς τὸ κῦρος καὶ τὰ ἀποτελέσματα νομικῶν πράξεων, γενομένων ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ, ὁ Φέδερ διακρίνει καὶ ὑπάγει τὴν μὲν πρὸς τὸ διαθέτειν ἰκανότητα εἰς τὸν νόμον τῆς μονίμου κατοικίας, τοὺς τύπους εἰς τὴν *lex loci actus*, τὰ δὲ ἀποτελέσματα καὶ αὐτὰ εἰς τὴν *lex loci actus* «ἐκτὸς ἐὰν οἱ συναλλαττόμενοι ὑπετάχθησαν εἰς ἄλλον νόμον διὰ ῥητῆς ἢ ἐκ τῶν περιστάσεων προκυπτούσης σιωπηλῆς συναινέσεως ἢ ἂν τὸ συνάλλαγμα ἔχει ἀντικείμενον δίκαια τῶν προσώπων (προσωπικὴν κατάστασιν) ἢ ἀπόκτησιν πραγματικῶν δικαίων». Ἐν τῷ σαφεῖ διαχωρισμῷ τούτῳ τῶν ζητημάτων καὶ ἐν τῇ ἀποδοχῇ τῆς ἀὐτονομίας τῶν συμβαλλομένων καθὼς καὶ ἐν ταῖς προηγουμέναις γνώμας του ὁ Φέδερ ἐμφανίζεται ἀκολουθῶν τὰς μελλούσας νὰ κατακτήσωσιν ἔκτοτε τὴν ἐπιστήμην ἀρχάς.

IV. Ἐν τῇ παρουσίᾳ ἱστορικῆ ἐπισκοπῆσει μᾶς ἐνδιαφέρουν αἱ περὶ «συγκρούσεως νόμων» διδασκαλίαι τοῦ Πιούλου Καλλιγᾶ, ὡς αὐταὶ διευκρίνησαν ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τῶν Γενικῶν του Ἀρχῶν (1848) (2). Ὁ Καλλιγᾶς, καὶ αὐτὸς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς νεωτέρας γερμανικῆς τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου σχολῆς, καθ' ὃ σπουδάσας ἐν Μονάχῳ, Βερολίνῳ καὶ Αἰδελβέργῃ (3), θεωρεῖ τὴν ὑπὸ τῆς θεωρίας τῶν θεσμίων διάκρισιν τῶν νόμων ὡς μὴ ἰκανοποιητικὴν: «Τὸ σφάλμα τῆς διακρίσεως ταύτης εἶναι πρὸ πάντων τὸ ἀόριστον. Ποῖοι θεσμοὶ περισιρέφονται εἰς πρόσωπα καὶ ποῖοι εἰς πράγματα;» «Ἡ θεωρία αὕτη, στηριζομένη ἀπλῶς εἰς τὴν

1) Περὶ τῶν ὁποίων πραγματεύεται ἐν ἰδιαιτέρῳ παραγράφῳ: Φέδερ, ἀνωτ. 59-61.

2) Καλλιγᾶ, Σύστημα τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου I (1818) 123-140: Το περὶ συγκρούσεως νόμων κεφάλαιον τοῦτο ἔλαβεν ὅλως νέαν μορφήν εἰς τὰς μετὰ τὸν Ἀστικὸν Νόμον τοῦ 1856 ἐπανεκδόσεις τῶν Γενικῶν Ἀρχῶν (β' ἐκδ. 1858, γ' ἐκδ. 1878).

3) Μετὰ τὰς ἐν Τεργέστη καὶ Γενεύῃ πρώτας σπουδάς του.—Περὶ τοῦ Καλλιγᾶ πρβλ. νεκρολογίαν ἐν Θσμ. Ζ' 324 καὶ Α. Κρασσᾶν ἐν Καλλιγᾶ. Μελέται, καὶ Λόγοι I (1899) σελ. ζ'—ις'.

πείραν και ἀποφεύγουσα νὰ ἐκθέσῃ ἀρχάς, εἶναι τρόπον τινὰ κήρυξις πτωχεύσεως». Ὁ Καλλιγᾶς θεμελιοῖ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀλλοδαπῶν νόμων και τὸ ἰδιωτικὸν διεθνὲς ἐπὶ τῆς ἀνάγκης προστασίας τῶν ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ « κεκτημένων δικαιωμάτων » (1), ἀνάγκης προερχομένης ἐκ τῆς ἀμοιβαίας τῶν ἐθνῶν ἀναγνωρίσεως», ἥις κατ' αὐτὸν δὲν συνίσταται μόνον εἰς τὰς μεταξὺ τῶν ἐθνῶν εἰρηνικὰς σχέσεις κατὰ τὸ δημόσιον ἐθνικὸν (2) δίκαιον (jus gentium publicum), ἀλλὰ και εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὰ ἀτόμων ἤτοι τὸ ἰδιωτικὸν ἐθνικὸν δίκαιον (jus gentium privatum). Ἐπὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν κεκτημένων δικαιωμάτων ἐβίασζον ἤδη ἐν πολλοῖς τὰς λύσεις των ὁ Eichhorn (3) ὁ Story (4) και ὁ Pütter (5), αὐτὸς δὲ ὁ Mittermaier, ὑφ' ὃν ὁ Καλλιγᾶς ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Αἰδελβέργῃ. ὡς πρώτην ἐξαίρεσιν τῆς διδασκομένης ὑπ' αὐτοῦ, καιτοι ὀλιγώτερον ἢ παρὰ τῷ Pütter ἀποκλειστικῆς, χωρικότητος τῶν Νόμων, παρεδέχετο τὴν ἀρχὴν τῆς προστασίας τῶν ὑπὸ τὸ Κράτος ἀλλοδαποῦ νόμου κτηθέντων δικαιωμάτων (6).

Ὁ Καλλιγᾶς βασιζει τὴν θεωρίαν του ἐπὶ τριῶν « γενικωτέρων κανόνων » τοὺς ὁποίους ἐξάγει « ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τοῦ πράγματος » (7) :

1. « Πρῶτον λόγῳ τῆς κυριαρχίας ἕκαστον κράτος ἐντὸς τῆς περιφερείας του ἔχει τὴν ἀπόλυτον τοῦ νομοθετεῖν ἐξουσίαν και ὑθυμίζει τὰ πάντα σύμφωνα μὲ τὰς ἀνάγκας και τοὺς σκοποὺς του ».

1) Πρὸβλ. Μ α ρ ι δ ά κ η ν, Αἱ σύγχρονοι κατευθύνσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνούς δικαίου (1927) 23 σημ. 9.

2) Ὁ ὄρος « ἐθνικός » ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὸς πρώτους δεκαετηρίδας ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης και νομολογίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἀντὶ τοῦ νῦν χρησιμοποιουμένου ὄρου « διεθνής ». Πρὸβλ. Ἰ ω α ν ν ῖ δ ο υ, Εὐρητήριον τῆς ἑλληνικῆς νομολογίας 6 (1850) 461. Βλ. ἀποφάσεις ΑΠ. 18 (1846), Ἐφ. Αθ. 1269, 8974 (1851), 9346 (1852): Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἀποφάσει συναντῶμεν και τὸν ὄρον « διεθνὲς δίκαιον ».

3) E i c h h o r n, Einleitung in das deutsche Privatrecht 3η ἐκδ. (1829) § 34-37 : Πρὸβλ. Μ e i l i, ἀνωτ. I (1902) 114. Σ τ ρ ε ῖ τ, Σύστημα ἀνωτ. 269.

4) S t o r y, Commentaries on the conflict of Laws κλπ. 1η ἐκδ. (Boston 1834), 2: λίαν ἐπηξημένη ἐκδ. (1811), 8η ἐκδ. (1833) : Πρὸβλ. G u t z w i l l e r, Le développement historique du droit international privé, Recueil des Cours de l'Académie de droit international 29 (1929—IV) (Paris 1930) 340.

5) P ü t t e r, Das praktische Europäische Fremdenrecht (Leipzig 1845) : Πρὸβλ. C a t e l l a n i, ἀνωτ. II (1902) 6 ἔλ. Σ τ ρ ε ῖ τ, Σύστημα ἀνωτ. 269 σημ. 9.

6) M i t t e r m a i e r, Grundsätze des gemeinen deutschen Privatrechts 1η ἐκδ. (Landshut 1824), 7η ἐκδ. (Regensburg 1847) I § 30-33 : Πρὸβλ. C a t e l l a n i ἀνωτ. II (1902) 48. Μ e i l i, ἀνωτ. I (1902) 114.

7) Κ α λ λ ι γ ᾶ ς, ἀνωτ. I (1838) 129-130. Περὶ τῆς « φύσεως τοῦ πράγματος » (Natur der Sache) ὡς θεμελιώδους ἀρχῆς τοῦ ΓΔΔ πρὸβλ. v. B a r, Theorie und Praxis des internationalen Privatrechts I (1889) 108 και G u t z w i l l e r Zur Lehre von der « Natur der Sache », Festgabe der Juristischen Fakultät der Universität Freiburg zur 59. Jahresversammlung des Schweizer Juristenvereins (1924) 232 ἔτ.

2. Λόγῳ τῆς κατὰ τὰ ἀνωτέρω κατὰ τὸ *jus gentium privatum* ἀναγνωρίσεως τῶν δικαιωμάτων τῶν εἰς διάφορα ἔθνη ἀνηκόντων ἀτόμων «τὰ κεκτημένα ἐντὸς ἄλλης ἐπικρατείας δικαιώματα καὶ τὰ εὐρισκόμενα ὑπὸ τὴν προστασίαν ἐκείνης πρέπει νὰ σέβεται ἢ ἡμετέρα ἐπικράτεια».

3. Ὁ σεβασμὸς τῶν ἄλλοθι κεκτημένων δικαιωμάτων δὲν δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν μὴ ἐφαρμογὴν ἡμεδαπῶν διατάξεων συντελουσῶν εἰς τὴν «δημοσίαν τάξιν καὶ ἠθικὴν» («ἐπαγορευτικαὶ διατάξεις») οὔτε εἰς τὴν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ κίρῳσιν «σχέσεων ἀποδοκιμαζομένων ἀπὸ τὸν νόμον μας καὶ ταραττουσῶν τὴν ἐγκαθιδρουθεῖσαν παρ' αὐτοῦ τάξιν».

Μετὰ τοὺς ὡς ἀνω γενικοὺς κανόνας ὁ Καλλιγᾶς προβίβει εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ἐφαρμοστέου δικαίου, λαμβάνων ἰδίᾳ ὑπ' ὄψιν του τὰς ὑπὸ τοῦ Foelix (1) διδομένας λύσεις (2), εἰς ὃν εἰκοσιπεντάκις παραπέμπει (3). Οὕτω κατὰ τὸν Καλλιγᾶν (§ 112) τὴν «πολιτικὴν», «προσωπικὴν κατάστασιν», διέπει, οὐχὶ ὡς παρὰ τῷ Φέδερ ὁ νόμος τῆς κατοικίας, ἀλλὰ ὁ τῆς ἐθνικότητος, «ὁ πατριος νόμος» (: «προσωπικὸς θεσμός»). Ἐπὶ τε τῶν κινητῶν καὶ ἀκινήτων ἐφαρμοστέα εἶναι ἡ *lex rei sitae* (§ 113—114), τῆς ἀρχῆς «τὰ κινητὰ τοῖς ὅσοις ἐμπέφυνται» οὔσης περιττῆς. Ὡς πρὸς τὸν τύπον τῶν δικαιοπραξιῶν ἰσχύει, δυνητικῶς καὶ οὐχὶ ὑποχρεωτικῶς, ὁ κανὼν *locus regit actum* (§ 115). Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς πράξεως ὁ Καλλιγᾶς διακρίνει πρῶτον τὰ ζητήματα τῆς ἰκανότητος αἴτινα ὑπάγει εἰς τὴν *lex patriae* (§ 116) καὶ δὴ ἀνευ ἐξαιρέσεως τινὸς ὑπὲρ προστασίας τῶν συμφερόντων τῶν ἐγγυωρίων, παραδεχόμενος μοναδικὴν ὑπὲρ τῆς *lex rei sitae* ἐξαιρέσιν προκειμένου περὶ δικαιοπραξιῶν ἐπὶ ἀκινήτων. Ὡς πρὸς τὸ λοιπὸν περιεχόμενον τῆς δικαιοπραξίας ἐφαρμόζονται «οἱ νόμοι τοῦ τόπου ἐνθα ἐτελειοποιήθη ἢ προᾶξις, τούτέστιν ἐνθα ὁ ἐντολοδόχος ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολήν του ἢ ὅθεν ὁ λαβὼν τὴν πρότασιν δι' ἐπιστολῆς ἀντεπέστειλε τὴν ἀποδοχὴν του». Διάφορον τοῦ ποῖον δίκαιον θὰ ῥυθμίση τὴν ἐνοχικὴν σχέσιν εἶναι κατὰ τὸν Καλλιγᾶν τὸ ζήτημα κατὰ ποῖον δίκαιον θὰ ἐρμηνευθῇ ἡ δικαιοπραξία (§ 117): Αἱ μονομερεῖς μὲν πράξεις πρέπει νὰ ἐρμηνεύωνται

1) Foelix, Traité du droit international privé ou du conflit des lois de différentes nations en matière de droit privé 1η ἐκδ. (Paris 1843), 2η ἐκδ. (1847), 4η ἐκδ. Demangeat (1866). Πρβλ. σχετικῶς Στρεϊτ, Σύστημα ἀνωτ. 268 σημ. 5.

2) Πρβλ. τὴν ἐνδιαφέρουσαν βιβλιοκρισίαν τοῦ βιβλίου τοῦ Καλλιγᾶ ὑπὸ τοῦ Heimbach, Über die neuesten Arbeiten der praktischen Juristen in Griechenland, Kritische Zeitschrift für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes 22 (Heidelberg 1850) 203: «In der Lehre von der Collision der Gesetze, welche sich gleich an das Gewohnheitsrecht anschliesst, billigt der Verfasser im Ganzen die Theorie von Story Commentary on the conflict of laws, welche neuerdings Foelix weiter ausgeführt hat».

3) Τοναντίον παραπέμπει μόνον ἐπτάκις εἰς τὸν Story, τετράκις εἰς τὸν Wachter καὶ τρις εἰς τὸν Schäffner.

κατὰ τὴν *lex patriae*, ὡς τὸν οἰκειότερον πρὸς τὸν πράττοντα νόμον, αἱ ἀμφιμερεῖς δὲ ἂν μὲν συνάπτονται μεταξύ ὁμοειδῶν πάλιν κατὰ τὴν *lex patriae*, ἄλλως κατὰ τὴν *lex loci contractus* ἢ τὴν *lex loci solutionis*. Τέλος «αἱ τυχαῖαι συνέπειαι τῶν ἐνοχῶν προκύπτουσαι ἐκ τῆς παραβάσεως τῶν ἢ ἐκ τῆς ἐναντίας πηρὰ τὴν προβλεπομένην ἐκβάσεως, καθ' ὧς γεννῶνται δικαιώματα ἀποζημιώσεως» κρίνονται κατὰ τοὺς «νόμους τοῦ τόπου ἔνθα τὰ τυχαῖα συμβάντα ἔλαβον χώραν, διότι αὐτόθι ἐσχηματίσθησαν τὰ ἐξ αὐτῶν πηγάζοντα δικαιώματα». Τὰ τοῦ γάμου ρυθμίζονται ὑπὸ τῆς *lex patriae*, αἱ μὲν προϋποθέσεις κατὰ τὸν πάτριον νόμον ἑκατέρου, αἱ δὲ περιουσιακαὶ σχέσεις κατὰ τὸν τοῦ ἀνδρός. Ὁ Καλλιγᾶς τονίζει ἤδη ὅτι προκειμένου γάμου ἡμεδαπῶν ἡ ἱερολογία δὲν εἶναι ἐξωτερικὸς τύπος, ἀλλὰ συστατικὸν στοιχεῖον αὐτοῦ (§ 118). Ἡ *lex patriae* ρυθμίζει ἐπίσης τὰ τῶν σχέσεων γονέων καὶ τέκνων (§ 119). Τέλος καὶ ἡ κληρονομικὴ διαδοχὴ διέπεται ὑπὸ τοῦ πατρίου νόμου τοῦ κληρονομουμένου, πλὴν τῆς τῶν ἀκινήτων διαδοχῆς διεκομένης ὑπὸ τῆς *lex rei sitae* ἐκ λόγων δημοσίας τάξεως: «Ἡ παρατήρησις ὅτι τοιοῦτοτρόπως διττοὶ νόμοι ἐφαρμόζονται εἰς τὴν αὐτὴν κληρονομίαν δὲν ἔχει βάσιν, διότι χάριν τοῦ ὁμοιομόρφου δὲν δυνάμεθα νὰ θυσιάσωμεν τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ἀκινήτων».

V. Τὸ αὐτὸ μὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Καλλιγᾶ ἔτος (1848) ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Θέμιδα» τοῦ Λεωνίδα Σγούτα μελέτη «περὶ συγκρούσεως νόμων» (1) τοῦ γερμανοῦ Günther, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Rechtslexikon τοῦ Weiske (2). Καὶ ὁ Günther ἀπορρίπτει τὰς γνωστὰς διακρίσεις τῶν θεσμίων, διατυπῶν ἰδίαν πρωτότυπον θεωρίαν (3). Κατὰ ταύτην—προτασσομένης διακρίσεως μεταξύ τῶν νόμων τῶν πολιτειῶν Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν μὴ τοιούτου (4)—οἱ νόμοι διακρίνονται εἰς κανονιστικούς, διατακτικὸν καὶ διατυπωτικὸν (5). Διατυπωτικοὶ νόμοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ

1) Σ γ ο ῦ τ α, Θέμις 4 (1848) 53-86.

2) G ü n t h e r, ἄρθρον Gesetz, κεφάλαιον Collision der Gesetze ἐν Weiske, Rechtslexikon für Juristen aller teuschen Staaten 4 (Leipzig 1843) 721-755. Ἐν σελ. 721 σημ. 19: ἑνδιαφέρουσα παλαιὰ βιβλιογραφία τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου.

3) Πρὸβλ. C a t e l l a n i, ἀνωτ. II (1902) 25 ἐκ. G u t z w i l l e r, Der Einfluss Savignys ἀνωτ. 38 σημ. 22.

4) Ἐκίθρασιν τῆς διακρίσεως ταύτης τοῦ G ü n t h e r εὐρίσκομεν πιθανῶς εἰς τὴν ἀπόφασιν Ἐφ. Ἀθ. 5049: «δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ εὐλόγως ὅτι οἱ συναλλαττόμενοι, ἅπαντες ἀλλοδαποὶ ὄντες ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ, ἔνθα συνηλλάχθησαν, καὶ ἀνήκοντες εἰς κράτος Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἠθέλησαν νὰ ὑπατέξωσαν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς τουρκικοὺς νόμους». Σημειωτέον ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη εἶναι σχεδὸν σύγχρονος τῆς μεταφράσεως τοῦ Günther.—Πρὸβλ. νῦν σχετικῶς L e r e b o u t s — P i g e o n i è r e, ἀνωτ. 236.

5) Ὁπως ἀποδίδονται ἐν τῇ μεταφράσει οἱ γερμανικοὶ ὄροι regulative-ordinative καὶ dispositive Gesetz. Περὶ τῆς διακρίσεως βλ. ἰδίᾳ τὸ μὴ μεταφρασθὲν ἑλληνιστὶ τμήμα τοῦ περὶ «Νόμου» ἐν γένει ἁρθροῦ τοῦ G ü n t h e r: Weiske, ἀνωτ. 698.

ὅποιοι σκοποῦσι μόνον τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἀμφιβόλου θελήσεως τῶν συμβαλλομένων, δηλαδὴ τὸ *ius dispositivum*. Ὁ Günther θέτει περὶ τῶν τοιούτων νόμων ὡς βασικὴν ἀρχὴν ὅτι «πᾶς ὅστις συνάπτει εἰς τινα τόπον συμβόλαιόν τι ἔχει κατὰ νοῦν πρὸ πάντων τοὺς διατυπωτικούς νόμους τῆς πατρίδος του». Διατακτικοὶ εἶναι οἱ ἐπιτακτικοὶ ἢ ἀπαγορευτικοὶ νόμοι ὅτινες δὲν ἔχουσι μὲν ἰσχὺν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἐφαρμόζονται ὅμως ἀνεξαρτέτως ὑπὸ τοῦ ἡμεδαποῦ δικαστοῦ, οἱ νῦν δηλαδὴ καλούμενοι νόμοι δημοσίας τάξεως. Κανονιστικοὶ νόμοι εἶναι πάντες οἱ λοιποὶ, οἱ περιέχοντες ὠρισμένον ἔννομον διακανονισμόν βιοτικῶν σχέσεων. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων γεννῶνται αἱ συγκρούσεις νόμων. Ὡς πρὸς αὐτάς ὁ Günther διατυποῖ τὸν, ἀσαφῆ καὶ μὴ ὑπ' αὐτοῦ δικαιολογούμενον, γενικὸν κανόνα ὅτι «ἡ γένεσις καὶ τὸ πλάτος (*der extensive Umfang*) τῶν ἐννόμων σχέσεων, καταστάσεων καὶ δικαίων κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐπικρατείας τῆς ὁποίας πολίτης καὶ ὑπήκοος εἶναι ὁ δικαιούχος, τὸ δὲ βάθος (*der intensive Umfang*) τῶν ἐξ ἐκείνων τῶν σχέσεων, καταστάσεων καὶ δικαίων πηγαζουσῶν ἀξιώσεων καὶ ὑποχρεώσεων κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου ὅπου πρόκειται ν' ἀσκηθῶσι» (1). Τὴν ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ Günther τριχοτόμησιν τῶν νόμων, ἣτις ἐν τῇ αὐτῇ σχεδὸν ἐκτάσει ἀπετέλεσε τὸ θεμέλιον τῆς ἰταλικῆς σχολῆς τοῦ 19ου αἰῶνος, ἐπανευρίσκομεν ἐπ' ἐσχάτων καθιερωμένην εἰς διεθνὲς νομοθετικὸν κείμενον μεγίστης σπουδαιότητος, τὸν *Código Bustamante* (ἄρθρ. 3) (2).

§ 4.—I. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τῶν δικαστηρίων μέχρι τοῦ 1856 ἡ Ἑλληνικὴ πρακτικὴ ἐκλήθη πολλάκις ν' ἀποφυνθῇ ἐπὶ ζητημάτων ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ὁ Φέδερ δικαιολογεῖ τὴν ἐν ταῖς περὶ τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας παραδόσεσί του ἐξέτασιν πλὴν τοῦ δικονομικοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ τοῦ ἐν γένει ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς «ἐνεκεν τῆς συχῆς ἐν Ἑλλάδι ἐφαρμογῆς τῶν περὶ συγκρούσεως τῶν νόμων ἀρχῶν» (3). Ἡ ἔρευνά μου εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν εὑρεσιν ἐξήκοντα ἐπὶ δικαστικῶν ἀποφάσεων περιλαμβανουσῶν ζητήματα συγκρούσεως νόμων (4). Ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι μέγας, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς τότε σμικρότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τοῦ ὅτι πρόκειται περὶ ἀποφάσεων δέκα ὀκτῶ μόνον ἐτῶν, αἵτε τῆς πρώτης ἀναγομένης μόλις εἰς τὸ ἔτος 1838 (5). Βασισόμενος ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τούτων, θὰ προσπιθῶ ν' ἀνεύρω τοὺς ὑπὸ τῆς

1) Πρὸβλ. *W e i s k e*, ἀνωτ. 726.

2) Πρὸβλ. *B u s t a m a n t e*, *Derecho internacional privado I* (Habana 1931) 175 ἐπ.

3) *Φ έ δ ε ρ*, ἀνωτ. 53-54.

4) Βλ. τὸ ἐν τέλει τῆς μελέτης Εὐρετήριον τῶν ἀποφάσεων τούτων.

5) Καίτοι ἐρευνησας, δὲν εἶδον καλαιότερας ἀποφάσεις. Ἐπιβεβαιούται οὕτω ἐμμέσως καὶ ἡ κατὰ τὸ 1838 ἐκφρασθεῖσα γνώμη τοῦ *Μ α υ ρ ο κ ο ρ δ ᾶ τ ο υ* ἀνωτ. σελ. η'—θ', ὅτι ἦτο ἀναξία λόγου ἡ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἑλληνικὴ νομολογία.

ἐν Ἑλλάδι πρακτικῆς κατὰ τὴν ἐξετιζομένην ἐνταῦθα πρὸ τοῦ 1856 περιόδου ἐφαρμοζομένους κανόνας ἰδιωτικῶν διεθνοῦς δικαίου καὶ τὰς κατ' αὐτὴν κρατούσας γενικὰς κατευθύνσεις καὶ ἀρχάς.

II. Ἡ Ἑλληνικὴ νομολογία τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἰδίᾳ τῆς γαλλικῆς θεωρίας καὶ πράξεως. Οὕτω συναντῶμεν εἰς ἀπόφασιν τοῦ Ἐφ. Ἀθ. 1269 (1843) παραπομπὴν εἰς τὸ μόνον τὸ αὐτὸ ἔτος 1843 δημοσιευθὲν γνωστὸν ἔργον τοῦ Foelix, ἔνδειξιν τῆς ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρακολουθήσεως τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου κινήσεως (1). Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι, ὡς ἀνωτέρω ἐπανειλημμένως ἐλέγχθη, ἡ ἐπίδρασις τοῦ γαλλικοῦ δικαίου ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ δικαίου ἦτο μεγίστη (2). Ἡ νομοθεσία ἀπειλεῖτο πράγματι ἐκ δύο κυρίως στοιχείων, τοῦ ρωμαϊκοῦ καὶ τοῦ γαλλικοῦ, τῶν ὁποίων ἡ συνύπαρξις κίθε ἄλλο ἢ ἰσομονικῆ, ἐγέννα πλείστας δισχεφείας καὶ ἀντιδράσεις (3) Πάντως

1) Παραπομπαὶ εἰς τὸν Foelix γίνονται ἕκτοτε ἐπανειλημμένως: Ἐφ. Ἀθ. 5049, 934^κ (1852), 9926 (1852).

2) Πρβλ. τὴν περὶ τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ 1856 ἔκθεσιν πρὸς τὴν Βουλὴν τοῦ εἰσηγητοῦ Γ. Α. Ν α ὕ τ η: «Υπῆρξε, Κύριοι, ἐξ ἀρχῆς ἡ πρὸς τὴν Γαλλικὴν νομοθεσίαν τάσις μας, καὶ τινες ἐπιπολαίως κρινόντες ἀπέδωκαν αὐτὴν εἰς τὴν εὐκολίαν τῆς Εὐρώπης (sic) τῶν νομικῶν Γαλλικῶν συγγραμμάτων καὶ εἰς τὴν γενικωτέραν γνώσιν τῆς Γαλλικῆς γλώσσης; ἐν τῇ Ἑλλάδι. Ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς αἴτιον τῆς τοιαύτης ἐκλογῆς μας ὑπάρχει εἰς τὴν ταυτότητα τοῦ πνεύματος τῆς Γαλλικῆς νομοθεσίας καὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος». — Χαρακτηριστικὴ ἐπίσης εἶναι ἡ ἑλληνικὴ ἔκδοσις ἔργου (σημειώσαντος, κατὰ τὰ εἰς τὴν πρόλογόν του γραφόμενα, ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις ἐν Ἰταλίᾳ) τοῦ Τ α λ ι ὠ ν η, Σύγχροισις τοῦ Ναπολεονταίου Κώδικος πρὸς τοῦ; Ρωμαϊκοῦ; νόμου. Μεταφρασεῖσα ὑπὸ Ν. Φ λ ο γ α ῖ τ ο υ I (1853): Σημειωτέον ὅτι ὁ μεταφραστής δὲν ἦτο θεωρητικὸς νομικὸς, ἀλλὰ κρῆστρος τῶν ἐν Ναυπλίῳ Ἐφρετῶν.

3) Πρβλ. ἄρθρον ὑπὸ Μ. Ρ., Ἐφημερίς Νομικῆ Ἀ ἄ ρ. 6 (13 Νοεμβρίου 1837) σελ. 49-50: Ὁ γράφωχ, ὁπαδὸς ὡς φαίνεται τῆς ἱστορικῆς σχολῆς τοῦ Savigny, λέγει: «Τὸ δὲ ἄλλο στοιχεῖον, τὸ Γαλλικόν (ἐξαγόμενον τῆς ὑλικῆς φιλοσοφίας τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος) ἔλθον πρὸ ὀλίγου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐντὸς τοῦ χαρτοφυλακίου τοῦ κυρίου Μάουρερ καὶ ἐπιβλήθην διὰ μιᾶς εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, εὐρίσκειται ξένον πρὸς αὐτὸν καὶ δὲν ζῆ εἰμὴ εἰς τὴν ἐπίσημον ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως καὶ εἰς τὰς κεφαλὰς δέκα ἢ εἴκοσι νομικῶν». Καὶ περαιτέρω σκιαγραφῶν τὴν ἀλὴν μεταξὺ τῶν δύο στοιχείων, τῆς Πολιτικῆς Ἑκνομίας (γαλλικὸν στοιχεῖον) καὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ ἀντινοῦ Δικαίου καταλήγει ἐρωτῶν «Ποῖος ἐκ τῶν δύο ἀντικάλων μέλλει νὰ θερίσῃ τὰς δάφνας τῆς νίκης...». H. A. B a r o n v o n S t (r e i) t, Geschichte der griechischen Revolution. Ein Beitrag zur Geschichte Griechenlands vom Jahre 1833 bis zum Jahre 1844 (Leipzig 1845) 82: «Gesetze und Verordnungen waren zwar vorhanden, doch ohne vorherige Beachtung, ob diese anwendbar oder wohl auch ausführbar seien oder nicht. Es schien wirklich bis zur jener Epoche, dass die Staatsregierung nur Sorge trage ein brillantes Regierungsblatt zu liefern, da in diesem alle Gesetze und Verordnungen publiziert werden mussten. Diese Gesetze waren nun zum grösseren Teil aus anderen Gesetzsammlungen europäischer Regierungen entlehnt, und mochten für die Staaten für welche sie gegeben ganz vortheilhaft, passend

ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἰδιωτικὸν διεθνὲς, τὸ ρωμαϊκὸν στοιχεῖον δὲν προσέφερε σχεδὸν τίποτε (1), ἐπομένως ἢ πρὸς τὸ γαλλικὸν προσφυγὴ ἐπεβάλλετο σχεδὸν ἐκ τῶν πραγμάτων.

Εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν πρώτων ἰδίᾳ ἐτῶν εἰρίσκομεν σαφῆ ἵχνη τῆς θεωρίας τῶν θεσμίων. Οὕτω ἐν τῇ ἀποφάσει τοῦ ΑΠ. 178 (1838) γίνεται σαφῆς διάκρισις μεταξὺ «προσωπικῶν» καὶ «πραγματικῶν νόμων». Ἡ αὐτὴ διάκρισις συναντᾶται καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἐφ. Ἀθ. 3086, περὶ «προσωπικῶν νόμων» δὲ γίνεται λόγος καὶ ὑπὸ τοῦ ΑΠ. 23 (1845) καὶ τοῦ Ἐφ. Ἀθ. 5049. Τοῦναντίον εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς περιόδου δὲν γίνεται πλέον μνεῖα τοιαύτης διχοτομήσεως. Ἡ νομολογία ἠκολούθησεν οὕτω τὰς τάσεις τῆς ἐν Ἑλλάδι θεωρίας, ἡ ὁποία, ὡς εἶδομεν, ἀπὸ τοῦ Φέδερ ἐγκαταλείπει τὴν θεωρίαν τῶν θεσμίων, πρὸς ἣν ἄλλως τε καὶ προηγουμένως ἐλαχίστους μόνον εἶχε συνάψει ἐπιστημονικοὺς δεσμούς. Ἡ θεωρία τῶν θεσμίων δὲν κατώρθωσεν ἐπομένως νὰ ἐδραιωθῇ ὅπως ἐν Γαλλίᾳ ὡς «doctrine du palais» (2), οὔτε ὅπως ἐν Γερμανίᾳ ὅπου λόγῳ τῆς μακροχρονίου ἐπικρατήσεώς της ἀνθεῖξεν ἐν τῇ πράξει ἐπὶ ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Wächter ὀριστικὴν ἐπιστημονικὴν της ταφήν (3).

Εἰς δύο μεμονωμένας ἀποφάσεις τοῦ ΑΠ. 23 καὶ 31 τοῦ ἔτους 1845 συναντῶμεν ἵχνη τῆς θεωρίας τῆς θεμελιούσης τὸ ἰδιωτικὸν διεθνὲς δίκαιον ἐπὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν κερτημένων δικαιωμάτων, θεωρίας τὴν ὁποίαν, ὡς εἶδομεν, ἠκολούθησεν ἔπειτα παρ' ἡμῖν ὁ Καλλιγῆς, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ νὰ τὴν ἐπιβίβῃ εἰς τὴν πράξιν (4).

und ausführbar sein, waren dies jedoch für den griechischen Staat ganz und gar nicht». Βλ. Τριανταφυλλόπουλον, Τὸ ἑλλ. ἰδιωτ. δίκαιον ἄνωτ. 26. Πρβλ. ὁμοίως καὶ Βιζουκίδην, Τὸ νομοθετικὸν πρόβλημα, πριτανικὸς λόγος, Ἐπετηρὶς τῆς σχολῆς νομικῶν καὶ οικονομικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης 3 (1932) 4 ἐπ. Ἐξαιρόντα δικαίως τὸ νομοθετικὸν ἔργον τοῦ Μάουρερ.

1) Ἐν τούτοις μερικαὶ ἀποφάσεις [ΑΠ. 45 (1842), 23 (1845), 118 (1850). Ἐφ. Ναυκλ. 104 (1847)] βασίζονται εἰς λύσεις των ἐπὶ παραπομπῶν εἰς διατάξεις τῶν πηγῶν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτεον ἀσχέτους πρὸς τὰ ζητήματα συγκρούσεως νόμων.

2) Πρβλ. P i l l e t, ἄνωτ. I (1923) 6.

3) Βλ. ἀποφάσεις τοῦ Obergericht Wolfenbüttel τῆς 8 Μαρτίου 1858 ἐν Seuffert XX, Nr. 1, σελ. 2 καὶ τοῦ Oberappellationsgericht Lübeck τῆς 23 Ἰουν. 1:60 ἐν Seuffert XIV, Nr. 194, ἐν ταῖς ὁποῖαις γίνεται λόγος περὶ «sog. Personalstatuten», «statuta personalia»: G u t z w i l l e r, Le développement ἄνωτ. 338 καὶ Der Einfluss Savignys ἄνωτ. 80 σημ. 4. Ἐσχάτως ἐκανευρίσκομεν τὴν θεωρίαν τῶν θεσμίων εἰς τὸ ἀρθρ. 15 § 1 τοῦ Συντάγματος τῆς Ἰσπανικῆς Δημοκρατίας (1931): «...la regulación de los Estatutos, personal, real y formal, para coordinar la aplicación y resolver los conflictos entre las distintas legislaciones civiles de España». Πρβλ. L a s a l a L l a n a s, Sistema español de derecho civil internacional e interregional (Madrid 1933) 16.

4) Πρβλ. τὴν ἱστορίαν τῆς θεωρίας ταύτης ἐπ' ἐσχάτων ἐν A r m i n j o n, La notion des droits acquis en droit international privé, Extrait du Recueil des Cours (1934) ἰδίᾳ 5-13.

Ἡ νομολογία παραδέχεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐν τῷ διεθνεί πεδίῳ κυριαρχίας ἐκάστης πολιτείας τὴν κατ' ἀρχὴν χωρικότητα τῶν νόμων, τὴν ἐφαρμογὴν δηλαδὴ αὐτῶν ἐπὶ πάντων τῶν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς πολιτείας εὐρισκομένων προσώπων καὶ πραγμάτων. ΑΠ. 23 (1845): «τὸν γενικὸν κανόνα τῆς ἰσχύος τῶν ἐγχωρίων νόμων» καὶ ἰδίᾳ 149 (1849). Ἐφ. Ἀθ. 5449 καὶ 9926 (1852). Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀλλοδαπῶν νόμων γίνεται μόνον κατ' ἐξαίρεσιν, ὅταν ρηταὶ διατάξεις τῆς ἡμεδαπῆς νομοθεσίας ἢ ἐν σιωπῇ αὐτῆς γενικῶς παραδεδομέναι ἀρχαὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἐπιβάλλουν τὴν ἐφαρμογὴν των. ΑΠ. 23 (1845). Ἐφ. Ἀθ. 1269 (1843), 9346 (1852). Κατὰ ταῦτα ἡ νομολογία ἀναγνωρίζει δύο πηγὰς τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου, τὴν ἐσωτερικὴν καὶ τὴν διεθνή. Κατὰ πρῶτον λόγον ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τοὺς κανόνας συγκρούσεων νόμων, τοὺς ἐν τῇ ἡμεδαπῇ νομοθεσίᾳ περιεχομένους, ὑπάρχοντος δὲ ρητοῦ κανόνος νὰ τὸν ἐφαρμόσῃ ἀνεξαρτήτως τῆς γενικῆς ἢ μὴ ἀποδοχῆς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν λοιπῶν πολιτειῶν. Εἰς τὴν ἀπόφασιν μάλιστα τοῦ ΑΠ. 23 (1845) δὲν διαπιστοῦται ἀπλῶς ἡ ἔλλειψις ρητῶν κανόνων συγκρούσεως ὡς πρὸς τὸ περὶ οὗ ἡ ἀπόφασις ζητήμα, ἀλλὰ ἐρευνᾶται καὶ τὸ «πνεῦμα τῆς νομοθεσίας μας» πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου, τῆς ἀποφάσεως ὅμως μὴ περιοριζομένης εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ «πνεύματος» τούτου θεμελίωσιν, τοῦ κανόνος συγκρούσεως, ἀλλ' ἐπιρρωνυούσης αὐτὸν διὰ προσφυγῆς «εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν». Ἡ νομολογία λόγῳ τῆς παντελοῦς σχεδὸν ἔλλειψεως κανόνων ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου ἀναγκάζεται νὰ προσφεύγῃ συχνότατα εἰς τὸ διεθνὲς δίκαιον ὡς συμπληρωματικὴν πηγὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου. ΑΠ. 23 (1845), 18 (1846), 391 (1855). Ἐφ. Ἀθ. 1269 (1843), 5049, 8974 (1851), 9346 (1852). Οὕτως ἡ ἀπόφασις Ἐφ. Ἀθ. 1269 (1843) ἐπικαλομένη τὰς «ἀρχὰς τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου» διὰ τὴν ἐπὶ τῆς ἐπιτροπείας καὶ κηδεμονίας ἐφαρμογὴν τῆς *lex patriae* ἀναγνωρίζει τὴν ἰσχὴν τῶν ἀρχῶν τούτων τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἀλλὰ μόνον ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει ἀντίθετος σχετικὴ διάταξις τῆς Ἑλληνικῆς νομοθεσίας («...εἰς ἃς δὲν ἔχει τι ἀντικείμενον ἢ ἡμετέρα νομοθεσία...»). Σαφῶς δηλοῦται ἡ τοιαύτη ἐπιβोधητικὴ ἀπλῶς ἰσχύς (1) τῶν ἐκ τοῦ διεθνοῦς δικαίου πηγυζόντων κανόνων συγκρούσεως νόμων ἐν τῇ ἀποφάσει τοῦ ΑΠ. 23 (1845): «Ἐπειδὴ κανὼν ἀδιαφιλονεικητος πηγάζων ἐκ τῆς κυριαρχίας ἐκάστου ἔθνους εἶναι, ὅτι ξένα νομοθεσία δὲν ἰσχύουν ἐντὸς τῶν ὁρίων του, ἐκτὸς τῶν περιπτώ-

1) Πρὸβλ. τὴν θεωρίαν τοῦ Zitelmann, *Internationales Privatrecht I* (Leipzig 1897) 73 ἐπ. 196 ἐπ. Βλ. περὶ αὐτῆς Μαρδάκη ν, Αἰ σύγχρονοι κατεθύνσεις ἀνωτ. 23 ἐπ. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρὸς τὸν σαφῆ θεωρητικὸν διαχωρισμὸν τῶν δύο διαφόρων ἐννόμων τάξεων ἀσυμβίβαστον τῆς ἐναντι τῶν κανόνων τῆς ἐσωτερικῆς ἐννόμου τάξεως «ἐπιβोधητικῆς» ἰσχύος τῶν κανόνων τῆς διεθνοῦς τοιαύτης πρὸβλ. Ago, *Teoria del diritto internazionale privato. Parte generale* (Padova 1934) 60 σημ. 1.

σεων καθ' ἃς ρηταὶ διατάξεις τῆς ἰδίας αὐτοῦ νομοθεσίας, ἢ, ἐν τῇ σιωπῇ αὐτῆς, ἡ γενικὴ συναίνεσις τῶν πολιτισμένων ἔθνων, πρὸς χάριν τῆς μεταξὺ αὐτῶν σχεσεως καὶ συγκοινωνίας, παρεδέχθησαν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ξένων νόμων».

Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ὁσάκις ἡ νομολογία ἐπικαλεῖται τὰς «παραδεδεγμένας ἀρχὰς τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου» ΑΠ. 18 (1846) ἢ τὰς «ὕλεις ἀρχὰς τὰς περιδεδεγμένας κοινῶς παρὰ τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου» Ἐφ. Ἀθ. 9346 (1852) ἢ τὴν «κοινὴν ἀπάντων τῶν εὐνομούμενων ἔθνων συναίνεσιν» ΑΠ. 381 (1855) ἢ ἀκόμη «τὰς ἀρχὰς τοῦ κοινοῦ δικαίου» (: ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ κοινοῦ εἰς τὰ ἔθνη, τοῦ διεθνoῦς δικαίου) Ἐφ. Ναυπλ. 56 (1844), δὲν ἐξαρτᾶ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν τούτων ἐκ τῆς ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας ὀφειλόμενης ἀναγνωρίσεως αὐτῶν, ἐκ τῆς μετατροπῆς ὡς θὰ ἐλέγομεν, αὐτῶν εἰς ἐσωτερικὸν δίκαιον, ἀλλ' ἐφαρμόζει αὐτὰς ὡς ἔχουσιν, ὡς διεθνεῖς δηλαδὴ κανόνας, ἰσχύοντας παρ' ἡμῖν καὶ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ἐννόμῳ τάξει ἀπλῶς καὶ μόνον διότι εἶναι κοινῶς, γενικῶς παραδεδεγμένοι ὑπὸ τοῦ «μεταξὺ τῶν ἔθνων τηρουμένου δικαίου» Ἐφ. Ἀθ. 5049, ἀρκεῖ ἢ ἡμεδαπὴ νομοθεσία καὶ μὴ ἔχη διατάξεις ἀντικειμένως πρὸς αὐτὰς, ὁποῖε ἐκεῖνα εἶναι ἐπικρατέστερα Ἐφ. Ἀθ. 1269 (1843). Καὶ καὶ μὲν συμφῶνως πρὸς τὴν σήμερον κρατοῦσαν διεθνῆ πρακτικὴν θὰ ἐδεχόμεθα ὅτι αἱ ἀνωτέρω γενικῶς ἀνεγνωρισμένα ἀρχαὶ τοῦ διεθνoῦς δικαίου ἐφαρμόζοντο ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς νομολογίας μόνον ἐπειδὴ καὶ ἐφ' ὅσον αὐταὶ ἀνεγνωρίζοντο σιωπηρῶς (1) καὶ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας—μετατροπόμεναι οὕτω εἰς ἐσωτερικὸν δίκαιον—τῆς τοιαύτης σιωπηρῆς ἀναγνωρίσεως καὶ μετατροπῆς ἐμπειροχομένης εἰς αὐτοὺς τοὺς ὅρους «κοινῶς παραδεδεγμένα» «κοινὴ, γενικὴ συναίνεσις», οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ ἠδύνατο λογικῶς νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐπὶ δικαστοῦ, τοῦ ὁποῖου ἡ πολιτεία δὲν ἀναγνωρίζει τὰς περὶ ὧν πρόκειται ἀρχὰς, ἄνευ τοῦλάχιστον μνείας ὑπ' αὐτοῦ τῆς τοιαύτης διαφωνίας. Ἡ Ἑλληνικὴ ὁμῶς νομολογία τῶν πρώτων δεκαετηρίδων, τὴν ὁποῖαν ἐξετάζομεν ἐν προκί-

1) Ἐφ' ὅσον δὲν ἀναγνωρίζεται ρητῶς, ὡς ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ ἀρθροῦ 4 τοῦ Συντάγματος τῆς Weimar (1919): «Die allgemein anerkannten Regeln des Völkerrechts gelten als bindende Bestandteile des deutschen Reichsrechts», τοῦ ἀρθρ. 8 τοῦ αὐστριακοῦ Συντάγματος τοῦ 1934: «Die allgemein anerkannten Regeln des Völkerrechts gelten als Bestandteile des Bundesrechtes»—: βλ. κείμενον ἐν Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht IV (1934) 706, προβλ. διὰ τὸ ὅμοιον ἀρθρ. 9 τοῦ πολωνοῦ συντάγματος Κυρειακόπουλον. Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον Ια' (Θεσσαλονίκη 1932) 94—καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρθρ. 7 τοῦ Συντάγματος τῆς Ἰσπανικῆς Δημοκρατίας (1931): «El Estado Español acatará las normas universales del Derecho internacional incorporándolas a su Derecho positivo»: προβλ. σχετικῶς Legaz y Lacambra, Las garantías constitucionales del Derecho internacional (Con especial referencia a la constitución española) (Madrid 1933) 20 ἑκ. Σβῶλον, Συντ. δίκαιον Ι, 169—170.

μένω, δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὴν τοιαύτην διάκρισιν διεθνοῦς καὶ ἐσωτερικοῦ δικαίου, ἐφρομόζουσα, ὡς εἶδομεν, τὰς «κοινῶς παραδεδεγμένας ἀρχάς» τοῦ διεθνοῦς δικαίου ὡς τοιαύτας, θεωροῦσα δηλαδὴ αὐτὰς ναὶ μὲν ὡς ἐπιβοηθητικὴν, ἀλλὰ πάντως ἄμεσον πηγὴν τοῦ ἐλληνικοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου. Οὕτως ἡ ἀνωτέρω ἀπόφασις 'Εφ. 'Αθ. 1269 (1843) ἐφαρμόζει τὰς ἀρχάς τοῦ διεθνοῦς δικαίου ὄχι ἐφ' ὅσον αὐταὶ ἀναγνωρίζονται ὑπὸ τῆς 'Ελληνικῆς πολιτείας, ἀλλ' ἀπλῶς ἐφ' ὅσον αὐταὶ δὲν «ἀντίκεινται» εἰς διατάξεις τῆς ἡμεδαπῆς νομοθεσίας. Κατὰ ταῦτα βλέπομεν ὅτι ἡ 'Ελληνικὴ νομολογία ἐφήρμοξε τοὺς γενικῶς ἀνεγνωρισμένους κανόνας τοῦ διεθνοῦς δικαίου—τηροῖσα πάντως τὰ πρωτεῖα τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου—ἤδη ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων πρὸ τῆς γνωστῆς ἀποφάσεως τῆς 'Ολομελείας ΑΠ. 14 (1896) (Θέμις Ζ' 179), ἡ ὁποία ἀναγνωρίζει τὸ διεθνὲς δίκαιον ὡς ἐπέχον θέσιν νόμου τοῦ Κράτους: «Κατ' ἀρχὴν ἀναμφισβήτητον τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐπέχοντος ἀναντιρρήτως θέσιν νόμου τοῦ κράτους ὁ πρέσβυς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐκπροσωπεῖ ἐν γένει τὸ Κράτος, παρ' οὗ τὴν πρεσβευτικὴν ἐξουσίαν ἔσχεν...» (1).

Ἡ νομολογία ἐπικαλεῖται ἐνίοτε, ἀντὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ διεθνοῦς δικαίου τὰς γενικὰς ἀρχάς τοῦ δικαίου (2). Οὕτως 'Εφ. Ναυπλ. 178 (1842): «κατ' ἀναμφισβήτητον ἀρχήν», 'Εφ. 'Αθ. 10476 (1853): «κατὰ γενικὴν τοῦ δικαίου ἀρχήν», ΑΠ. 265 (1854): «κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου», 'Εφ. 'Αθ. 14186: «κατὰ τὰς γενικὰς τοῦ δικαίου ἀρχάς περὶ ἐφαρμογῆς νόμων διαφόρων ἐπικρατειῶν».

Εἰς δύο τέλους ἀποφάσεις του ὁ ΑΠ. 23 (1845) καὶ 258 (1850) μεταχειρίζεται πρὸς πληρεσιέραν θεμελίωσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐφαρμοζομένων κανόνων συγκρούσεως συγκριτικὴν μέθοδον, ἐμφανιζόμενος οὕτω πρὸδρομος τῶν νεωτέρων μεθοδολογικῶν τάσεων (3). ΑΠ. 23 (1845): «'Ε-

1) Βλ. Σ τ ο ῒ τ, Σύστημα ἀνωτ. 62 σημ. 5. Κ υ ρ ι α κ ὀ π ο υ λ ο ν, Περὶ τῆς σχέσεως τῶν διεθνῶν κανόνων πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν δίκαιον, Δικαιοσύνη 5 (1927) 136 ἐπ. Μ α ρ ι Ὡ ἄ κ η ν, Τὸ Γερμανικὸν Σύνταγμα καὶ ἡ 'Ελληνικὴ νομολογία, Δικαιοσύνη 5 (1927) 222 ἐπ. Τένεκιδῆς, Le droit international public envisagé comme source du droit interne hellénique, Extrait de la Revue dr. int. lég. comp. 1928, 1—8. Κ υ ρ ι α κ ὀ π ο υ λ ο ν, 'Ελλ. Συντ. Δίκαιον ἀνωτ. 96. Σ π υ ρ ὀ π ο υ λ ο ν ἀνωτ. 21 ἐπ. Σ β ῶ λ ο ν, Συντ. Δίκαιον I, 72.

2) Περὶ τῆς σημασίας αὐτῶν διὰ τὸ διεθνὲς δίκαιον ἴδια κατόπιν τοῦ ἀρθ. 38 § 3 τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Διαρχοῦς Δικαστηρίου Διεθνοῦς Δικαιοσύνης βλ. S p i r o p o u l o s, Die allgemeinen Rechtsgrundsätze im Völkerrecht (1928) ἴδια 55 ἐπ. S é f é r i a d è s, Principes généraux du droit international de la paix, Recueil des Cours 34 (1930—IV) 210. K. W o l f f, Les principes généraux du droit applicables dans les rapports internationaux, Recueil des Cours 36 (1931—II) 483 ἐπ. V e r d r o s s, Annuaire de l'Institut de Droit International Session d'Oslo (1932) 283—298. Σ π υ ρ ὀ π ο υ λ ο ν, ἀνωτ. 26 ἐπ.

3) Πρὸβλ. περὶ αὐτῶν τὸν κλασικὸν F. K a h n, Die Bedeutung der Rechtsvergleichung mit Bezug auf das internationale Privatrecht, Niemeyers Zeit-

πειδὴ τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὰς διατάξεις τῶν νομοθεσιῶν τῆς Αὐστρίας, τῆς Πρωσίας, τῆς Βαυαρίας, τῆς Βάδης, τῶν Κάτω Χωρῶν, τῶν δύο Σικελιῶν, τῆς Ρωσίας, τῆς Ἀγγλίας, τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς . . . . , καὶ αὐτῆς τῆς Γαλλίας, τῆς ὁποίας τὴν νομοθεσίαν ἐπικαλεῖται ὁ ἀναιρεσιβλητὸς (1) . . . ἡ προκειμένη ὑπόθεσις ἤθελε δικασθῆ . . . » ΑΠ. 258 (1850) : «κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον ὄλων τῶν εὐνομουμένων ἐθνῶν». Ἡ συγκριτικὴ αὕτη μέθοδος οὐδόλως ἀντίκειται πρὸς τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαστοῦ ὅπως ἐφαρμόζη κατ' ἀρχὴν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὸ Ἑλληνικὸν ἰδιωτικὸν διεθνὲς δίκαιον. ΑΠ. 258 (1850) καὶ ἰδίᾳ Ἐφ. Ἀθ. 9346 (1852) : «τὰ Ἑλληνικὰ δικαστήρια ὀφείλουσι νὰ ἐρευνῶσι ποῖον δίκαιον ἰσχύει ἐν Ἑλλάδι πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, καὶ οὐχὶ ποῖον ἰσχύει ἐν Ἀγγλίᾳ».

Ἐν τῇ νομολογιακῇ πρακτικῇ τῆς ἐξεταζομένης ἐνιαυθα περιόδου παρατηρεῖται ὅτι οἱ δικασταὶ πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν λύσεων τῶν πρὸ αὐτῶν ζητημάτων ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου καταφεύγουσι συχνάκις εἰς συσσωρευσιν συνδετικῶν ἐννοιῶν. Ὅπως ἐφαρμόσωσιν ἐπὶ βιοτικῆς κινῆσεως τὸ δίκαιον ὄρισμένης πολιτείας δὲν ἀρκοῦνται εἰς τὴν διαπίστωσιν ἑνὸς μόνου συνδέσμου πρὸς τὴν πολιτείαν ταύτην, ἐκείνου δηλαδὴ ὁ ὁποῖος λόγῳ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν καὶ τῆς ἐν γένει φύσεως τῆς περὶ ἧς πρόκειται βιοτικῆς σχέσεως ἔχει τὴν οὐσιώδη ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς συνδέσεως αὐτῆς πρὸς ὄρισμένην νομοθεσίαν, ἀλλ' ἐπικαλοῦνται συγχρόνως πλείονας τοῦ ἑνὸς συνδέσμου, ὀδηγοῦντας ὁμως πάντας εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ δικαίου τῆς ἐν λόγῳ πολιτείας. Οὕτως ὁ ΑΠ. 23 (1845) ἐπικαλεῖται πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου παραλλήλως τὴν (Ἑλληνικὴν) ἰθαγένειαν τοῦ ἐτέρου τῶν συμβαλλομένων, τὸν τόπον τελέσεως τοῦ συμβολαίου (Ἀθῆναι) καὶ τὴν τοποθεσίαν τοῦ ἀκινήτου (Ἑλλάς). Κατὰ τὸν ΑΠ. 24 (1845) : «Ἐπειδὴ γὰρ, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐμπορεύματα ἐφορτώθησαν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν ἐπὶ πλοίου φέροντος τὴν Ὀλλανδικὴν σημαίαν καὶ κυβερνωμένου ὑπὸ πλοίαρχου Ὀλλανδοῦ ἐπομένως καὶ ὡς ἐκ τοῦ τόπου ἔνθα ἐγένετο ἡ ναύλωσις καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐθνικότητος τοῦ ναυλωθέντος πλοίου καὶ τοῦ κυβερνῶντος αὐτὸ πλοίαρχου, ὑποτίθεται, ὅτι ὁ τε φορτωτὴς καὶ ὁ πλοίαρχος εἶχον ὑπ' ἑσφιν τὸν Ὀλλανδικὸν ἐμπορικὸν

schrift 10 (1900) 97 ἐκ. καὶ Abhandlungen zu n IPR. I (1928) 491 ἐκ. Fedozzi, Ufficio, funzione e metodo del diritto comparato nel campo del diritto internazionale privato, Archivio giuridico 69 (1902) 215 ἐκ. Raabel, Rechtsvergleichung und internationale Rechtsprechung, Rabels Zeitschrift 1 (1927) 5 ἐκ. Streit, Droit international privé comparé, Académie diplomatique internationale, Séances et travaux IV (Oct. Déc. 1928) 25-30 καὶ Revue Darras 24 (1929) 116-157.

1) Περιτηρητέα ἐν τῇ προκειμένη ἀποφασί. ἡ ἑλλειψις παραπομπῶν εἰς τὸν Μολδαβικὸν καὶ τὸν νέον τότε Ἰόνιον Κώδικα, ἡ ἰς ἀποδοτέα καὶ πάλιν εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπιστημονικῶν βοηθημάτων.

νόμον». (Ομοίως 'Εφ. 'Αθ. 2655 (1843). Αί αποφάσεις 'Εφ. 'Αθ. 5449 (1849) και 10476 (1853) συσσωρεύουν τὰς συνδεδεικτὰς ἔννοιαις τῆς κατοικίας καὶ ἐθνικότητος. Πρὸβλ. καὶ 'Εφ. 'Αθ. 9449 («διότι οἱ διδάσκει καὶ τὸ πλοῖον καὶ ὁ πλοίαρχος ἀνήκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα») καὶ 14186. Σημειωτέον ὅτι ἡ συσσωρευσις τῶν συνδεδεικτῶν ἔννοιῶν εἰς τὰς ἀνωτέρω αποφάσεις δὲν γίνεται ἐπικουρικῶς, δὲν πρόκειται δηλαδὴ περὶ *Eventualentscheidungen*, ἀλλὰ γίνεται ἀθροιστικῶς, τοῦ δικαστοῦ ἀποδίδοντος σημασίαν ἀκριβῶς εἰς τὴν πλειονότητα τῶν συνδέσμων.

Ἡ ἔννοια τῆς λεγομένης διεθνοῦς δημοσίας τάξεως (1) δὲν εἶχε διαμορφωθῆ κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 1856 περίοδον, συναντῶνται ὅμως ἔκτοτε τὰ πρῶτα ἴχνη αὐτῆς. Οὕτω τὸ 'Εφ. 'Αθ. 9926 (1852) παραδέχεται ἐξαιρέσειν τοῦ κανόνος *locus regit actum* προκειμένου περὶ ἐγγράφων μεταβιβαστικῶν τῆς κυριότητος ἀκινήτων κειμένων ἐν Ἑλλάδι, ἀπαιτουμένου διὰ τοιαῦτα ἔγγραφα ἀπαραιτήτως τοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων καθοριζομένου τύπου καὶ μὴ ἀρκοῦντος τοῦ τύπου τῆς *lex loci actus*, καὶ τοῦτο διότι «οἱ νόμοι οὗτοι ἀφορῶντες τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ τὰ ἀπόλυτα παντὸς ἔθνους κυριουργικὰ δικαιώματα διέπουν καὶ τὰ πρὸς μεταβίβασιν τῆς κυριότητος τῶν ἀκινήτων ἀπαιτούμενα». Ὁ δὲ ΑΠ. 24 (1854) ἀκολουθῶν προφανῶς τὴν ὀρολογίαν τοῦ Savigny (2) —εἰσηγητῆς ἄλλως τε τῆς ἀποφάσεως ἤτο ὁ Πέτρος Παπαρρηγόπουλος— κρίνει, προκειμένου περὶ «δικαιώματος Ὁθωμανοῦ ἐπὶ ἀκινήτου κατὰ ψιλὴν κυριότητα ἀνήκοντος εἰς τὸν Σουλτάνον περιελθόντος δὲ εἰς τινα Ἑλληνα ἐπὶ τῇ καταβολῇ ἐδαφικοῦ τελέσματος ἢ κανόνος», ὅτι «τὸ δικαίωμα τοῦτο οὐδόλως ἀντιβαίνει εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς νομοθεσίας ἀνεγνωρισμένους θεσμούς, ἀπεναντίας μάλιστα ταυτίζεται μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ ἐν ἰσχύϊ νόμου καθιερωμένον δικαίωμα τῆς ἐπιφανείας».

III. Ὡς προσωπικὸν θεσμόν (3) ἡ νομολογία παραδέχεται οὐχὶ τὴν *lex domicilii* ἀλλὰ τὴν *lex patriae* ἀκολουθοῦσα καὶ ἐνταῦθα τὸν γαλλικὸν ἀστικὸν κώδικα (4). Ἄλλως τε ἡ ἀπὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως εἰς ὅλα τὰ Κράτη νομοθετικὴ διαμόρφωσις τῆς ἔννοιαις τῆς ἰθα-

1) Περὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Brocher, *Cours de droit international privé suivant les principes consacrés par le droit positif français I* (1882) 106 δημοσιευθέντος τούτου ὅρου πρὸβλ. Streit, *La conception ἀνωτ.* 84. Μπαλιῆν, Ἐγχειρίδιον κληρονομικοῦ δικαίου (1934) 679 σημ. 2.

2) Savigny, ἀνωτ. 32 ἐκ. 37 ἐκ.

3) Βλ. νῦν ἀρθρ. 1 παρ. 1-2 τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ 1856. Πρὸβλ. Streit *La conception ἀνωτ.* 141 ἐκ.

4) Διὰ τῆς ἐν τῷ Code civil ἐνοποιήσεως τοῦ γαλλικοῦ δικαίου ἔπαυσαν πλέον αἱ ἄλλοτε ἐν Γαλλίᾳ συχναὶ διαφορικαὶ—μεταξὺ τῶν διαφορῶν ἐπαρχιακῶν *coutumes*—συγκρούσεις νόμων, λόγῳ τῶν ὁποίων ἐπεβάλλετο ὁ μὲ τὴν κατοικίαν σύνδεσμος τοῦ προσωπικοῦ θεσμοῦ. Διὰ τὰς ἀπὸ τῆς ἐξαλείψεως τῶν τοπικῶν δικαίων μόνως πλέον δυνατὰς διεθνεῖς συγκρούσεις ἢ ἰθαγένεια ἐνεφανίζετο καταλληλοτέρα τῆς κατοικίας.

θαγενείας — ἀποτέλεσμα τῆς ἐνισχύσεως τοῦ ἐθνικιστικοῦ φρονήματος τῶν λαῶν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος (1) — εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν βαθμιαίαν ἀποδοχὴν αὐτῆς; ὡς τοῦ κυριωτέρου συνδέσμου τοῦ προσώπου πρὸς τὸ δίκαιον ὠριμένης πολιτείας, ἀποδοχὴν λαβοῦσαν ἀργότερον μορφήν θριαμβοῦ ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ περὶ τῆς ἐθνικότητος λόγου τοῦ Mancini (2). Λόγῳ ἀκριβῶς τῆς ἐθνικιστικῆς τάσεως καὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ πρώτου Συντάγματος τῆς Ἐπαναστάσεως, ὡς εἶδομεν, σαφοῦς διακρίσεως Ἑλλήνων καὶ ἀλλοδαπῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς λεπτομερῶς διαμορφουμένης Ἑλληνικῆς ἰθαγενείας, ἡ νομολογία χρησιμοποιοεῖ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν ἰθαγένειαν ὡς συνδετικὴν ἔννοιαν πρὸς καθορισμὸν τοῦ προσωπικοῦ θεσμοῦ. Οὕτω τὸ Ἐφ. Ναυπλ. 178 (1842) καὶ ἰδίᾳ 56 (1844) : «οἱ ἀλλοδαποί, ἐκτὸς ὀλίγων περιπτώσεων διέπονται κατὰ τοὺς πολιτικούς νόμους τῆς πολιτείας, εἰς ἣν οὗτοι ἀνήκουσι, καὶ μάλιστα καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσωπικὴν κατάστασιν». Ἡ ἀπόφασις τοῦ ΑΠ. 23 (1845) διατυποῖ ὡς κανόνα μὲν τὴν κατὰ τὴν *lex patriae* ρύθμισιν τῆς ἰκανότητος τῶν προσώπων, ἐξ ἄλλου δὲ — ἀναιροῦσα τὴν ἀπόφασιν Ἐφ. Ἀθ. 3086 ἥτις διετύπωνε τὸν κανόνα τοῦτον ἀνεξαίρετον — τρεῖς ἐξαίρεσεις 1) «Ὅσαίς προσβάλλονται τῶν ἐγγχωρίων συμφέροντα», 2) «ὁσαίς πρόκειται περὶ συμβολαίων γενομένων ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ ἐκάστου ἔθνους καὶ μὲ τοὺς ὑληκόους αὐτοῦ» καὶ 3) «ὁσαίς πρόκειται περὶ κτημάτων κειμένων ἐντὸς τῶν ὁρίων του», εἰς ἃς περιπτώσεις ἐφαρμοστέα εἶνε ἡ νομοθεσία τοῦ κράτους τούτου. Πρβλ. καὶ ΑΠ. 37 (1845) 165 (1847) (3). Σαφῶς ἀνακηρύσει τὴν *lex patriae* εἰς προσωπικὸν θεσμόν ὁ ΑΠ. 258 (1850) : «ἡ ἰκανότης τοῦ προσώπου, κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον ὄλων τῶν εὐνομουμένων ἔθνων, διέλεται ἀπὸ τὸν νόμον τῆς πολιτείας εἰς ἣν ἀνήκει τὸ πρόσωπον» καὶ 381 (1855) : «κατὰ τὴν κοινὴν ἀπάντων τῶν εὐνομουμένων ἔθνων συναίνεσιν ὁ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μετ' ἡμεδαποῦ συναλλατιττόμενος ἀλλοδαπὸς ὀφείλει νὰ ἐφρευνήσῃ τὴν κατὰ τὸν ἡμεδαπὸν νόμον προσωπικὴν ἰκανότητα τοῦ ἡμεδαποῦ». Τὸ Ἐφ. Ἀθ. 8974 (1851) ἐφαρμόζει μὲν καὶ αὐτὸ τὸ δίκαιον τῆς ἰθαγενείας ὡς προσωπικὸν θεσμόν, ἐκφράζει ὅμως θεωρητικούς τινὰς ἐνδοιασμούς κατὰ τῆς *lex patriae*, οὐχὶ ὁμως ὑπὲρ τῆς *lex domicilii* ἀλλ' ἰδίᾳ ὑπὲρ τῆς *lex loci actus*.

1) Πρβλ. M e l c h i o r, ἀνωτ. 12.

2) M a n c i n i, Della nazionalità come fondamento del diritto delle genti. Prelezione al corso di diritto internazionale e marittimo pronunciata nella R. Università di Torino nel dì 22 Gennaio 1851 (Torino 1851): ἀνεδημοσιεύθη εἰς M a n c i n i, Diritto internazionale. Prelezioni (Napoli 1873) 1-64. Νέα ἔκδοσις μετὰ προλόγου τοῦ F. Ruffini (Roma 1920). — Πρβλ. κατωτέρω IX.

3) Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἔμλει μὲν περὶ νόμων τοῦ κράτους; τῆς «κατοικίας», ἐννοεῖ δὲ τῆς «ὑληκοότητος», ὡς σαφῶς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου εἰς τὸν αὐτὸν λόγον ἀναίρεσεως γίνεται λόγος περὶ νόμων τῆς «πατρίδος». Ἡ τοιαύτη μὴ σαφὴς διάκρισις καὶ χρησιμοποίησις τῶν ὄρων γαιοικία καὶ ὑληκοότης συναντᾶται καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ ΑΠ. 18 (1846).

Εἰς τὰ περὶ τῆς κατὰ χρόνον ἰσχύος τῶν κανόνων ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου ὁ Γεώργιος Στρέιτ (1) λέγει ἐν παρόδῳ ὅτι «ἡ πρὸ τοῦ 1856 νομολογία [ΑΠ. 306 (1855)] ἀπέκλινεν εἰς τὸν νόμον τῆς κατοικίας ὡς βάσιν τοῦ προσωπικοῦ θεσμοῦ», τὴν αὐτὴν δὲ γνώμην ἐπαναλαμβάνει εἰς τὰς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Διεθνοῦς Δικαίου παραδόσεις του (1927) (2). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀποφάσεων ὅμως συνάγεται ὅτι ἡ ἀντίληψις αὕτη δὲν εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν νομολογίαν, ἥτις ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ δικαίου τῆς ἰθαγενείας ὡς προσωπικοῦ θεσμοῦ εἶναι σταθερὰ καὶ ἀναμφίβολος. Ὁ Στρέιτ στηρίζει τὴν γνώμην του ἰδίᾳ διὰ παραπομπῆς εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ ΑΠ. 306 (1855). Ἡ ἀπόφασις αὕτη δὲν ἀφορᾷ ζητήματα προσωπικοῦ θεσμοῦ, ἀλλὰ κληρονομικῆς διαδοχῆς, τοῦ ΑΠ. ἐφαρμόζοντος κατ' αὐτὴν ἐπὶ κληρονομίας κινήτων τὴν *lex domicilii* τοῦ κληρονομουμένου (: ἐπρόκειτο περὶ Ἕλληνας ἀποθανόντος ἐν Πάτραις, κατοικοῦντος ὅμως ἐν Τουρκίᾳ). Ἡ αἰτιολογία τῆς ἀποφάσεως ἐξεταζομένη μεμονωμένως δύνатаι πράγματι νὰ μᾶς ἀγάγῃ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ΑΠ. παραδέχεται τὴν *lex domicilii* ὡς προσωπικὸν θεσμόν: «...διότι ἡ λόγῳ κληρονομίας μεταβίβασις τῆς περιουσίας ἀποβιώσαντος εἰς τοὺς ἐπιζῶντας ἀποτελεῖ κυρίως ὑπὸ τοῦ νόμου καθιερωμένην τεχνητὴν ἐπέκτασιν τῆς βουλήσεως καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δὲ βούλησις αὕτη, ἥτις ἰσχύει, ἄλλοτε μὲν ῥητῶς ἐπὶ τῆς ἐκ διαθέσεως, ἄλλοτε δὲ σιωπηρῶς ἐπὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς ἐκπεφρασμένη. συνέχεται στενῶς μετὰ τοῦ π ρ ο σ ῶ π ο υ τοῦ ἀποβιώσαντος καὶ ὀυθιμίζεται κατὰ τὸν νόμον τῆς μοίμου αὐτοῦ κατοικίας». Ἐκ τῆς συσχετίσεως ὅμως τῆς ἀποφάσεως μὲ τὴν λοιπὴν νομολογίαν καταδεικνύεται ὅτι τὸ ἀνωτέρω αἰτιολογικὸν δὲν ἔχει τὴν *prima facie* σημασίαν αὐτοῦ. Αὐτὸς ὁ ΑΠ. εἰς ὀλίγον μόλις μεταγενεστέραν ἀπόφασιν του τοῦ αὐτοῦ ἔτους 381 (1855), τὴν ὁποίαν εἶδομεν ἀνωτέρω, ἀποδέχεται ἀνομφισβητήτως ὡς προσωπικὸν θεσμόν τὴν *lex patriae*, ἡ ἀπόφασις δὲ αὕτη ἐξεδόθη εισηγουμένου τοῦ αὐτοῦ τῆς ἀποφάσεως 306 (1855) εισηγητοῦ, τοῦ Παπαρρηγοποῦλου. Τὸ κύριον ἐξ ἄλλου σημεῖον ὅπερ θέλει νὰ τονίσῃ ἡ ἀπόφασις 306 (1855) δὲν εἶναι ἐφαρμογὴ τῆς *lex domicilii* κατ' ἀποκλεισμοῦν τῆς *lex patriae*, ὅπως βεβαίως τὸ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω αἰτιολογικοῦ ἐπιχείρημα περὶ ἐφαρμογῆς τῆς *lex domicilii* (καὶ οὐχὶ τῆς *lex patriae*) ὡς προσωπικοῦ θεσμοῦ θὰ ἠῤῥξανε ἐἰς βαρύτητα, ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ τῆς *lex domicilii* κατ' ἀποκλεισμοῦν τῆς *lex rei sitae* («κατὰ τὸν νόμον τῆς κατοικίας αὐτοῦ καὶ οὐχὶ κατὰ τὸν νόμον τοῦ τόπου

1) Σ τ ρ ε ῖ τ, Σύστημα ἀνωτ. 81 σημ. 11.

2) *Streit, La conception*, ἀνωτ. 53: «En effet, le rapport à la Chambre des rédacteurs de la loi du 29 octobre 1856 indique qu'il s'y est agi d'une codification du droit préexistant, bien qu'elle applique comme statut personnel la loi nationale, alors que dans la pratique antérieure prévalait [ainsi la jurisprudence de l'Aréopage 306 (1855)] la loi du domicile».

ἐνθα εὐρέθη ἡ κινητὴ ἀκληρονόμητος περιουσία»). Ὁ ΑΠ. ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἐπὶ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς κινήτων τῆς *lex domicilii* τοῦ κληρονομούμενου ἀκολουθεῖ τὴν παλαιότεραν ἑλληνικὴν νομολογίαν. Ἐφ. Ναυπλ. 104 (1847), 537 (1848), καὶ ἰδίᾳ Ἐφ. Ἀθ. 10476 (1853) [: ἐνθα ἐπὶ τῆς πρὸς τὸ κληρονομεῖν ἱκανότητος ἐφαρμόζεται ἡ *lex patriae* («τοῦ τύπου τοῦ ὁποίου π ο λ ί τ η ς εἶναι») τοῦ κ λ η ρ ο ν ὀ μ ο υ, καὶ οὐχὶ ἡ *lex domicilii* τοῦ κληρονομούμενου]. Ὡς θέλομεν δὲ εἶπει καὶ κατωτέρω (παράγρ. VIII) ἡ τοιαύτη Ἑλληνικὴ νομολογία τελεῖ πιθανώτατα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ γαλλικοῦ δικαίου καὶ πράξεως, διακρίνουσα ὡς ἐν Γαλλίᾳ τὴν κληρονομικὴν διαδοχὴν ἀκινήτων ἀπὸ τὴν τῶν κινήτων καὶ ἐφαρμόζουσα ἐπὶ τῆς τελευταίας τὴν *lex domicilii* οὐχὶ ὅμως ὡς συνέπειαν τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς *lex domicilii* ταύτης ὡς προσωπικοῦ θεσμοῦ (ὡς γνωστὸν *statut personnel* κατὰ τὸ γαλλικὸν δίκαιον εἶναι ἡ *loi nationale*), ἀλλὰ κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ κανόνος *mobilia personam sequuntur*, καθ' ὃν τὰ κινήτὰ κατὰ πλᾶσμα θεωροῦνται κ ε ἱ μ ε ν α εἰς τὸν τόπον τῆς κατοικίας τοῦ κυρίου αὐτῶν (1). Ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως στηρίζεται καὶ ἡ ἀνωτέρω ἀπόφασις τοῦ ΑΠ. 306 (1855), δὲν εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ δοθῇ κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰς τὸ αἰτιολογικὸν τῆς ἢ ἐκ τῆς διατυπώσεως αὐτοῦ συναγομένη σημασία, ἰδίᾳ δὲ καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ διατύπωσις εἶναι εἰλημμένη σχεδὸν κατὰ γράμμα ἀπὸ τὸν Savigny (σελ. 295) χωρὶς νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν ἐν Ἑλλάδι πρακτικὴν εἰμὴ μόνον διὰ—χαρακτηριστικῆς ὄντως—ἀπαλείψεως τῆς ὑπὸ τοῦ Savigny γινομένης παραβολῆς πρὸς τὴν προσωπικὴν ἱκανότητα (2). Ἡ μὴ προσρμογὴ τοῦ αἰτιολογικοῦ πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τοῦτο ὀμιλεῖ γενικῶς περὶ πάσης κληρονομίας ὡς ῥυθμιζομένης ὑπὸ τῆς *lex domicilii* χωρὶς νὰ ποιεῖται διάκρισιν τινα μεταξὺ ἀκινήτων καὶ κινήτων, ἣτις ἤθελεν εἶσθαι ἀσυμβίβαστος

1) Περὶ. N i b o y e t, Manuel ἀνωτ. 839 ἐλ. Nr. 723 ἐλ. M e l c h i o r, ἀνωτ. 7 σημ. 4. Βλ. περαιτέρω παραπομπὰς κατωτέρω VIII.

2) S a v i g n y, ἀνωτ. 295: «Es besteht in dem Uebergang eines Vermögens, bei dem Tode des Inhabers, auf andere Personen. Darin liegt eine künstliche Erstreckung der Macht, also auch des Willens, eines Menschen über die Gränze des Lebens hinaus, welcher fortwirkende Wille bald ein ausdrücklicher seyn kann (in dem Testament), bald ein stillschweigender (in der Intestaterbfolge). Dieses Verhältnis nun schliesst sich ganz und unmittelbar an die Person des Verstorbenen an, [g e r a d e s o, w i e e s o b e n v o n d e r R e c h t s f ä h i g k e i t b e m e r k t w o r d e n i s t.]... das Erbrecht sich im Allgemeinen richtet nach dem örtlichen Recht des Wohnsitzes». Κατὰ τὰ ἐν τῷ κειμένῳ τὸ αἰτιολογικὸν τῆς ἀποφάσεως ΑΠ. 306 (1855) παραλείπει ἐπιμελῶς τὴν ἐντός ἀγκυλῶν φράσιν.—Ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος εἶχεν ἐπικρατήσῃ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς, ἐφαρμοζομένης τῆς *lex domicilii* τοῦ κληρονομούμενου ἀνευ διακρίσεως κινήτων καὶ ἀκινήτων. Βλ. L e w a l d, Das deutsche internationale Privatrecht auf Grundlage der Rechtsprechung (Leipzig 1931) 285.

«Ἀρχεῖον» Δ. Καλιτσουνάκι, Τόμ. 15 (1935) Α'.

μέ τήν κατά τὸ αἰτιολογικὸν ἀνεξαίρετον προσωπικότητα (: ἐξάρτησιν ἐκ τῆς ἐκπεφρασμένης ἢ τεκμαιρομένης βουλήσεως τοῦ προσώπου) τῆς κληρονομίας, ἐνῶ ἢ ἐν Ἑλλάδι πρακτικῇ διέκρινε μεταξύ κληρονομικῆς διαδοχῆς κινητῶν καὶ ἀκινήτων. ΑΠ. 17* (1838), Ἐφ. Ναυπλ. 537 (1848), Ἐφ. Ἀθ. 7320 (1850).

IV. Ὁ κανὼν *locus regit actum* ὡς πρὸς τὸν τύπον τῶν δικαιοπραξιῶν (1), κοινὸν ἐθιμικὸν κτήμα τῆς ἡπειρωτικῆς ἐπιστήμης καὶ πρακτικῆς τῶν νεωτέρων χρόνων (2), ἦτο, ὡς εἶδομεν, ἡ μόνη σχεδὸν διάταξις συγκρούσεως νόμων, ἣτις περιείχετο εἰς τὴν πρὸ τοῦ 1856 Ἑλληνικὴν νομοθεσίαν (ψήφισμα διαθηκῶν ἀρθρ. 61, Πολ. Δικ. ἀρθρ. 386 § 1). Ἐν τῇ νομολογίᾳ συναντῶνται πλεῖστα ἐφαρμογαὶ τοῦ κανόνος τούτου, διδομένου εἰς αὐτὸν—ἐκτὸς προκειμένου περὶ διαθηκῶν (κατωτέρω VIII)—μᾶλλον ὑποχρεωτικῆς χαρακτηρισ. Ἐφ. Ναυπλ. 4 Αὐγούστου 1839 α'. Ἐφ. Ἀθ. 1854 (1841), 7399: «καθόσον ἡ ἐπισυναλλαγματικὴ αὕτη ἐξεδόθη ἐν Γαλαζίῳ καὶ κρίνεται πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῆς μόνον κατὰ τοὺς αὐτόθι θεσμούς». ΑΠ. 18 (1846): «οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ εὐρισκόμενοι πρὲπεινὰ συμμορφώνονται εἰς τὰς πράξεις των μετὰ τὰς διατυπώσεις τοῦ τόπου ἐνῶ διαμένουσι». ΑΠ. 6 (1847), 268 (1852), 430 (1852), 129 (1854). Ὁ τοιοῦτος ὑποχρεωτικὸς χαρακτήρ τοῦ κανόνος *locus regit actum* ὀφείλεται, φαίνεται, εἰς γραμματικὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀρθροῦ 386 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας καί, πιθανώτατα, εἰς ἐπί-

1) Βλ. νῦν ἀρθρ. 7 τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ 1856. Πρβλ. Streit, La conception άνωτ. 143 ἐπ.

2) Περὶ τῆς ἱστορικῆς προελεύσεως καὶ διαμορφώσεως αὐτοῦ πρβλ. Neumeyer, Die gemeinrechtliche Entwicklung des Internationalen Privat- und Strafrechts bis Bartolus II (1916) 84 ἐπ. 135 ἐπ. C a t e l l a n i, άνωτ. I (1895) ένοχά: 352 ἐπ. 472 ἐπ., διαθήκαι: 364 ἐπ. 487, γάμοι: 479. G u t z w i l l e r, Internationalprivatrecht άνωτ. 1585 ἐπ. S i l z, Du domaine de l'application de la règle locus regit actum (Paris 1933) 65 ἐπ. Πρβλ. τὰς πρώτας κωδικοποιήσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου: C o d e x M a x i m i l i a n e u s B a v a r i c u s (1756) I 2 § 17: «...soviel hingegen die blosse Solemnität einer Handlung betrifft, auf die Rechten des Ortes, wo solche unter Todten oder Lebendigen gepflogen wird». P r e u s s i s c h e s L a n d r e c h t (1794) § 111: «Die Form eines Vertrages ist nach den Gesetzen des Ortes, wo er geschlossen worden, zu beurteilen». Μ ο λ δ α β ι κ ὸ ς Κ ῶ δ ι ξ η ς δ τ α λ . : «...δταν δμως ἔχων τὴν προσωπικὴν ἰσχύν δὲν φυλάττη εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ τὸ ἐξωτερικὸν μόνον σχῆμα, ἀλλ' ἐξακολουθῇ κατὰ τὸ ἐκεῖ ἐθιζόμενον σχῆμα, δὲν θέλουσιν ἀνατραπῆ αἱ πράξεις αὐτοῦ διὰ ταύτην μόνην τὴν αἰτίαν, ἀλλὰ θέλουσιν εἶρη καὶ ἐνσταθῆ νόμιμον ἰσχύν». Ὁ λ λ α ν δ ι κ ὸ ς Ν ὅ μ ο ς π ε ρ ῖ Γ ε ν ι κ ῶ ν Δ ι α τ ά ξ ε ω ν τ ῆ ς Ν ο μ ο θ ε σ ι α ς (Wet houdende algemeene bepalingen der wetgeving van het Koninkrijk) (1829) ἀρθρ. 10: «De vorm van alle handelingen wordt beoordeeld naar de wetten van het land of de plaats, alwaar die handelingen zijn verrigt»: βλ. κείμενον ἐν L o s e c a a t V e r m e e r, Burgerlijk Wetboek, εἰς τὴν ἐκδ. τῶν Ὀλλανδικῶν Κωδικῶν τῶν Schuurman καὶ Jordens (Zwolle 1932) 545.

δρασιν καὶ ἐνταῦθα τῆς γαλλικῆς πρακτικῆς (1). Ἡ νομολογία παραδέχεται ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος προκειμένου περὶ δικαιοπραξιῶν ἀφορωσῶν ἀκίνητα, διεπομένων ἐκ λόγων δημοσίας τάξεως (ἐνεκα τοῦ ἀρθροῦ 42 τοῦ περὶ χαρτοσήμου νόμου) καὶ ὡς πρὸς τὸν τύπον αὐτῶν ὑπὸ τῆς *lex rei sitae*. Ἐφ. Ἀθ. 5449 (1849), 7243 (1850), 9346 (1852): «ἐπὶ μεταβιβάσεως ἀκινήτων κτημάτων, κατὰ τὸ διεθνὲς δίκαιον, ἐξήρηται τὸ ὡς πρὸς τοὺς τύπους κῦρος τῶν ἀφορώντων αὐτὰ συναλλαγμάτων ἀπὸ τοὺς νόμους τοὺς ἰσχύοντας εἰς τὴν χώραν ἐνθα τὰ ἀκίνητα κεῖνται». Ἐφ. Ἀθ. 9926 (1852): «ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος *locus regit actum* λαμβάνει χώραν, ὅταν οἱ νόμοι τοῦ τόπου, ἐνθα κεῖται τὸ ἀκίνητον διαγράφουσι ἰδιαιτέρους τύπους ὡς πρὸς τὰ μεταβιβαστικά τῆς κυριότητος τῶν ἀκινήτων ἔγγραφα» (2).

V. Διὰ σειρᾶς ἀποφάσεων ἡ νομολογία τῆς περὶ ἧς ἐνταῦθα πρόκειται περιόδου, παραδέχεται τὴν ὡς πρὸς τὰ ἐπὶ ἀκινήτων ἐμπράγματα δικαιώματα (3) ἀνεξάρητον ἐφαρμογὴν τῆς *lex rei sitae*. ΑΠ. 178 (1838), 23 (1845), 149 (1849). Ἐφ. Ἀθ. 5449 (1849), 7243 (1850), 9346 (1852), 9926 (1852): «προκειμένου λόγον περὶ ἀποκτήσεως, ἐνεργείας ἢ ἀπωλείαςπραγματικῶν δικαίων ἀφορώντων ἀκίνητα κτήματα, ὡς καὶ περὶ τῆς νομῆς αὐτῶν, τὸ ζήτημα ρυθμίζεται καὶ κανονίζεται κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου, ὅπου κεῖνται τὰ κτήματα».

Τὴν ἐπὶ τῶν ἀκινήτων ἐφαρμογὴν τῆς *lex rei sitae* ἀποδέχεται καὶ ὡς πρὸς τὸ διατοπικὸν δίκαιον, προκειμένου περὶ συγκρούσεως διαφορῶν τοπικῶν ἐθίμων, ἢ ἀπόφασις τοῦ Ἐφ. Ναυπλ. 4 Αὐγ. 1839 β'.

Ἡ *lex rei sitae* ἐφαρμόζεται τόσον διὰ τὸ οὐσιαστικὸν περιεχόμενον — ΑΠ. 149 (1849) — ὅσον καὶ διὰ τοὺς τύπους τῶν ἀφορωσῶν ἀκίνητα δικαιοπραξιῶν (ἀνωτ. IV τέλ.). Οὕτω κατὰ τὴν ἀπόφασιν Ἐφ. Ἀθ. 7243 (1850) ἀπαιτεῖται πρὸς ἔγγραφὴν ὑποθήκης ἐπὶ ἀκινήτου κειμένου ἐν Ἑλλάδι ἀπαραιτήτως ὅπως τὸ παραχωροῦν τὴν ὑποθήκην ἔγγραφον εἶναι δημόσιον, συμφώνως πρὸς τὸν περὶ χαρτοσήμου νόμον.

Ἀμφίβολον εἶναι ἂν καὶ τὰ ἐπὶ κινήτων ἐμπράγματα δικαιώματα ὑπῆγοντο εἰς τὴν *lex rei sitae*. Τοῦτο δύναται ἴσως νὰ συναχθῇ ἐμμέσως ἐκ τῆς ἀποφάσεως ΑΠ. 36 (1841), καίτοι ἀφορώσης κυρίως ἐνοχικὴν καὶ οὐχὶ ἐμπράγματον σύμβασιν: «ἐπέιδῃ ἢ πώλησις τοῦ πράγματος... ἔπρεπε νὰ

1) Ἡ γαλλικὴ νομολογία ἀπέδεξε μέχρι τοῦ 1909 μᾶλλον τὸν ὑποχρεωτικὸν χαρακτήρα τοῦ κανόνος: *Chambre des requêtes*, 9 Μαρτ. 1853, *Sirey* 1853. I. 274. *Dalloz Périodique* 1853. I. 213. Πρβλ. *Lerebours-Pigeonnière*, ἀνωτ. 250. *Niboye et*, ἀνωτ. 676.

2) Πρβλ. *Preussisches Landrecht* (1794) § 115: «In allen Fällen, wo unbewegliche Sachen, deren Eigentum, Besitz oder Nutzung der Gegenstand eines Vertrags sind, müssen wegen der Form die Gesetz. des Ortes, wo die Sache liegt, beobachtet werden».

3) Βλ. νῦν ἀρθρ. 5 παρ. 1 τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ 1856. Πρβλ. *Streit, La conception* ἀνωτ. 145.

γίγη εις Τεργέστην, τὸ Δικαστήριον τῶν ἐφετῶν παραδεχθὲν ὅτι αὕτη ἔγινε κατὰ τὸν ἐκεῖ ἐπικρατοῦντα περὶ τοιούτων πωλήσεων τρόπον... δὲν παρεβίασε κανένα νόμον».

VI. Ἐπὶ τῶν ἐκ συμβάσεως ἐνοχῶν (1) ἡ νομολογία ἐφαρμόζει τὸν νόμον τοῦ τόπου, ὅπου κατὰ τὴν ρητὴν συμφωνίαν τῶν συμβαλλομένων πρόκειται αὐταὶ νὰ ἐκτελεσθῶσιν, ἐν ἑλλείψει δὲ τοιαύτης συμφωνίας τὸν νόμον τῆς κατὰ τὸν χρόνον τῆς συνάψεως τῆς συμβάσεως κατοικίας τοῦ ὀφειλέτου. Ἐφ. Ναυπλ. 26 Ἀπρ. 1840. ΑΠ. 45 (1842), 31 (1845), 32 (1845) : «ἡ διάρκεια τῆς παραγραφῆς κανονίζεται ἢ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου ὅπου συνεφωνήθη νὰ γένη ἡ πληρωμή, ἢ ἂν δὲν ὠρίσθη τοιοῦτος τόπος κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου τῆς ὁποίας εἶχε κατοικίας ὁ ὀφειλέτης διεσυνηλλάξατο», 118 (1850), 265 (1854). Αἱ ἀποφάσεις ΑΠ. 45 (1842) καὶ 118 (1850) ἐπικαλοῦνται ἐν προκειμένῳ διατάξεις τῶν Πηγῶν, ἡ τελευταία δὲ καὶ τὸ ἀρθρον 22 § 4 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας. Αἱ πλείσται τῶν ἀνωτέρω ἀποφάσεων ἀφορῶσι συναλλαγματικὰς καὶ δὴ ζητήματα παραγραφῆς αὐτῶν. Ἡ νομολογία ἐφαρμόζει τὸ δίκαιον τοῦ ρητῶς συνομολογηθέντος τόπου ἐκτελέσεως στηριζομένη εἰς τὸ ὅτι κατὰ τεκμήριον οἱ συμβαλλόμενοι ἀπέβλεπον διὰ τῆς τοιαύτης ρητῆς συνομολογήσεως καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν νόμων τοῦ τόπου τούτου ῥύθμισιν τῆς συμβάσεως. ΑΠ. 32 (1845) : «ἐπομένως κατὰ τοὺς ἐκεῖ ἰσχύοντας τότε νόμους, καὶ ὡς τόπον τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ συναλλάγματος καὶ ὡς τόπον τῆς κατοικίας τοῦ ὀφειλέτου, ἔπρεπε νὰ κανονισθῶσι τὰ ἐκ τῶν ἐνοχῶν τῶν μερῶν παραγόμενα δίκαια, ὡς τοὺς μόνους νόμους ὑπὸ τοὺς ὁποίους συνηλλάξαντο καὶ τοὺς ὁποίους ἡ δύναντο νὰ ἔχουν τότε ὑπ' ὄψιν τους». ΑΠ. 118 (1850) : «διότι ὁ δανειστής αὐτόθι ὀφείλων νὰ ζητήσῃ τὴν πληρωμὴν ἐχειρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὸν νόμον τοῦ νόμου τούτου». Ἡ νομολογία ἀναγνωρίζει οὕτως ἐμμέσως τὴν αὐτονομίαν τῶν συμβαλλομένων. Πρβλ. Ἐφ. Ἀθ. 5049 : «εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ εὐλόγως ὅτι οἱ συναλλαττόμενοι.... ἡθέλησαν νὰ ὑποτάξωσιν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς τουρκικοὺς νόμους». Ἐφ. Ἀθ. 14186 : «ἀλλὰ καὶ ἀρκούντως ἐκφράζουσιν οἱ συναλλαξάμενοι ἐν τῷ αὐτῷ ἐγγράφῳ, καὶ μάλιστα διὰ τῆς τελευταίας περικοπῆς, ὅτι ὑποβάλλουσιν ἑαυτοὺς ὡς πρὸς τὰς ἀποζημιώσεις, τὰς ἐκ τῆς παραβάσεως τοῦ συναλλάγματος προελευσομένας, εἰς τοὺς ἐγχωριούς τῆς Ἑλλάδος νόμους». Πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς *lex loci solutionis* ἀπαιτεῖται μὲν, ὡς εἶδομεν, κατ' ἀρχὴν ῥητὴ συνομολόγησις τόπου ἐκτελέσεως; ἐνίστε ὁμως ἀρκεῖ ὅπως ἡ συνομολόγησις αὕτη συνάγῃται ἀναμφισβητήτως ἐκ τῶν λοιπῶν δεδομένων. Οὕτω κατὰ τὴν ἀπόφασιν ΑΠ. 265 (1854) ἡ συνομολόγησις τῆς Ἑλλάδος ὡς τόπου ἐκτελέσεως

1) Βλ. νῦν ἀρθρ. 6 παρ. 1 τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ 1856. Πρβλ. Streit, La conception ἀνωτ. 153 ἐπ.

συνάγεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ὀφειλέτης ἔθηκε τὸν ὄρον «μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης ἐν Ἑλλάδι», ἐκ τῆς διὰ μεταγενεστέρου ἀναγνωριστικοῦ ἔγγραφου ἀσφαλίσεως τοῦ δανειστοῦ δι' ὑποθήκης τῶν ἐν Ἑλλάδι κειμένων κτημάτων του καὶ δι' ἐγγυήσεως τοῦ ἐν Ἑλλάδι κατοικοῦντος ἀδελφοῦ του καὶ τέλος διότι ὁ ὀφειλέτης ὅτε ἐγένετο τὸ διαληφθὲν ἀναγνωριστικὸν ἔγγραφο, εἶχε τὴν κατοικίαν του ἐν Ἑλλάδι. Διὰ παρομοίων ἐνδείξεων ἐπιρρωνύει ἡ ἀπόφασις Ἐφ. Ἀθ. 14186 τὸν ὑπ' αὐτῶν τῶν συμβυλλομένων καθορισμὸν τοῦ νόμου τῆς συμβάσεως.

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν κατὰ τὰ ἀνωτέρω κατ' ἀρχὴν ἐφαρμογὴν τῆς *lex loci solutionis* ἀποφάσεις τινὲς προσδίδουν μεγαλύτεραν βαρῦτητα εἰς τὴν *lex loci contractus*. Ἐφ. Ναυπλ. 83 (1847), 548 (1851). Ἐφ. Ἀθ. 3086, 14186. Αἱ ἀποφάσεις ὅμως αἴται δὲν φαίνεται ὅτι ἀπέτελεσαν νομολογίαν, καθότι ἔλλειπει ἀπὸ αὐτὰς τὸ ἐνιαῖον τοῦ ἐφ' οὗ θεμελιούσι τὰς λύσεις των αἰτιολογικοῦ, ὅπερ χαρακτηρίζει τὰς ἀποδεχομένας τὴν ἐφαρμογὴν τῆς *lex loci solutionis* ἢ τῆς *lex domicilii* τοῦ ὀφειλέτου μνηθεύσας ἀποφάσεις τοῦ Ἀρείου Πάγου. Μεμονωμένη φαίνεται ἡ ἀπόφασις Ἐφ. Ναυπλ. 83 (1847) καὶ ἐν τῇ διακρίσει ἦν ποιεῖται μεταξὺ τῶν ἀποτελεσμάτων (*effets*) καὶ τῶν παρεπομένων (*suites*) τῆς συμβάσεως «καθόσον τὰ μὲν συνημμένα εἰς αὐτὴν τοῦ συναλλάγματος τὴν φύσιν, ἀφορῶσι δικαιώματα προσκτηθέντα ἤδη· τὰ δὲ παρεπόμενα μὴ ὄντα τῆς οὐσίας τοῦ συναλλάγματος δὲν ἀφορῶσιν εἰ μὴ δικαιώματα ἐκκρεμῆ καὶ ἐξαρτώμενα ἀπὸ περυστάσεις μεταγενεστέρας· ὅθεν προκειμένου μὲν λόγου περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων συναλλάγματος τινος πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ Νόμος ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ὁποίου συνέστη, προκειμένου δὲ περὶ τῶν παρεπομένων αὐτοῦ, ἀναγκαιῶς λαμβάνει ἐφαρμογὴν ὁ νόμος τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀπαιτήσεως· ὅθεν ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ συμφωνηθέντος τόκου» (: σ υ μ β α τ ι κ ὸ ς τ ὁ κ ο ς) λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὁ Νόμος τοῦ τόπου καὶ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν συνετελέθη τὸ συμβόλαιον (: *lex loci contractus*), ὡς πρὸς δὲ τοὺς τόκους ὑπερμερίας ὁ νόμος τοῦ τόπου τῆς καθυστερήσεως, οἷσης γεγονότος παρεπομένου καὶ οὐχὶ ἀποτελέσματος τῆς συμβάσεως. Ὅμοιως ἀντίθετος πρὸς τὴν λοιπὴν νομολογίαν εἶναι ἡ ἀπόφασις Ἐφ. Ναυπλ. 548 (1851) ἀποδεχομένη ὅτι «ἡ ἀποσβεστικὴ παραγραφή πρέπει νὰ κανονίζεται οὐχὶ ἀπὸ τοὺς Νόμους τοὺς ἰσχύοντας καθ' ἣν ἐποχὴν ἢ εἰς τὸν τόπον ἔνθα ἔλαβεν ὑπαρξιν ἡ ἐνοχὴ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν νόμων τῆς κατοικίας τοῦ ὀφειλέτου, τοὺς ἰσχύοντας καθ' ἣν ἐποχὴν κινεῖται ἡ κατ' αὐτοῦ ἀγωγή, καθότι ὁ Νόμος ὁ κηρῦττων ἐν χρέος παραγεγραμμένον δὲν ἀποσβένει τὸ δικαίωμα τοῦ δανειστοῦ αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ χορηγεῖ μόνον πρὸς ὄφελος τοῦ ὀφειλέτου μόνον ἔνστασιν, τὴν ὁποίαν δύναται κατ' ἀρέσκειαν νὰ προτείνῃ ἢ νὰ παραλείψῃ, τὴν δὲ ἔνστασιν ταύτην ὡς μὴ ἀφορῶσαν τὴν οὐσίαν τοῦ συναλλάγματος, οὐδὲ συνδεομένην μὲ τὴν κατοικίαν τοῦ ὀφειλέτου, ἦν εἶχε καθ' ἣν ἐποχὴν ἔλαβεν ὑπαρξιν τὸ συναλλάγμα

αυτό, κανονίζουν οί Νόμοι τῆς κατοικίας, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ ὀφειλέτης καθ' ἣν ἐποχὴν κινεῖται ἢ κατ' αὐτοῦ ἀγωγῆ».

Τὸν προκειμένου περὶ ἐντολῆς ἐφαρμοστέον νόμον ἀφορῶσιν αἱ ἀποφάσεις Ἐφ. Ναυπλ. 391 (1848), Ἐφ. Ἀθ. 5449 (1849) καὶ ΑΠ. 149 (1849), ἐφαρμόζουσαι καὶ ἐνταῦθα τὴν *lex loci solutionis* ἢ τὴν *lex rei sitae*, προκειμένου περὶ ἐντολῆς ἀφορώσης ἀκίνητα. Τὴν *lex rei sitae* ἐφαρμόζει ἐπίσης ἐπὶ δωρεᾶς ἀκινήτων ὁ ΑΠ. 23 (1845). Ἄλλ' εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὡς ἄνω περιπτώσεις ἡ ἐφαρμοζομένη *lex rei sitae* συμπίπτει ἀναγκαίως μὲ τὴν *lex loci solutionis*.

Ἐπιναυτοδανείων ἡ νομολογία ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐθνικότητα τοῦ πλοίου καὶ τοῦ πλοίαρχου, ἐπιβιοθητικῶς δὲ καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς ναυλώσεως, ἀκολουθοῦσα οὕτω τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἐπιδοκιμαζομένην γνώμην περὶ κατ' ἀρχὴν ἐφαρμογῆς ἐπὶ τῶν πλείστων σχέσεων τοῦ θαλασσοῦ ἐμπορίου τῆς *law of the ship's flag*. Ἐφ. Ἀθ. 2655 (1843), 2686. ΑΠ. 24 (1845), 285 (1852). Τὸς αὐτὰς ἀρχὰς ἐφαρμόζει προκειμένου περὶ ἀβαρίας τὸ Ἐφ. Ἀθ. 9449 (1852).

VII. Αἱ συγκρούσεις νόμων ὅσον ἀφορᾷ τὸν γάμον (1) ἀνάγονται ἐν πολλοῖς εἰς τὸ διαπροσωπικὸν καὶ δὴ τὸ διαθηρησκευτικὸν δίκαιον. Παραδόξως ἐλάχισται μόνον ἀποφάσεις τῆς ἐξεταζομένης ἐνταῦθα περιόδου ἀφορῶσι ζητήματα γάμου.

Διὰ τὸ ἔγκυρον τοῦ γάμου ἐφ' ὅσον καὶ ὁ ἕτερος μόνον τῶν εἰς γάμον συνερχομένων εἶναι ὀρθόδοξος, ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως ἡ ὑπὸ ὀρθοδόξου ἱερέως ἱερολογία. Ἐφ. Ἀθ. 3560 (1845) (: Ἐπρόκειτο περὶ γάμου Γάλλου δυτικοῦ μετὰ Ἑλληνίδος ὀρθοδόξου) (2).

Αἱ προϋποθέσεις τοῦ γάμου (κωλύματα, συναίνεσις γονέων) τῶν ἑτεροδόξων, Ἑλλήνων ὅμως ὑπηκόων, κρίνονται κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς νόμους καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ κανονικὸν δίκαιον τοῦ εἰς ὃ ἀνήκουσι δόγματος. Ἐφ. Ἀθ. 2281 (1842) (3).

1) Βλ. νῦν ἀρθρ. 4 παρ. 3 τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ 1856. Πρβλ. Streit, *La conception* ἄνωτ. 146.

2) Πρβλ. νῦν ὁλομέλειαν ΑΠ. 280 (1932), Θέμις ΜΓ' (1932) 692 ἐκ.—μετὰ διαφωνίαν τῶν δύο τμημάτων 210 (1931) α' τμήματος, Θεμ. ΜΒ' (1931) 542 καὶ 390 (1931) β' τμήματος, Θεμ. ΜΓ' (1932) 38—συμφωνοῦσαν μετὰ μίαν σχεδὸν ἐνενηκονταετίαν πρὸς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἐφ. Ἀθ. 3560 (1845).

3) Τουναντίον κατὰ τὸ λίαν πρωτότυπον νεώτατον Ἰταλικὸν δίκαιον τοῦ γάμου [Συμβάσεις τοῦ Λατράνου: *Concordato fra la Santa Sede e l'Italia*, ἀρθρ. 34. Νόμοι τῆς 27 Μαΐου καὶ τῆς 25 Ἰουνίου 1929] δύναται τις μὲν νὰ ἐκλέξη ἐλευθέρως μεταξὺ τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου, ἐκλέγων ὅμως τὸν τελευταῖον ὑποβάλλεται ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὸν τύπον, ἀλλὰ καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὰς προϋποθέσεις τοῦ γάμου εἰς τὸ κανονικὸν δίκαιον. Βλ. B o s s o, *Le nuove leggi sul matrimonio e la loro influenza nel diritto internazionale privato italiano*, *Rivista di Diritto internazionale* 1930! 363 ἐκ. 461 ἐκ. V a l e r y, *Les accords du Latran et le droit international privé italien*.

Κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς νόμους κρίνονται ἐπίσης ἀνεξαρτήτως τῆς θρησκείας ἢ τοῦ δόγματος τῶν συζύγων τὰ τ ο ὕ δ ι α ζ υ γ ί ο υ. ΑΠ. 185 (1851): «Κατὰ τὸ ἄρθρον 14 ἐδ. 9 καὶ τὸ 18 ἐδάφ. 4 τοῦ ἀπὸ 23 Ἰουλίου 1833 διατάγματος περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλ. Ἐκκλησίας, οἱ νόμοι οἱ ἀφορῶντες τοὺς γάμους, καθόσον ἀνάγεται εἰς τὴν πολιτικὴν συμφωνίαν, ἦτοι τὸν δεσμὸν τοῦ γάμου καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, θεωροῦνται ὡς πολιτικὰ ἀντικείμενα, καὶ δικάζονται κατὰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους· ἄρα καὶ ἡ περὶ διαλύσεως γάμου διαφορὰ, οἷσα ἀντικείμενον πολιτικόν, διέπεται ἀπὸ τὸν ἐν ἰσχύϊ πολ. νόμον ἦτοι τὴν ἐν τῇ ἐξοβίβλῳ τοῦ Ἀρμενοπούλου 117 κ. η'. Νεαρῶν καὶ ἐφεξῆς, καθότι οὔτε ὁ νόμος αὐτός, οὔτε ἄλλος τις κάμνει διάκρισιν τινὰ διὰ τοὺς καθολικοὺς συζύγους» (1).

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ δίκαιον τοῦ γάμου, τὸ δίκαιον τῆς ἐ π ι τ ρ ο π ε ί α ς καὶ κ η δ ε μ ο ν ί α ς ἀποσχόλησεν ἐπανελημμένως τὴν νομολογίαν, ἢ ὁποία ἐφαρμόζει σταθερῶς ἐν προκειμένῳ τὴν *lex patriae* τοῦ ἐπιτροπευομένου ἢ κηδεμονευομένου. Ἐφ. Ἀθ. 1269. Ἐφ. Ναυπλ. 178 (1842), 56 (1844). ΑΠ. 258 (1850). Ἐφ. Ἀθ. 9349 (1852). «Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου, εἰς ἃς δὲν ἔχει τι ἀντικείμενον ἢ ἡμετέρα νομοθεσία, ὁ νόμος τοῦ ἔθνους, εἰς ὃ ἀνήκει ἄτομόν τι, διέπει πᾶν ὅτι ἀποβλέπει τὴν ἐπιτροπείαν ἢ κηδεμονίαν του, ὅπου δῆποτε καὶ ἂν εὗρισκῆται. Ἄρα ὁ διορισμὸς τοῦ ἐπιτρόπου ἢ κηδεμόνος τῆς Κ., ἢ παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου διαχείρισις τῆς πατρικῆς τῆς περιουσίας μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν μετέλλαξε τὴν ἐθνικότητά της, πρέπει νὰ κινονισθῆ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Τουρκικοῦ ἔθνους, εἰς ὃ αὕτη ἀνήκει»: Ἐφ. Ναυπλ. 1269.

VIII. Ἡ νομολογία ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐπὶ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς (2) ἐφαρμοστέον δίκαιον διακρίνει, ὡς εἶδομεν (παρ. γ. III), μεταξὺ κινήτων καὶ ἀκινήτων, ἀκολουθοῦσα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν γαλλικὴν πρακτικὴν. Ἐν Γαλλίᾳ πρὸ τοῦ *Code civil* (εἰς τὸ *ancien droit*) (3) ἡ μὲν κληρονομία ἀκινήτων ἐρρηθιμίζετο ὑπὸ τῆς *lex rei sitae*, ἡ δὲ τῶν κινήτων ὑπὸ τῆς *lex domicilii* τοῦ κληρονομουμένου. Ὑπῆρχεν ὅμως διαφωνία μεταξὺ τῶν συγγραφέων ἐὰν ἡ *lex domicilii* ἐφηρμοζετο ἐνταῦθα ὡς

Journal Clunet 1930, 289 ἐκ. Baldassari, Il matrimonio dei cittadini all'estero κλπ., Annali del Seminario Giuridico κλπ. della R. Università di Bari 1931, I, 66 ἐκ.: Πρβλ. Udina, Elementi di diritto internazionale privato italiano (Roma 1933) 174 ἐκ. Franke n'stein, Internationales Privatrecht III (Berlin 1931) 64 σημ. 34. Αἴγιο, ἀνωτ. (1931) 117 σημ. 1 ἔνθα καὶ λοιπὴ βιβλιογραφία.

1) Πρβλ. νῦν Μαρδάκη ν, Τὸ διαζύγιον κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν διεθνὲς δίκαιον (1925) 50 ἐκ. σημ. 23. Μαρδάκη ν, Διαζύγιον ἀλλοδαπῶν ἐν Ἑλλάδι (Νόμος 3222 ἄρθρ. 3) (1933) 11 σημ. 18.

2) Βλ. νῦν ἄρθρ. 5 παρ. 2 τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ 1856. Πρβλ. Streit, La conception ἀνωτ. 152 ἐκ. Μπαλιῆ ν, Ἐγχειρίδιον ἀνωτ. 677 ἐκ.

3) Πρβλ. Pillel, ἀνωτ. II (1924) 326 ἐκ. Niboyet, Manuel ἀνωτ. 839 ἐκ. Nr. 723 ἐκ.

statut personnel (: d'Argentré) ἢ δυνάμει τοῦ κανόνος *mobilia ossibus inhaerent* ὡς statut réel, τῶν κινητῶν κατὰ πλάσμα θεωρουμένων ὅτι *κεῖνται εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ κληρονομουμένου* (: Dumoulin). Ἡ διαφωνία αὕτη ἐξηκολούθησε καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Code civil, καθότι τινὲς μὲν ἠθέλησαν νὰ ὑποκαταστήσωσι τὴν *lex patriae* εἰς τὴν *lex domicilii*, λόγῳ τῆς γενικῆς ὑπὸ τοῦ Code civil ἐφαρμογῆς τῆς *lex patriae* ὡς προσωπικοῦ θεσμοῦ, ἄλλοι δέ, στρεφόμενοι εἰς τὸ ὅτι ὁ Ἀστικός Κώδιξ ἠθέλησε νὰ διατηρήσῃ τὰς παραδεδομένας ἀρχάς, ἐπέμεινον ἐφαρμόζοντες ἐπὶ κληρονομίας κινητῶν τὴν *lex domicilii*, οὐχὶ ὡς προσωπικὸν θεσμόν, ἀλλ' ὡς πλασματικὸν πραγματικὸν θεσμόν τῶν κινητῶν. Ἡ νομολογία ἀπέκλινε, καίτοι μὲ πολλοὺς δισταγμούς, ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς *lex domicilii* (1), ἣν καθιέρωσε καὶ ἡ Cour de cassation (Req. 21 Ἰουνίου 1865) (2). Τὰς ἀνωτέρω ἀρχάς, μεσολαβήσει τῶν γαλλικῶν βοθημάτων ἅτινα μεταχειρίζετο, ἀπεδέχθη καὶ ἡ ἑλληνικὴ νομολογία, διασπῶσα οὕτω τὴν κληρονομίαν καὶ ἐφαρμόζουσα ἐπὶ μὲν τῶν ἀκινήτων τὴν *lex rei sitae*, ΑΠ. 178 (1838). Ἐφ. Ἀθ. 7326 (1850), ἐπὶ δὲ τῶν κινητῶν τὴν *lex domicilii* τοῦ κληρονομουμένου. Ἐφ. Ναυπλ. 104 (1847), 537 (1848). Ἐφ. Ἀθ. 10476 (1853). ΑΠ. 306 (1855). Καὶ ἐν Ἑλλάδι ὅμως ἀποφάσεις τινὲς λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν τὴν *lex patriae*. ΑΠ. 109 (1847) Ἐφ. Ἀθ. 11402 (1853).

Ἡ ἰκανότης τοῦ κληρονόμου πρὸς τὸ κληρονομεῖν δὲν κρίνεται κατὰ τὸ διέπον τὴν κληρονομίαν δίκαιον, ἀλλὰ κατὰ τὸν προσωπικὸν θεσμόν τοῦ κληρονόμου, ἤτοι κατὰ τὴν *lex patriae* αὐτοῦ. Οὕτως Ἐφ. Ἀθ. 10476 (1853).

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τύπον τῶν διαθηκῶν ἡ νομολογία κατὰ τὰ ἄρθρα 58 καὶ 61 τοῦ ψηφίσματος τοῦ Κυβερνήτου, ἀποδέχεται τὴν ἰσχύν τοῦ κανόνος *locus regit actum*, οὐχὶ ὅμως ὡς ἀνωτέρω ὑποχρεωτικῶς, ἀλλὰ *δυνητικῶς*, μὲ δυνατότητα προτιμήσεως τῶν τύπων τῆς *lex patriae*. ΑΠ. 129 (1854) (3). Πρβλ. καὶ Ἐφ. Ἀθ. 8874 (1847) καθ' ὃ ὁ διαθέτης δύναται νὰ συντάξῃ τὴν διαθήκην του κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου, ὅπου εἶναι κάτοικος, ἂν καὶ προσωρινῶς διέμενεν ἄλλου.

Ἡ ἀπόφασις ΑΠ. 306 (1855) ἀσχολεῖται μὲ τὴν τύχην τῶν *bona vacanti* κρίνουσα ὅτι «τὸ δικαίωμα τοῦ δημοσίου ἐπὶ τῆς περιουσίας τῶν ἀκλήρων ἀποθανόντων δὲν ὀνομάζεται μὲν ὑπὸ τοῦ νόμου κληρονομικὸν δικαίωμα, ἀποτελεῖ ὅμως καθολικὴν διαδοχὴν εἰς τὴν ὁμάδα τῆς περι-

1) Tribunal de la Seine, 12 Δεκ. 1823. Cour de Paris, 15 Νοεμ. 1833. Cour de Riom, 7 Ἀπρ. 1835. Cour de Grenoble, 5 Αὐγ. 1848. Cour de Paris, 25 Μαΐου 1852: Pillel, ἀνωτ. II (1924) 347-48.—Cour de Paris, 1 Φεβρ. 1836: Foelix, ἀνωτ. (1813) 155 σημ. 4.

2) Sirey, 1865. I. 313. Niboyet, Manuel ἀνωτ. 842. Lerebours—Pigeonnière, ἀνωτ. 416 ἐκ. Frankenstein, ἀνωτ. IV (1935) 287.

3) Πρβλ. Politis, ἀνωτ. 15 σημ. 2.—Βλ. νῦν ἀρθρ. 53 τοῦ Ν. ΓΨΠ' τῆς 14/18 Μαΐου 1911 «περὶ διαθηκῶν».

ουσίας τοῦ ἀκλήρου ὡσανεὶ τὸ δημόσιον ἦτο κληρονόμος, ὅθεν ρυθμίζεται κατὰ τοὺς περὶ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς ὁρίσμούς τοῦ νόμου» (1).

Ἐννοεῖται ὅτι καταργηθέντων, ὡς εἶδομεν, τῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐπὶ τῆς κληρονομίας τῶν ἀλλοδαπῶν δικαιωμάτων (βλ. ἄνωτ. § 2, II), οὗτοι «δύνανται καὶ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ κληρονομήσουν τοὺς ἐν Ἑλλάδι ἀποβιώσαντας συγγενεῖς, καθότι οὐδεὶς νόμος ἀποκλείει αὐτοὺς τοῦ δικαιώματος τούτου...καὶ ἐπομένως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ δημόσιον οὐδὲν δικαίωμα δύναται νὰ ἔχη διεκδικητικῆς ἀγωγῆς»: Ἐφ. Ναυπλ. 733 (1856).

IX. Ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐπεχειρήθη ἡ ἱστορικὴ ἀνασκόπησις τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἐξαιρέσει τοῦ Κώδικος Καλλιμάχη μὴ ἰσχύσαντος καὶ αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι, ἐλλείπουσι σχεδὸν παντελῶς ἑλληνικὰ νομοθετικὰ κείμενα περὶ συγκρούσεως νόμων. Ἡ νομολογία ὅμως ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης λύσεως τῶν ἐμφανιζομένων ζητημάτων ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου διατυποῖ ὀλόκληρον σύστημα κανόνων συγκρούσεως, καὶ δῆ, ἀναλόγως πρὸς τὰς παρουσιαζομένας δυσχερείας, ἀφορετὰ ἐπιτυχές.

Ἀληθῶς τὸ ὑπὸ τῆς νομολογίας ἐπιτελεσθὲν ἔργον τῆς ἐλευθέρως ἐξευρέσεως τῶν κανόνων ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου δὲν ἦτο εὐχερές. Ὀλόκληρον τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἀποτελεῖ διὰ τὴν γενικὴν ἱστορίαν τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου περίοδον μεταβατικὴν, κειμένην μεταξὺ τῆς πατροπαραδότου θεωρίας τῶν θεσμίων καὶ τῶν θεωριῶν τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, τοῦ Savigny καὶ τοῦ Mancini. Ἡ ἐπιστήμη τῆς περιόδου ταύτης δὲν εἶχεν ἀκόμη καταλήξει εἰς σταθερὰ συμπεράσματα περὶ τῆς θεωρητικῆς θεμελιώσεως τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ἡ θεωρία τῶν θεσμίων εἶχε καὶ μέχρι τέλους ἀκόμη τῆς πρώτης πεντηκονταετίας τοὺς ὀπαδούς της, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου οἱ ἀποκρούοντες αὐτὴν καὶ ἀναζητοῦντες νέαν βάσιν διὰ τὸ ἰδιωτικὸν διεθνὲς ἠῦξανον ἔτος πρὸς ἔτος. Ἡ ἑλληνικὴ νομολογία εὐρισκομένη οὕτω πρὸ συγκρουομένων ἐπιστημονικῶν ἀντιλήψεων ὄφειλε νὰ ἐκλέξῃ. Ἡ θεωρία τῶν θεσμίων, ἡ μόνη ἣτις λόγῳ τῆς μακροχρονίου ἐπικρατήσεώς της ἠδύνατο νὰ παράσχη συστηματικὴν θεμελίωσιν εἰς τὰς συγκρούσεις νόμων, εἶχε πλέον τόσον ἐξασθενήσει, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὴν μὴ συνδεομένην πρὸς αὐτὴν διὰ τῆς παραδόσεως, ἀλλὰ νεαρὰν καὶ σφριγῶσαν ἑλληνικὴν νομολογίαν. Δὲν ἀπέμεινε λοιπὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας δικαστὰς εἰμὴ ἡ ὁδὸς τῆς δημιουργίας ὑπ' αὐτῶν τούτων ἐνὸς συστήματος κανόνων συγκρούσεως, δι' ἐπιλογῆς μεταξὺ τῶν νενομοθετημένων καὶ διδασκομένων.

Λόγῳ τῆς γενικῆς πρὸς τὸ γαλλικὸν δίκαιον τάσεως τῆς Ἑλληνικῆς νομοθεσίας καὶ πράξεως ἦτο φυσικὴ καὶ ἡ ἐν τῇ διαμορφώσει τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου γαλλικὴ ἐπίδρασις. Χαρακτηριστικὸν εἶνε ὅτι οἱ πρῶτοι πρόεδροι τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὁ Χριστόδουλος Κλονάρης καὶ ὁ Γεώργιος

1) Πρβλ. τῶν σχετικῶς Μ π α λ ἦ ν. Ἐγχειρίδιον ἄνωτ. 689 ἐπ.

Ῥάλλης, εἶχον σπουδάσει ἐν Παρισίοις. Οὕτως εἰς τὸ γαλλικὸν δίκαιον ὀφείλεται ἰδίᾳ ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἐθνικότητος καὶ οὐχὶ τῆς κατοικίας ὡς βάσεως τοῦ προσωπικοῦ θεσμοῦ, ἡ ἐπὶ τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων κατ' ἀρχὴν ἐφαρμογὴ τῆς *lex patriae* καὶ ἡ ἐν τῇ κληρονομικῇ διαδοχῇ κατὰ τὰ ἀνωτέρω διάκρισις μεταξὺ κινήτων καὶ ἀκινήτων. Τοῦναντίον ἀσθενεστέρα φαίνεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ γαλλικοῦ δικαίου προκειμένου περὶ τῶν συμβατικῶν ἐνοχῶν, τοῦ δυσχερεστάτου τούτου τμήματος τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ἡ νομολογία, καίτοι ὡς εἶδομεν ὄχι ὁμοφώνως, ἀπέκλινε μᾶλλον πρὸς τὴν *lex loci solutionis*, πρὸς τὴν ὁποίαν ὡς δεσμὸν τῶν ἐκ συμβάσεως ἐνοχῶν ἰδιαιτέραν σημασίαν ἀπέδιδεν ἤδη πολὺ πρὸ τοῦ Savigny καὶ ἡ γερμανικὴ πρακτικὴ, ἰδίᾳ λόγῳ τῆς κατὰ τὸ κοινοδίκαιον (*gemeines Recht*) σπουδαιότητος τοῦ τόπου ἐκτελέσεως τόσον ἀπὸ οὐσιαστικῆς, ὅσον καὶ δικονομικῆς ἀπόψεως (1).

Πρὸ τοῦ τοιούτου νομολογιακῶς δημιουργηθέντος ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου εὗρίσκετο ὁ ἕλλην νομοθέτης τοῦ Ἀστικοῦ νόμου τοῦ 1856. Ἡ ἐποχὴ τῆς νομοθετήσεως αὐτοῦ εἶνε ἡ σημαντικωτέρα ἐν τῇ γενικῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου. Μόλις πρὸ ἑπταετίας εἶχε δημοσιευθῆ ὁ κλασικὸς ὄγδος τόμος τοῦ συστήματος τοῦ Savigny, τοῦ ὁποῦ ἡ ἐπίδρασις (2) δὲν δύναται ποτὲ νὰ τονισθῆ ἐπαρκῶς, πρὸ πενταετίας δὲ ἐξεφώνει ἐν Τουρίνῳ ὁ πολὺς Mancini τὸν περὶ τῆς ἐθνικότητος ἐναρκτήριον λόγον του, προκαλέσαντα τὰς διαμαρτυρίας τῆς Αὐστρίας καὶ τῶν Βουρβόνων τῆς Νεαπόλεως καὶ τοῦ ὁποῦ ἡ θριαμβευτικὴ ὑποδοχὴ (3) ὀφείλεται ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐλίκαιρον ἐξύμνησιν τοῦ ἐθνικιστικοῦ συναισθήματος, περὶ τὸ ὁποῖον εἶχον πολεμήσει καὶ αἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 1848 (4). Παραλλήλως ὁ Code civil ἐξηκολούθει

1) G u t z w i l l e r, Der Einfluss Savignys ἀνωτ. 92 καὶ Internationalprivatrecht ἀνωτ. 1611 σημ. 3.

2) Πρὸβλ. τὸν ὑπὸ τοῦ Bluntschli συνταχθέντα Ἀστικὸν Κώδικα τῆς Ζυρίχης τοῦ 1854, § 1—7, ἀποδίδοντα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Savigny. G u t z w i l l e r, Der Einfluss Savignys ἀνωτ. 107—8. M e l c h i o r, ἀνωτ. 11. — Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ὁμοιότης τοῦ Κώδικος τούτου μετὰ τὸν ἑλληνικὸν Ἀστικὸν Νόμον τοῦ 1856, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ τὴν σειρὰν μετὰ τὴν ὁποίαν πραγματεύεται εἰς τὰς ὡς ἄνω § 1—7 τὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου: Πρὸβλ. οὕτω § 2 Κωδ. Ζυρ. πρὸς ἄρθρ. 4 § 1—2 Ἀστ. Νόμου, § 3 Κωδ. Ζυρ. πρὸς ἄρθρ. 4 § 3 ΑΝ., § 4 Κωδ. Ζυρ. πρὸς ἄρθρ. 5 § 1 ΑΝ., § 5 Κωδ. Ζυρ. πρὸς ἄρθρ. 6 ΑΝ., § 6 Κωδ. Ζυρ. πρὸς ἄρθρ. 7 ΑΝ. Βλ. κείμενον τοῦ Κώδικος τῆς Ζυρίχης ἐν M e i l i, Die Kodifikation des internationalen Civil-und Handelsrechts (Leipzig 1891) 52 ἐπ. Φαίνεται ἐκ τούτου ὅτι ὁ κώδιξ οὗτος ἦτο γνωστὸς εἰς τὸν ἑλληνα νομοθέτην τοῦ 1856, ὅπερ συνακτεῖ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἐκθεσιν τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργοῦ ὑπὸ τὸ ἄρθρ. 2 γίνεται μνηεὶα τῶν κωδίκων «τῆς Αὐστρίας, τῆς Ἑλβετίας καὶ ἄλλων ἐπικρατειῶν».

3) «...Ebbe immensa risonanza»: A l b e r t a r i o, Mancini ἐν Enciclopedia italiana XXII (1934) 86.

4) Δὲν πρέπει νὰ παραρθεῖ καὶ ἡ ἐν προκειμένῳ συμβολὴ τῶν πρὸ τοῦ 1851 ἐκδοθέντων ἔργων τῶν Lampredi, Romagnosi, Durando κ. ἄ. Πρὸβλ. C a t e l l a n i,

παραμένων ὁ μοναδικὸς ἀστικὸς κώδιξ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἰδίᾳ ἔτεινον οἱ νομοθέται. Ὁ Αὐστριακὸς ἀστικὸς κώδιξ τοῦ 1811 δὲν ἔσχεν ἐπίδρασιν εἰμὴ ἐπὶ τοῦ Κώδικος Καλλιμάχη καὶ τοῦ Σερβικοῦ ἀστικοῦ κώδικος τοῦ 1844. Τοῦναντίον πλεῖστοι κώδικες, τὸσον τοῦ παλαιοῦ ὅσον καὶ τοῦ νέου κόσμου, λαμβάνουν ὡς πρότυπον τὸν Code Napoléon.

Αἱ περὶ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου διατάξεις τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ 1856 ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὡς ἄνω νέων ἐπιστημονικῶν ῥευμάτων (1), διατηροῦσαι ὁμῶς τὸ πλεῖστον τῶν κατὰ τὴν νομολογιακὴν περιόδον τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίᾳ τοῦ γαλλικοῦ δικαίου, διαμορφωθέντων κανόνων συγκρούσεως (2). Εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἐκθεσιν τῆς 25 Ἰουνίου 1856 τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργοῦ Μ. Σκαλιστήρη ὡς πηγαὶ τῶν ἀρθρῶν 3—8 μνημονεύονται ἰδίᾳ ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ Γαλλικὸς Κώδιξ καὶ ἡ Γαλλικὴ νομολογία (3), ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ διδασκαλίαι τοῦ Savigny (4). Περὶ ἐπιδράσεως τοῦ Mancini οὐδεμίᾳ γίνεται ρητὴ μνεία. Ἡ γενίκευσις τῆς ἐφαρμογῆς τῆς *lex patriae* διὰ τῆς ἐπεκτάσεώς της καὶ ἐπὶ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς καὶ διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς γενικῆς παραλλήλως πρὸς τὴν *lex loci actus* ἰσχύος αὐτῆς ὡς πρὸς τὸν τύπον τῶν δικαιοπραξιῶν δύναται πιθανῶς ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Mancini ἐνταθεῖσαν εἰς τὰς περισσοτέρας νομοθεσίας προτίμησιν τῆς ἐθνικότητος ὡς συνδέσμου τῶν πλείστων βιοτικῶν σχέσεων. Ἐξ ἴσου ὁμῶς πιθανῶς καὶ εἰς ἀπλὴν ἐπέκτασιν τῆς ἤδη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς νομολογίας καθιερωμένης ἀρχῆς τῆς ἰθαγενείας ὡς προσωπικοῦ θεσμοῦ. Πάντως ἡ τοῦ Mancini ἐπίδρασις δὲν δύναται νὰ τεθῇ ἐν ἴση μοίρᾳ μὲ τὴν τοῦ Savigny, τοῦ ὁποῖου καὶ αὐτὴν τὴν ὀρολογίαν ἀποδέχεται ὁ ἑλλην νομοθέτης τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ 1856 εἰς τὸ ἀρθρον 8 (5). Αἱ ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ Man-

Les maitres de l'école italienne du droit international au XIXe siècle, Recueil des Cours 46 (1933 - IV) 717 ἐκ.

1) Πρβλ. Σ τ ρ ε ῖ τ, Σύστημα ἀνωτ. 3.8-19. Streit, La conception ἀνωτ. 60-63. Μ α ρ ι δ ά κ η ν, Αἱ σύγχρονοι κατευθύνσεις ἀνωτ. 22-23.

2) Ὁ Σ τ ρ ε ῖ τ, Σύστημα ἀνωτ. 81 σημ. 11 γράφει, ἀλλὰ μὲ ἐνδοιασμούς, ὅτι αἱ περὶ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου διατάξεις τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ 1856 δέον νὰ θεωρῶνται—καὶ τοῦτο ἔχει σημασίαν διὰ τὴν κατὰ χρόνον ἰσχύον των—ὡς κωδικοποιήσις τοῦ προϋπάρχοντος δικαίου, «ὡς ὑπερφαῖνα καὶ ἡ εἰς τὸν Νόμον τοῦτον αἰτιολογικὴ ἐκθεσις ἐν Πρακτικοῖς τῆς Βουλῆς τῆς Γ' Συνόδου Δ' Περιόδου (1856) 268». Πρβλ. καὶ Streit, La conception ἀνωτ. 53. Οἱ ἐνδοιασμοὶ τοῦ Σ τ ρ ε ῖ τ προέρχονται ἐκ τοῦ ὅτι, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω § 4 III, ἐκλαμβάνει τὴν κατοικίαν, καὶ οὐχὶ τὴν ἰθαγενείαν, ὡς τὸν ὑπὸ τῆς νομολογίας πρὸ τοῦ 1856 ἀκολουθούμενον σύνδεσμον τοῦ προσωπικοῦ θεσμοῦ.

3) Οὕτω διὰ τὰ ἀρθρα 3, 4 καὶ 5.

4) Οὕτως εἰς τὸ ἀρθρ. 4: «...οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων καὶ ἰδίως ὁ Κ. Σαβινύ» καὶ τὸ ἀρθρον 6: «Πολλοὶ τῶν νομοδιδασκάλων καὶ ἰδίως ὁ Κ. Σαβινύ...». Σημειωτέον ὅτι πλὴν τοῦ Savigny οὐδεὶς ἄλλος νομοδιδάσκαλος ἀναφέρεται ρητῶς.

5) Εἰσηγητὴς αὐτοῦ ἦτο ὁ Παπαρηγόπουλος: Βλ. Κ α λ λ ι γ ἄ ν ἀνωτ. I (1878) 168.

είναι τονισμού τῆς ἐθνικότητος ὡς βάσεως τοῦ διεθνoῦς δικαίου συνέπειαι ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνoῦς δικαίου δὲν εἶχον ἀκόμη κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἑλληνικοῦ νομοθετήματος λάβει πλήρη ἐπιστημονικὴν διατύπωσιν (1), ὥστε ὁ συντάκτης τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου δὲν εἶχε πρὸ αὐτοῦ συστηματικὴν τινα προσπάθειαν διαμορφώσεως τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνoῦς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τοῦ ἰταλοῦ διεθνολόγου.

Ὁ νομοθέτης τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ 1856 κατὰ ταῦτα ἔλαβε μὲν θέσιν εἰς τὴν κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος δημιουργικὴν ἐπιστημονικὴν ζύμωσιν, ἐβασίσθη ὅμως κυρίως ἐπὶ τοῦ νομολογιακῶς κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος διαμορφωθέντος ἑλληνικοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνoῦς δικαίου.

---

1) Φαίνεται ὅτι πρῶτος ὁ μαθητὴς τοῦ Mancini *E s p e r s o n*, Il principio di nazionalità applicato alle relazioni civili internazionali e riscontro di esso colle norme di diritto internazionale privato sancite dalla legislazione del Regno d' Italia (Pavia 1868), μετὰ μίαν ὄλην δωδεκαετίαν ἀπὸ τῆς δημοσίευσως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀστικοῦ Νόμου, ἐπεχείρησε τὴν συστηματικὴν ἐφαρμογὴν τῆς θεωρίας τοῦ Mancini ἐπὶ τοῦ ἸΔΔ.: *G u t z w i l l e r*, Der Einfluss Savignys άνωτ. 151 σημ. 2.—Πάντως ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς γνώμης τοῦ Mancini εὐρίσκειται ἤδη εἰς *M a n c i n i*, *Esame dell' opera di Nicola Rocco in Rendiconti della R. Accademia delle Scienze di Napoli 1848* τευχ. VII, ἐνθα ὁ Mancini ἐπικροτεῖ τὸν Romagnosi, ὅστις προτιμᾷ ἐν τῷ ἸΔΔ. τὴν Ἰθαγένειαν τῆς κατοικίας.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Παρ' ἐκάστην ἀπόφασιν παρατίθενται αἱ παραπομπαὶ εἰς τὰς συλλογὰς καὶ τὰ περιοδικά, αἵτινες ἠρευνήθησαν καὶ ἐν ταῖς ὁποίαις ἡ ἀπόφασις ἐμπεριέχεται ἐν ὄλῳ ἢ ἐν περιλήψει. Εἰς τὸν ἀκολουθοῦντα πίνακα αἱ συλλογαὶ καὶ τὰ περιοδικὰ ταῦτα δηλοῦνται διὰ τῶν ἐξῆς συντμήσεων:

Ε. Σ.=Ἐπίσημος συλλογὴ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἀρείου Πάγου (ἐκδοαὶς Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου) (Ἀθῆναι 1838 ἐπ.).

Νομ.=Ἐφημερίς Νομική, ἐκδιδομένη ὑπὸ Κωνσταντίνου Ἀξελοῦ (Ναύπλιον 1837 ἐπ.).

Ἀξελ.=Νομολογία τῶν τακτικῶν δικαστηρίων ἢ Εὐρετήριον τῶν διὰ τῆς ἐφημερίδος ἢ Νομικῆ δημοσιευθεισῶν ἀποφάσεων τῶν Ἐφετειῶν Ναυπλίας καὶ Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀπὸ τῆς συστάσεως τῶν δικαστηρίων μέχρις ὄλου τοῦ 1848 ἔτους, ὑπὸ Κωνσταντίνου Ἀξελοῦ (Ναύπλιον 1850).

Σγούτα=Θέμισις ἢ ἐξέτασις τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας συντασσομένη παρὰ διαφόρων νομομαθῶν, ἐκδιδομένη δὲ παρὰ τοῦ Λεωνίδα Α. Σγούτα (Ἀθῆναι 1846 ἐπ.).

Εὐρ.=Εὐρετήριον τῆς ἑλληνικῆς νομολογίας ὑπὸ Ν. Ἰωαννίδου, ἐκδ. ἐπιμελεῖα Λεωνίδα Α. Σγούτα. Παράρτημα τῆς Θέμιδος Σγούτα (Ἀθῆναι 1846 ἐπ.).

Πεῖρα=Πεῖρα ἤγουν μικρὸν κατὰ στοιχεῖον εὐρετήριον τῆς τοῦ Ἀρείου Πάγου νομολογίας. Μέρος πρῶτον ἐμπεριέχον τὰς πολιτικὰς καὶ ἐμπορικὰς ἀποφάσεις ὑπὸ Ν. Ἰωαννίδου (Ἀθῆναι 1869 ἐπ.).

Μπαλ. Γκίνη.=Νομολογία τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1835 μέχρι 1893 ὑπὸ Μπαλάνοῦ—Γκίνη. Μέρος Β'. Περιέχον τὴν νομολογίαν ἐπὶ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου (Ἀθῆναι 1895).

(Ὁ πρῶτος ἀριθμὸς δηλοῖ τὸν τόμον καὶ ὁ δεύτερος τὴν σελίδα. Τὴν σελίδα ὡσαύτως δηλοῖ ὁ μοναδικὸς τὴν σύντημσιν ἀκολουθῶν ἀριθμὸς).

Ἀποφάσεις Ἀρείου Πάγου (ΑΠ.).

178 (1838): Ε.Σ. 1838, 199—Εὐρ. 11, 158—Πεῖρα 2652.

36 (1841): Ε.Σ. 1841, 297—Εὐρ. 14, 390—Πεῖρα 6-7.

45 (1842): Ε.Σ. 1842, 181—Πεῖρα 1155—Μπαλ. Γκίνη 488.

23 (1845): Ε.Σ. 1845, 100-109—Νομ. 4397—Ἀξελ. 304—Σγούτα 1,75—Εὐρ. 1,73—Πεῖρα 2646 ἐπ.—Μπαλ. Γκίνη 486.

- 24 (1845): Ε.Σ. 1845, 109—Νομ. 4402—Εύρ. 10, 369 έκ.—Πείρα 532.
 31 (1845): Ε.Σ. 1845, 140—Πείρα 2934.
 32 (1845): Ε.Σ. 1845, 143—Πείρα 2939.
 37 (1845): Ε.Σ. 1845, 164—Πείρα 770.
 18 (1846): Ε.Σ. 1846, 53—Πείρα 3148.
 6 (1847): Ε.Σ. 1847, 33—Πείρα 2646 και 4453.
 109 (1847): Ε.Σ. 1847, 425.
 165 (1847): Ε.Σ. 1847, 637—Εύρ. 4, 160.
 149 (1849): Ε.Σ. 1849, 498—Σγούτα 8, 437 και 446—Εύρ. 11, 157—
 Πείρα 1712 και 2645—Μπαλ. Γκίνη 486.
 118 (1850): Ε.Σ. 1850, 396—Νομ. 5421—Πείρα 1712-13 και 2940—
 Μπαλ. Γκίνη 488.
 258 (1850): Ε.Σ. 1850, 841—Εύρ. 11, 163—Πείρα 2649.
 185 (1851): Ε.Σ. 1851, 606—Πείρα 494 και 3842.
 268 (1852): Ε.Σ. 1852, 771—Πείρα 2631.
 285 (1852): Ε.Σ. 1852, 815—Εύρ. 24, 316—Πείρα 536 και 2654.
 430 (1852): Ε.Σ. 1852, 1197—Πείρα 3148.
 24 (1854): Ε.Σ. 1854, 67.
 129 (1854): Ε.Σ. 1854, 328—Πείρα 2098 και 3283—Μπαλ. Γκίνη 484-85.
 187 (1854): Ε.Σ. 1854, 473—Πείρα 2645-46 και 3148—Μπαλ. Γκίνη 484.
 265 (1854): Ε.Σ. 1854, 664—Πείρα 2934.
 306 (1855): Ε.Σ. 1855, 718—Πείρα 2039 και 2652—Μπαλ. Γκίνη 489.
 381 (1855): Ε.Σ. 1855, 893—Σγούτα 8, 414—Πείρα 531 και 2654.
Ἀποφάσεις Ἐπιτελείου Ἀθηνῶν (Ἐφ. Ἀθ.).
 1269 : Νομ. 4169—Εύρ. 1, 281 και 11, 164.
 1854 (1841): Εύρ. 16, 213—Πείρα 3694.
 2281 (1842): Εύρ. 5, 402.
 2655 (1843): Εύρ. 10, 371.
 2686 : Εύρ. 10, 371.
 3086 : Εύρ. 6, 366.
 3443 : Πείρα 3148.
 3560 (1845): Εύρ. 5, 400.
 4798 (1848): Νομ. 5298—Πείρα 2573.
 5049 : Εύρ. 6, 212 και 11, 163.
 5449 (1849): Νομ. 5126—Εύρ. 6, 19 και 11, 160, 166.
 6511 : Εύρ. 11, 160.
 7243 (1850): Σγούτα 8, 436.
 7326 (1850): Εύρ. 11, 160.
 7399 : Εύρ. 16, 186—Πείρα 2644.
 8461 (1851): Πείρα 2630.
 8874 (1847): Εύρ. 11, 160 και λέξ. Κληρ. Δικ. 260.

- 8974 (1851): Εὐρ. 11, 162.
 9111 : Εὐρ. 11, 160.
 9346 (1852): Εὐρ. 9, 175 καὶ 178 καὶ 14, 390—Πεῖρα 1391 καὶ 3793.
 9449 (1852): Σγούτα 8, 414.
 9926 (1852): Εὐρ. 11, 167.
 10476 (1853): Εὐρ. 11, 159.
 11068 (1853): Πεῖρα 3423.
 11402 (1853): Εὐρ. 11, 151.
 11734 (1854): Εὐρ. 11, 147.
 12630 (1855): Πεῖρα 3148.
 13502 (1855): Πεῖρα 3231.
 14186 : Εὐρ. 14, 391 καὶ 15, 90.

Ἀποφάσεις Ἐφετείου Ναυπλίου (Ἐφ. Ναυπλ.).

- 4 Αὐγ. 1839 α': Νομ. 864.
 4 Αὐγ. 1839 β': Νομ. 865.
 26 Ἀπρ. 1840: Νομ. 2046—Εὐρ. 16, 64.
 178 (1842): Νομ. 3230—Ἀξελ. 304—Εὐρ. 11, 160.
 56 (1844): Πεῖρα 3422.
 83 (1847): Νομ. 4817—Ἀξελ. 305—Εὐρ. 11, 149.
 104 (1847): Νομ. 4827—Ἀξελ. 276.
 391 (1848): Νομ. 4914—Εὐρ. 6, 723.
 537 (1848): Νομ. 5250 καὶ 4953—Ἀξελ. 278—Εὐρ. 11, 160.
 906 (1849): Νομ. 5235—Εὐρ. 11, 165.
 548 (1851): Νομ. 5458.
 890 (1854): Σγούτα 8, 435.
 733 (1856): Εὐρ. λέξ. Κληρ. Δικ. 190.
-